T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

AVRUPA ARAŞTİRMALARİ ENSTİTÜSÜ

AVRUPA SİYASETİ VE ULUSLARARASİ İLİŞKİLER

ANABİLİM DALİ

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ POLİTİKALARINA ETKİSİ:

İTALYA VE SLOVENYA'NIN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatma Ayça AYDEMİR

İstanbul-2019

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

AVRUPA ARAŞTİRMALARİ ENSTİTÜSÜ

AVRUPA SİYASETİ VE ULUSLARARASİ İLİŞKİLER

ANABİLİM DALİ

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ POLİTİKALARINA ETKİSİ:

İTALYA VE SLOVENYA'NIN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatma Ayça AYDEMİR

Danışmanlar: Doç. Dr. Yonca ÖZER

Dr. Sinem BAL

İstanbul-2019

TEZ ONAY SAYFASI

Marmara Üniversitesi
Avrupa Araştırmaları Enstitüsü Müdürlüğüne

Enstitünüz, Avrupa Birliği Siyaseti ve Uluslararası ilişkiler Anabilim Dalı Türkçe / İngilizce V üksek Lisans Programı öğrencisi **Fatma Ayça Aydemir,** tarafından hazırlanan, **"Avrupa Birliği'nin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikalarına Etkisi: İtalya vc Slovenya'nın Karşılaştırmalı** ASafizTJıIşlıklı^u çalışma,0^**./JH$** tarihin de yapılan savunma sınavı sonucun^TOY **BİRLİĞİ;/ OY ÇOKLUĞLİYA BAŞARILI** bulunarak aşağıda isimleri yazılı jünllyeterr tarafından Yüksek Lisans Tezi oîafiITkaBul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

Doç. Dr. Yonca ÖZER Danışman

Doç. Dr. Armağan E. ÇAKIR Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üy. Nihan KÖSEOĞLU Jüri Üyesi

Onay

Prof. Dr. Muzaffer Darfan

«2^)/cfe.l^C.t£t...tarih vec3H3İity.sayılı Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile onaylanmıştır.

ÖZET

Bu tez çalışmasında, Avrupa Birliği'nin toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının üye ülkeler üzerindeki etkisi feminist bakış açısı ile incelenmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği sonucu oluşan kamusal/özel alan ayrımı kadınların siyasi karar mekanizmalarında yer almalarını engellemiştir. Bu tezin ana argümanı, kuruluşundan itibaren iktisadi temelli yapılanmış olan Avrupa Birliği'nin özellikle Amsterdam Antlaşması ile ana akım politikası haline getirdiği toplumsal cinsiyet eşitliği, üyelerinin farklı siyasi geçmiş ve refah devlet tipolojilerine sahip ülkelerden oluşması göz önüne alındığında Avrupa Birliği'nin her üye ülkesinde toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları farklı seviyelerde pratik edilmekte olduğudur.

Avrupa Birliği'nin üye ülkelerinde kadınların siyasi hayata katılımları karşılaştırmalı vaka analizi kapsamında incelenmiştir. Tez çalışması feminist kuram çerçevesinde kadınların siyasi katılımını ele almıştır. Avrupa entegrasyon sürecinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin Birliğin politikalarında özellikle kadınların siyasi katılımından ziyade ekonomik çıkarlarına odaklandığına yer verilmiştir. Son olarak, siyasi alanda toplumsal cinsiyet eşitliğinin zayıf olduğu Avrupa Birliği'nin kurucu üyesi İtalya ile Avrupa Birliği'nin toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları ile 2004 yılında tanışan ve siyasi düzeyde toplumsal cinsiyet eşitliğinde görece iyi bir konumda olan eski sosyalist ülke Slovenya karşılaştırılması yapılmıştır. Sonuç olarak Avrupa Birliği'nin toplumsal cinsiyet eşitliğini ana akım politika haline getiremediği ve üye ülkeler üzerinde etkisinin kısıtlı kaldığı; ülkelerin siyasi kültür ve geçmişlerinin yanında refah devlet tipolojilerinin toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında etken olduğu saptanmıştır. Çalışmanın sonucunda Avrupa Birliği'nin kadınların siyasi katılım özelinde yetersiz toplumsal cinsiyet politikaları ürettiği ve üye ülkeler üzerindeki etkisinin kısıtlı olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuç doğrultusunda tez çalışması, literatürde mevcut boşluğu doldurmayı hedeflemiştir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Siyasi Katılım, Toplumsal Cinsiyet,Feminist Teori, Kota, İtalya, Slovenya

ABSTRACT

This study examines the effect of gender equality policies on of European Union (EU) member countries from feminist theory. The distinction between public and private space that is built by gender inequality restrains women from political decision-making. Main argument in this study is that European Union, that has constitutive focus on economics, institutionalized gender equality as its mainstream politics after the Treaty of Amsterdam; however, the emphasis of gender equality varies within member countries since they have different types of political and financial agenda and welfare state models. In this study, comparative case analysis methods are applied to examine political participation of women in European Union member counties. For this research, political participation of women is discussed from feminist approach. In the process of European integration, European Union policies focuses on economic interests instead of aiming political participation of women in terms of gender equality. Lastly, this study compares Italy, as a charter member of European Union, which has weaknesses for promoting gender equality and Slovenia, as an former socialist country, which is still relatively in a better position for promoting gender equality even though it met with gender equality criteria of EU in 2004. To sum up, European Union was not able to institutionalize gender equality as its mainstream politics. The impact of EU's political structure for promoting gender equality on the member countries is limited because of the fact that the differences between political and historical agendas of these counties and their welfare state models are the factors that have a visible impact in this context. In consequence, this research points that policies of European Unions on gender equality in terms of political participation of women are insufficient and the impact of its structure on its members are limited. In this direction, this study aims to fill the gap in the literature.

Key Words: European Union, Political Participation, Gender, Feminist Theory, Quota, Italy, Slovenia

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca, büyük bir emek ve özveri göstererek bana destek olan çok değerli tez danışmanlarım Sayın Doç. Dr. Yonca Özer ve Sayın Dr. Sinem Bal'a teşekkürü bir borç bilirim.

Hayatım boyunca beni maddi-manevi destekleyen ve açık görüşlülükleriyle hayatıma ışık tutan sevgili annem Sema Aydemir ve sevgili babam M. Alaiddin Aydemir'e, bana dayanışmayı ve kız kardeşliği öğreten, her koşulda yanımda olan canım ablam T. Nergis Aydemir Yağmurca'ya,

Tez çalışması süresince beni cesaretlendiren ve her türlü desteği sağlayan sevgili Ayberk Gür'e ve tüm dostlarıma,

Bu süreçte motivasyon kaynağım olan ve beni her daim neşelendiren Jax'e teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET i
ABSTRACT ii
TEŞEKKÜR iii
TABLOLAR vi
KISALTMALAR vii
GİRİŞ 1
1. KURAMSAL BAĞLAMDA TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ VE SİYASİ TEMSİL 7
1.1. Feminizm ve Tarihsel Gelişimi 8
1.2. Toplumsal Cinsiyet Kavramı 13
1.2.1. Kamusal Alan / Özel Alan Ayrımı 15
1.2.2. Yurttaşlık, Oy Hakkı ve Kadın Temsiliyeti 16
1.2.3. Siyasi Temsil 17
1.2.4. Cinsiyet Kotaları 25
2. AVRUPA BİRLİĞİNDE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ 28
2.1. Evrensel Bir Norm Olarak Toplumsal Cinsiyet Eşitliği 29
2.2. Avrupa Birliği'nde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Gelişimi 31
2.2.1. Kadınlar ve Erkekler için Eşit Muamele 33
2.2.2. Olumlu Eylem 35
2.2.3. Avrupa Birliği Düzeyinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikalarının Ana Akımlaşması 36
2.2.4. Kadın Şartı 40
2.3. Refah Devlet Sistemlerinin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Etkisi 41
2.4. Genişleme Sonrası AB'de Toplumsal Cinsiyet Eşitliği 44
2.5. Avrupa Birliği'nde Siyasi Katılım 49
2.6. Üye Devletlerde ve Avrupa Birliği Kuramlarında Kadınların Temsili 50
2.7. Bölüm Sonucu 52
3. VAKA ÇALIŞMASI: İTALYA VE SLOVENYANIN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ 54
3.1. İtalya ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği 54
3.1. 1. İtalya'da Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Tarihsel Gelişimi 56
3.1.1. L
Kadın Hareketi ve Devlet Feminizminin Gelişmesi 57
3.1.1.2. İtalyan İç Politikasının Kadınların Siyasi Gücüne Etkisi 60
3.1.1.3. 1996-2001 Merkez Sol Hükümetlerinin Toplumsal Cinsiyet Politikaları ve Amsterdam Antlaşması'nın Etkisi 64
3.1.1.4. 2001-2006 Berlusconi Hükümeti ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin

Gerilemesi 66
3.1.2. Günümüzde İtalya'da Toplumsal Cinsiyet Eşitliği 68
3.1.3. İtalya'da Toplumsal Cinsiyet Kotaları ve Toplumsal Cinsiyet Politikalarında AB Etkisi 70
3.2. Slovenya ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği 74
3.2.1. Merkez ve Doğu Avrupa Ülkelerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği 76
3.2.2. Sosyalist Dönemde Slovenya'da Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Gelişimi 78
3.2.3. Bağımsızlık Sonrası Slovenya'da Toplumsal Cinsiyet Eşitliği.....80
3.2.4. Slovenya ve Cinsiyet Kotaları 84
3.2.5. Slovenya'nın Toplumsal Cinsiyet Politikalarında Avrupa Birliği Etkisi.....89
3.3. Bölüm Sonucu.....90
SONUÇ.....94
KAYNAKÇA.....99

TABLOLAR

Tablo 1: Avrupa Parlamentosu 1979-2019 Yılları Arası Cinsiyet Dengesi..... 51
Tablo 2: İtalya'da 1996'dan Günümüze Hükümetlerde Kadın-Erkek Bakan Dağılımı.....68
Tablo 3: İtalyan Parlamentosunda Kadın ve Erkek Milletvekilleri Oranları 69
Tablo 4: Merkez ve Doğu Avrupa Ulusal Parlamentolarında Kadın Temsili..... 77

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu Birleşmiş Milletler
BM	Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against
CEDAW	Women / Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
	Centro di Iniziativa Femminile / Kadın Girişimi Merkezi
CIF	Commissione Nazionale per la parita e le pari opportunita / Eşitlik ve
CNPPO	Eşit Fırsatlar için Ulusal Komisyon
	Pari Opportunita per Dipartimento/ Eşit Fırsatlar Departmanı
DPO	European Institute for Gender Equality / Toplumsal Cinsiyet Eşitliği
EIGE	için Avrupa Enstitüsü
	Gender and Development / Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma
GAD	International Labour Organization / Uluslararası Çalışma Örgütü
ILO	Liberalno Demokratska Stranka / Liberal Demokrat Parti Partito
LDS	Comunista Italiano/ İtalya Komünist Partisi Partito Democratico della
PCI	Sinistra/ Sol Demokrat Parti Partito Socialista Italiano / İtalya Sosyalist
PDS	Parti Socialni Demokrati / Sosyal Demokratlar Sivil Toplum Kuruluşu
PSI	Unione Donne Italiane / İtalya Kadınlar Birliği Women in Development
SD	/ Kalkınmada Kadın Zdruzena Lista / Birleşik Liste
STK	Zdruzena Lista Social Demokratov / Birleşik Sosyal Demokratlar
UDI	Listesi
WID	
ZL	
ZLSD	

GİRİŞ

Toplumsal cinsiyet; biyolojik cinsiyetten bağımsız olarak kadınlara ve erkeklere geçmişten gelen ataerkil kodlar ile bağlantılı olan toplumsal roller ve sorumluluklar yüklemektedir. Cinsiyete dayalı bu eşitsizlik, kamusal/özel alan ayrımı ile şekillenerek; kadına kamusal alanda edilgen bir rol verip, özel alanda ise annelik kutsallığında hareket etmesi gereken ve aile bireylerine bakım hizmetlerinden sorumlu rolünü vermektedir. Erkeklere ise kamusal alanda etkin, eve para getiren *(bread-winner),* siyasa yapan ve toplumunu yöneten 'erkeklik' rolünü yüklemiştir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yarattığı bu kamusal ve özel ayrım neticesinde, iktidarın ürettiği siyaset; eril bir dil ve eylemler üzerinden şekillenmektedir. Bu nedenle dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınların siyasi alanda etkin hareket edememesi, toplumsal cinsiyete dair politikaların ve hukuki düzenlemelerin yine erkekler tarafından eşitsiz bir şekilde oluşturulmasından kaynaklanmaktadır. Kadınların kamusal alanda yer almaması, temsil sorununu da beraberinde getirerek yurttaşlık kavramı içinde de eksik yer aldıklarınıgöstermektedir. Kadınların siyasete katılımı her ne kadar güncel bir tartışma konusu olarak görünse dedemokratik toplumlarda en temel yurttaşlık normu olan bu hak geçmişten beri sorunlu bir konu başlığı olmuştur. Temel hak ve hürriyetlerin ana ilkesi olan dil, din, ırk ve cinsiyet ayrımı olmaksızın her bireyin eşit olduğu anlayışı, siyasi arenada tam anlamıyla yerine getirilmemektedir. Başka bir ifadeyle, eşit yasaların eşit sonuçlar doğurmamasıyla ataerkil siyasi yapılanma kadınları siyasi katılımdan uzak tutmuş, toplumsal cinsiyet eşitliğinin inşa edilmesini zorlaştırmıştır. Kadınların siyasete az katılımı, sadece gelişmekte olan demokrasilerde değil, gelişmiş demokrasilerde de yapısal bir sorun niteliğindedir. Demokratik yapının ve hukukun üstünlüğünün daha öncel olduğu Avrupa toplumlarında dahi çeşitli hukuki düzenlemeler yapılmış olsa da ulusal parlamentolarda veya iktidarda kadın kimliği görünür değildir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği normu Avrupa entegrasyonunda ilk önceleri iktisadi alandaki rekabetçi gereksinimlerden dolayı, daha sonra da Birleşmiş Milletlerin (BM) kadınlara yönelik politikaları ile şekillenmeye başlamıştır. Genel olarak Birlik, toplumsal cinsiyet eşitliği normunu oluştururken evrensel ilkeleri referans alarak onunla bağlantılı politikalar üretme yoluna gitmiştir. Örneğin, Avrupa Birliği'nde (AB) kadınların siyasi katılımı genel olarak 1980'li yıllarda olumlu eylemler kapsamında ele alınmıştır. Öncesinde ise Birlik toplumsal cinsiyet eşitliği alanında bağlayıcı yönergeler *(directives)* çıkararak kadınların siyasi katılımından ziyade istihdamının arttırılması üzerinde durmuştur. Ekonomik temelli çıkarılan yönergeler; bağlayıcı

hukuka tabi olmanın yanında aynı zamanda kadınların siyasi yaşamda yer alması için yapılan teşvik edici programlar ve olumlu eylemlerle 'yumuşak hukuk' (*softlaw*) yada bir diğer deyişle bağlayıcı olmayan hukuk kapsamında da ele alınmaktadır. Bununla birlikte 1995 yılında kadın hakları açısından dönüm noktası olan Pekin Konferansında etkin rol oynayan AB, bu konferansta alınan kararlar doğrultusunda kadınların karar verme süreçlerine dahil edilmeleri gerekliliğini kendi resmî belgelerinde ve birçok alt konu başlığında vurgulamaya başlamıştır. Bu konferansında bir sonucu olarak AB'de toplumsal cinsiyet eşitliği normunun alanı genişletilerek 1999 Amsterdam Antlaşması ile farklı bir boyut kazanmıştır. Amsterdam Antlaşması'nın 3. Maddesi olan 'eşitlik' ilkesinin Birliğin bütün politikalarına yayılması ile toplumsal cinsiyet eşitliğini anaakımlaştırma sürecine girilmiştir. Fakat bu yeni strateji, her ne kadar birçok politika başlığında değinilse de, AB'nin üye ülkeleri arasında toplumsal cinsiyet eşitliği yapısının farklılığından dolayı bağlayıcı hukuk kapsamında ele alınamamıştır.

Bu tez çalışmasının ana amacı, AB üye ülkelerinin toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusunda belirli başlıklarda bağlayıcı hukuka ve aynı müktesebata tabi olmakla birlikte, kadınların siyasi hayata katılımı alanında benzer özellikler gösterip göstermediklerini incelemektir. Burada üzerinde durulmak istenen mesele, üye ülkelerin kendi ulusal parlamentolarında (yüksek veya düşük orandaki) kadının siyasete katılımında etken olan faktörün iç dinamikler mi yoksa AB'nin normatif ve katalizör rolü mü olduğudur. Bu araştırmanın sonucunda AB'nin, kadınların siyasete katılması konusunda, emek piyasasına katılımlarında olduğu kadar (bağlayıcı hukuk açısından)etkin bir normatif rolü olup olmadığı aydınlatılacaktır. Bunun içinde, vaka çalışması olarak Avrupa entegrasyonunun kurucu üyesi ve demokratik yapıya yıllardır sahip olan İtalya ile 2004 yılında Birliğe katılmış ve sosyalist bir düzenden gelen Slovenya'nın karşılaştırılması üzerinde durulacaktır. Bu karşılaştırma, kadının siyasete katılmasında ülkelerin siyasi kültürünün mü yoksa AB politikalarının mı etken olduğunu göstermeyi hedeflemektedir.

AB'nin üye ülkelerde kadınların siyasete katılımındaki etkisi veya üye ülkeler arasında kadının siyasal katılım seviyelerinin farklı olması ve bunun nedenleri akademik literatürde çokça üzerinde durulmuş olan konu başlıklarından biri değildir. Bu nedenle çalışma esnasında sınırlı kaynağa erişim sağlanmıştır. Varolan akademik yayınlarda ise, Vassallo (2006) AB Parlamentosu'nda kadınların politik katılım oranının az olmasının hem demokratik açığa neden olduğunu hem de bu sorunun üye ülkelerin iç dinamikleriyle beraber gelen ve politik aktivizm üzerinden şekillenen bir olgu olduğunu tartışmıştır. Kantola (2009; 2010) ve Lombardo (2013) ise AB kurumlarında ve politika üretim aşamasında toplumsal cinsiyet eşitliğini ana

akımlaştırmanın güçlükleri üzerinde durmuş, her ne kadar demokrasi bir AB değeri olsa da Birliğin karar alma mekanizmalarına katılan kadın sayısının azlığının demokrasi kavramını sorgulattığına değinmiştir. Vaka analizi yapılacak olan ülkeler özelinde bakıldığında ise, yine toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının uygulanması alanında AB'nin bu politikalara etkisinin literatürdeki yeri kısıtlıdır. Fakat İtalya'daki kadınların siyasi alana entegre olmalarıyla ilgili olarak, kotalarını iç dinamiklerin ve parti ideolojilerinin nasıl şekillendirdiği (Guadagnini 2005; Dona, 2007; 2018) ya da İtalya'da siyasete katılan kadınların nitelikli ve eğitimli oluşunun seçilme şansını arttırmasına karşın, erkeğin böyle bir koşula ihtiyacı olmadığı (BaltrunaitevJ, 2011) üzerine çalışmalar yapılmıştır. Slovenya ile ilgili ise ağırlıklı çalışmalar, Slovenya'nın bağımsızlık sonrası demokrasiye geçiş aşamasında kadınların siyasi temsil oranının düşmesi ve cinsiyet kotaları üzerinedir. Örneğin Gaber ve Selisnik (2017) parti içi gönüllü kotalarından ziyade yasal kotaların siyasi yaşamda eşitliğin sağlanması adına daha etkili bir unsur olduğunu "fasttrack" benzetmesi ile ele almıştır. Slovenya'nın toplumsal cinsiyet eşitliği alanında ve siyasi yaşama katılım özelinde literatürde kısıtlı bir yer tuttuğu görülmektedir. Gaber ve Gortnar (2005) cinsiyet kotalarının düzenlenmesinden itibaren umulan değişimleri ve sonuçta başarılı-başarısız yönlerini analiz etmişlerdir. Bunların yanında Lokar (2004) Avrupa Parlamentosu seçimleri dahil 1990-2004 yılları arasında Slovenya'da yapılan 5 seçim üzerinden cinsiyet kotalarının etkisini ve bu süreç içerisinde yapılan yasal düzenlemeleri ele aldığı spesifik bir çalışma yapmıştır.

Tüm bu ve benzeri çalışmalar daha çok cinsiyet kotaları ile ilgili problemleri veya AB kurumları içinde kadınların aktif olarak siyasete katılımının az olmasını eleştirmiştir. Fakat AB'nin kuruluşundan bugüne kadar gerek kendi içinde gerek üye ülkeler üzerinde siyasi katılım konusunda etkin rolü olup olmadığına, etkin rolü yoksa bunun gerekçelerinin neler olduğuna dair çalışma yürütmemiştir. Bu tez çalışması, Avrupa çalışmaları literatüründeki bu açığı kapatmak amacıyla yapılmıştır. Bu nedenle tez çalışmasının araştırma sorusu; toplumsal cinsiyet eşitliğini Birliğin temel değerleri arasında sayan AB'nin gerek kurumları düzeyinde gerekse üye ülkelerde kadınların siyasete katılımında etkili bir güç olup olmadığı, değilse bu olgunun iç dinamiklerce mi şekillenmekte olduğudur.

Bu araştırma sorusunun cevabı karşılaştırmalı analize dayanan kalitatif bir inceleme ile aranmıştır. Araştırmada birincil resmi kaynaklar, istatistiki veriler ve varolan literatür incelenmiştir. Literatür taraması yapılırken anlaşma, yönerge, politika değişikliğini belirten yazılar olan birincil yani resmi kaynaklar kullanılmıştır; ikincil olarak akademik literatür, raporlar ve istatistiklerden yararlanılmıştır. Bunların yanında özellikle İtalya ve Slovenya için

resmi verilerin ve literatürün kısıtlı olduğu da belirtilmelidir. Bu sebeple toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların siyasi katılımı üzerine araştırma yapan İtalyan ve Sloven akademisyenler ve STK üyeleri ile iletişime geçilmeye çalışılmış fakat irtibat kurulamamıştır.

Tez çalışması feminist kuram ile incelenmiştir. Feminist kuram, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması adına toplumun her alanında kadın-erkek eşitliğinin ana akım politika haline gelmesini savunmaktadır. Bu nedenle kadınların özel alandan kamusal alana geçmeleri, sorunlarını gerek aktivizm ile gerekse siyasi alanda görünür kılmaları gerekmektedir. Çünkü toplumun yarısını oluşturan kadınlar siyasette aktif değildir ve görünmez özne olma hali kadın ve erkek eşitliği inşasını örseleyen bir toplumsal olgudur. Feminist kuram bu noktada siyasette hem niceliksel hem de politika üretimi açısından niteliksel olarak eşitliğin sağlanması gerektiğini savunur.

Bu kapsamda araştırma sorusunu aydınlatmak için ilk bölümde, tezin kuramsal altyapısını oluşturan feminizmin üç dalga halinde oluşum sürecine yer verilmiştir. Üç dalga halinde oluşan feminist hareketin söylemleriyle şekillenen toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten bağımsız olarak, toplumda kadınlara ve erkeklere atfedilen rollerin her iki cinsiyeti de kamusal ve özel alan ayrımına sıkıştırmasına değinir. Kamusal/özel alan ayrımı nedeni ile siyaset ve istihdam alanındaki temsillerinin kısıtlı düzeyde kalması kadınların yurttaşlık haklarından mahrumiyetini gözler önüne sermiştir. Tarih boyunca kadınların oy hakkı, temsil hakkı, kürtaj ve çalışma gibi çeşitli haklarını elde etmesinde kadın hareketinin etkisine yer verilmiştir. Kadınlar temsil hakkını elde ettikten sonra, temsilleri önündeki engelin temsil hakkının olmaması değil; kadınların toplumsal cinsiyet rolleri nedeni ile ortaya çıkan engellerin toplumsal kodlar etrafında şekillenmesinden kaynaklandığı anlaşılmıştır. Bu nedenle kadınların seslerini parlamentoda veya sivil toplum ve parlamento ortaklığında aktif olarak göstermesi ve var olan durumu sorunsallaştırması önem taşımaktadır. Tezin bu kısmında kadınların siyasi temsilinin toplumsal cinsiyet eşitliğinin inşasının ana gövdesi olduğu gösterilmektedir.

İkinci bölümde ise, AB'nin toplumsal cinsiyet eşitliğini politikalaştırma süreci ele alınmıştır. Burada toplumsal cinsiyet eşitliğinin evrensel bir normdan AB normuna nasıl dönüştüğü ve hangi kapsamda bağlayıcı hukuk ve bağlayıcı olmayan hukuka dahil edildiği incelenecektir. Toplumsal cinsiyet eşitliği Birleşmiş Milletlerin düzenlediği konferansların ışığında, tüm dünyadan katılımcı kadın hareketlerinin ortak söylemleri ile evrensel bir insan hakları normu olarak tanımlanmıştır. Birleşmiş Milletlerin ürettiği bu evrensel normu kendi 'Avrupa değerlerine' entegre etmek isteyen AB, toplumsal cinsiyet eşitliğini üç evrede ele

almıştır. İlk olarak 1957 yılında Roma Antlaşması'nda yer verdiği 'eşit işe eşit ücret' ilkesini savaştan çıkan Avrupa'nın ekonomisini düzeltme düşüncesi ile yaratmıştır. Bu evrede iktisadi amaçlar temelinde hareket eden AB, piyasa ekonomisinin düzgün işleyebilmesi adına kadın-erkek eşitliğini destekler nitelikte yönergeler çıkarmıştır. İkinci evrede, AB'de toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda farkındalığın artması neticesinde eşitliğin sağlanabilmesi için bağlayıcı bir niteliği bulunmayan olumlu eylemler uygulanmaya başlanmıştır. Üçüncü evrede ise, AB toplumsal cinsiyet eşitliğini ana akım politika haline getirerek tüm alanlarda yaygınlaşması için bağlayıcı hukuk çerçevesinde olmayan çalışmalar yapmıştır. Bu bölümde AB üyesi ülkelerin sahip olduğu refah devlet rejimlerine de yer verilmiştir. Refah devlet rejimleri, devletlerin ekonomik, siyasi ve kültürel yapılarını açıklamakta ve beraberinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin nasıl şekillendiğine dair ipucu vermektedir. Bu nedenle bu bölümde toplumsal cinsiyet eşitliğinin ülkeler arasında farklılık göstermesi refah devlet modelleri ile ilişkilendirilmiştir. Bu bölüm AB'de toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının kadınların siyasi katılımına nasıl etki etmektedir alt sorusunun cevabını vermeye yöneliktir.

Üçüncü bölümde, İtalya ve Slovenya'nın karşılaştırmalı vaka analizi yapılacaktır. İlk olarak, AB'nin 6 kurucu ülkesinden biri olan İtalya'daki toplumsal cinsiyet eşitliğinin oluşumu ve bu konudaki politika üretimi üzerinde durulmuştur. Güney Avrupa refah devlet modeline sahip olmasından dolayı İtalya, kilise etkisi altında olan ve aile merkezli bir tipolojiye sahiptir. Bu nedenle kadınların özel alanlarından çıkıp kamusal alanda temsil edilmeleri için kadın hareketine ihtiyaç duyulmuştur. Toplumsal cinsiyet politikaları İtalya'da düzenli bir şekilde ilerlememiştir. Bunun nedeni iktidar olan partilerin ideolojileri ile toplumsal cinsiyet politikalarının paralel gitmesidir. İtalya örneğinde dikkat çeken ayrıntı; iktidara gelen sol partilerin insan hakları hassasiyetinden dolayı toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak adına önemli politik adımlar atma eğilimine rağmen, yine hükümet kuran sağ partiler kadını daha muhafazakâr bir çerçevede ele alıp, toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarını ikinci plana atmış ve kadını kamusal alanda sınırlı tutmuştur. Bu nedenle, bu bölümde AB'nin İtalya'da kadınların siyasete katılımına ve toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarına ne yönde etki ettiği ülke politikaları ve kadın hareketi doğrultusunda analiz edilmiştir.

İkinci olarak, Yugoslavya'dan bağımsızlığını kazanan ve 2004 yılında AB'ye katılan Slovenya'nın toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda AB ortalamasının üstünde bir seviyeye sahip olmasının altında yatan nedenlere odaklanılmıştır. Sosyalist siyasi kültürden gelen
Slovenya, Yugoslavya döneminde kadın ve erkeğin daha eşit olduğu bir sosyal yapıda yer almaktayken, Yugoslavya'nın dağılmasının ardından liberal ekonomi ve demokrasiye geçişte

toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarını göz ardı etmiştir. AB'ye katılım evresinde kendini Avrupalı bir ülke olarak tanımlamak istemesi nedeniyle toplumsal cinsiyet eşitliğine ağırlık vermeye başlamış, bu nedenle de kadınların politik gücünü tekrar kazanması için cinsiyet kotalarını AB'nin ve evrensel normların öngördüğü duruma getirmeyi amaçlamıştır. Bu bölümde araştırma sorusundan doğan Slovenya'nın ekonomik, sosyal ve siyasi yapıları toplumsal cinsiyet eşitliğini etkilemekte midir alt sorusunun cevabı da aranmıştır.

Özetle bu tez çalışması, AB'nin ana akım politikalarından biri olan toplumsal cinsiyet eşitliğinin aynı müktesebata sahip üye ülkelerde farklı oranlarda olmasının nedenlerini AB ve seçilen iki ülke kapsamında ele alarak açıklama amacı taşımaktadır.Tezin ana argümanı; farklı siyasi geçmiş ve farklı refah devlet tipolojilerine sahip ülkelerin toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarına da farklı seviyede önem vermekte olduğudur. Eleştirel bir feminist bakış açısı ile yapılan bu tez araştırmasında, iddia edilmektedir ki; AB toplumsal cinsiyet eşitliğini Amsterdam Antlaşması ile ana akım bir politikaya dönüştürmesine rağmen her alanda politika aracına dönüştürememektedir. Öncelikle Avrupa Parlamentosu'na bakıldığında cinsiyet eşitliğinin sağlanamadığı görülmektedir. Bunun yanı sıra AB'nin kurucu ülkesi olan İtalya ve AB'ye 2004 yılında Merkez ve Doğu Avrupa genişlemesi ile katılan Slovenya'ya bakıldığında, toplumsal cinsiyet eşitliğinin siyasi katılım perspektifinde hala sağlanamadığı, ayrıca iki ülke arasındaki toplumsal cinsiyet eşitliği farkının ise aralarındaki refah devlet modeli, siyasi geçmiş ve kültür farkından kaynaklandığı görülmektedir.

1. KURAMSAL BAĞLAMDA TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ VE SİYASİ TEMSİL

Dünya'nın birçok ülkesinde eşit ve demokratik bir yaşamın parlamentodan geçtiği kabul edilmiştir. Demokrasi; seçme, seçilme, denetleme ve yaptırım yapma haklarını saklı tutarak sözü edilen hakları her birey için tanımlamıştır. Yasal olarak kadın ve erkek arasında eşitlik olsa da fiiliyatta eşitliğin olmadığı gerçeğini kadınların siyasi katılım oranlarında görmek mümkündür. Yerleşmiş toplumsal kodlar, normlar ve roller toplumdaki bireylerin nasıl ve ne şekilde davranması gerektiğini belirlemesiyle kadınları özel alanına iterek, ev içerisinde 'anne' olma ve ‘kutsal annelik’ rolüne hapsederken; erkeği kamusal alana hâkim özne olarak belirlemiştir. Toplumsal cinsiyete dayalı bu eşitsizlik, toplumun her alanında farklı eşitsizlikler ile kesişip daha da derinleşirken, politik alan ise eril iktidar tarafından sürekli üretilmektedir. Bu duruma en uygun tanımlamalardan biri de Butler'ın (1999, 44) değindiği "Foucault'nun hukuki iktidar sistemlerinin, sonrasında temsil ettikleri özneleri ürettiklerine işaret ettiği" ayrıntıdır. Kısacası dışlayıcı/ayrımcı bir toplum düzeni benimseyen erkek hegemonyasındaki iktidar, yine siyasi inşasını dışlayıcı/ayrımcı eylemler üzerinden meşrulaştırmaktadır.

Oakley'in (1972) de belirttiği gibi kadınların sınırlarını aşması ve zincirlerini kırması için bu zincirlerin kimler tarafından ve nasıl örüldüğünü bilmesi gereklidir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin kurulması ancak bu politikanın ana akımlaşması ile gerçekleşecektir. Fakat günümüzde hala halkın taleplerinin iletildiği parlamentoda erkek egemen bir topluluğun kadınların sorunlarını tam anlamıyla aktardığı ve kapsamlı çözüm bulduğu şüphelidir. Oysaki feminist kuramın bu bağlamda üzerinde durduğu gibi kadınların taleplerini yine en iyi kadınlar iletebilir ve tartışabilir. Böylelikle parlamentoda hem daha demokratik ve eşit bir ortam oluşacak hem de kadın sorunları yine kadın siyasetçiler tarafından görünür kılınacaktır. Dünya'nın yarısını oluşturan kadınların, karar verme mekanizmalarında yeterli bir temsilinin olmaması, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin devamını getirmektedir. Kadın hareketleri, STK'lar ve sınırlı derecede devlet politikaları ile kadınların siyasi temsilinin arttırılması eşitlikçi ve toplumun her kesimine hitap eden bir siyasi ortamın sağlanmasına sebep olacaktır.

Çalışmanın bu bölümünüfusun yarısını oluşturan kadınların yetersiz temsilinin nasıl politik bir mücadeleye dönüştüğü anlatılacaktır. Bunun için öncelikle feminist kuramın nasıl ve ne sebeplerle oluştuğu, hangi evrelerden geçtiği ayrıca kurumsallaşmış ataerkil devlet yapılanmasını kırmak adına kadınların geçmişten günümüze kadar olan

mücadelelerine yer verilecektir. İkinci bölümde ise kadınların siyasi temsilleri önündeki engellerin temeli sayılan kamusal/özel alan ayrıma üzerinde durulacaktır. Kadınların siyasi

katılımı önündeki sosyal, ekonomik ve psikolojik her türlü engelin adeta cam tavan[1] varmışçasına bulunmasının benzer şekilde kadınların siyasete katılımını ve yükselmesini engelleyen bir faktör olduğu ayrıntılı bir şekilde verilecektir. Üçüncü bölümde ise kadınların politikaya katılımının vatandaşlığın en temelilkesi olduğu ve bu nedenle kadınların siyasi temsilinin öneminden ve temsili arttırmak için uygulanan yöntemlerden bahsedilecektir. Bu yöntemlerden en işlevseli olarak belirlenen ve her iki cins için temsil edilmesi gereken minimum sayı belirtilerek farklı kota modellerine de yer verilecektir.

1.1. Feminizm ve Tarihsel Gelişimi

Kadın hakları, insan hakları bağlamında dünyayı meşgul eden önemli meselelerden biridir. Ataerkil toplum yapısının ürettiği kadın-erkek eşitsizliği, toplumun her alanında farklı katmanlarda karşılaşılan bir konudur. Erkeklerin ataerkil toplumda kadınlara göre daha büyük bir gücü ellerinde tutmaları (Diekman, Eagly ve Kulesa, 2002) ve çevrelerinde kurulan bu sistemin kurallarını belirlemenin verdiği güç süreç içerisinde Demren'e göre (2001) "kadınların sisteme itaat etmesine ve sistemi benimsemesine yol açmıştır" (Kalaycı, Hayırsever 2014, 3).Sorunlu ve kadınlar üstüne tahakküm temelli ataerkillik, kadın-erkek eşitsizliğini pekiştiren, toplumda kadını sürekli baskılayan ve hatta sömüren yapısal bir kurgudur. Bu toplumsal ve siyasi erk tarafından söylemlerle üretilen eşitsizlik kurgusunda "erkeklerin dayattığı normların ve niteliklerin hakimiyeti söz konusudur bu sebeple de erkek otoriter ve güçlü olarak"(Cranny-Francis, Waring, Stavropoulos, ve Kirkby, 2003, 14-15)görülmektedir. Ataerkilliğin günlük yaşamda inşa ettiği cinsiyete dayalı eşitsizlik, politik alanda da kendini çok belirgin bir şekilde gösterir. Uluslararası ilişkiler sistemi ile liberal devlet oluşumu arasındaki ilişki, devleti ataerkil bir karaktere itmektedir. Böylelikle iktidarlar, erkek hegemonyasını politik, ekonomik ve sosyal faaliyetlerle 'normal' olarak kodlayarak kendi öznelerini üretmektedir. Bunun sonucu olarak da kadınların kamusal alanda aktif vatandaş olarak yer alması sınırlı kalmış, ulusal ve uluslararası sistem kadını kendi rızası dışında ataerkil bir sözleşmeyle (Pateman, 1988) düzenlenmiştir.

Dünyada tarihsel olarak uzun süren çatışmalardan sonra gelen barışçıl ve demokratik

[1] Cam tavan (glassceiling) kavramı ilk olarak, ABD'de 1970 yılında ortaya çıkmıştır. Hymowitz ve Schellhardt (1986) yılında "kadınların işletmelerde bir üst pozisyona geçmesi önündeki engeller" olarak tanımlamıştır (Aldemir ve Budak, 2018, s. 39).

düzene duyulan ihtiyaç, beraberinde insan hakları, hukukun üstünlüğü ve eşitlik ilkesini getirmiştir. Ne var ki bu evrensel değerlerin vurgulandığı Amerika'daki Bağımsızlık Bildirgesi, Fransa'nın İnsan Hakları Bildirgesi gibi "dönemi etkileyen belgeler, kadınlara yeterince değinilmediğini ve bunun sonucu olarak da kadınların haklarını talep etmesi" (Taş, 2016, 167) gerekliliğini gün yüzüne çıkarmıştır. Fakat devletlerin kalkınması ve refah seviyelerinin yükselmesi için gerekli olan kadın-erkek eşitliği, devletin sorumluluğundan ziyade sadece kadınların şahsi mücadelesi olarak tarihte yerini almıştır. Bu mücadelenin sonucu olarak demokratik devletler; sosyal, ekonomik ve yasal bağlamda kadın haklarına ağırlık vermiştir. Toplumdaki cinsiyet rolleri gibi yargı kalıplarını günümüzde yavaş yavaş da olsa belirli politikalar ve yasalar ile kırmaya başlamıştır. Üretilen bu politikalar ve yeniden düzenlenen yasalar her ne kadar önemli değişimlere yol açsa da kadın-erkek eşitsizliğinin temelini oluşturan bazı alanlarla (şiddet, üreme sağlığı v.b.) sınırlı kalmıştır (Baş, 2011).

Toplumdaki geleneksel kodlar ile içkin kadın erkek eşitsizliği sorunsalının ele alınmasında feminist hareket büyük önem taşımaktadır. Feminizm, sosyal değişimi tetikleyen politik bir harekettir (Harding, 1986).Esasında "toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin doğasını anlamayı amaçlayan ve toplumsal cinsiyet politikaları, iktidar ilişkileri üzerine odaklanan bir düşünce yapısı olarak 18. yüzyılın sonlarında 'kadınlara adaletsiz davranıldığı' inancı ile çeşitli düşünürlerin eserlerinde ortaya çıkmaya başlamıştır" (Baş M. M., 2011, 9). İlk olarak, 18. yüzyılda ortaya çıkan kadın hareketleri, siyasal ve toplumsal alanda kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olmasını istemek üzerine yoğunlaşmıştır. Berktay'ın (2004, 4)tanımıyla "[f]eminist bilinç, kadınların ezilen bir gruba mensup olduklarının ve dolayısıyla haksızlığa uğramış olduklarının farkına varmalarını ve bu haksızlığın doğal değil de toplumsal/kültürel bir olgu olduğu kavramalarını içerir".

Aydınlanma hareketi ve Fransız Devrimi ile filizlenmeye başlayan toplumsal hareketler döneminde, kadınlar özgürlük ve eşitlik konusunda bilinçlenerek, kendilerinin de toplumsal sözleşmenin bir parçası olduklarının farkındalığı ile haklarının insan haklarının bir parçası (Kolay, 2015) olduğu iddialarını sesli dile getirmeye başlamışlardır. 19. yüzyılın ortalarına doğru feminizm adını almaya başlayan bu örgütlü mücadele, özünde aynı temele sahip ama farklı konu başlıkları ve paradigmalar altında üç dalga halinde açıklanmaktadır. Donovan'ın (2014) 'Feminist Teori' adlı eserinde de değindiği üzere süreç içerisinde feminizm farklı bağlamlarda ele alınmış; liberal feminizm, kültürel feminizm, Marksist veya sosyalist feminizm, Freudcu feminizm, varoluşçu feminizm, radikal feminizm adları altında kategorilere ayrılmıştır.

Birinci dalga feminizm hareketi 19. yüzyıl sonu, 20. yüzyıl başlarını kapsayan döneme denk gelmektedir. Liberal feminist düşünce altındaki bu dönemde kadınlar vatandaş olarak erkeklerle aynı haklardan yararlanmayı talep etmektedirler.Elisabeth Candy Stanson tarafından yazılan ve "Seneca Falls'ta yayınlanan Duygular Bildirgesi (Declaration of Sentiments) 100 kadın ve erkek tarafından imzalanarak radikal değişimler için talepte bulunmuş" (Donovan, 2014, 29) ve birinci dalga feminizm hareketinin genel çerçevesini çizmiştir. Seneca Falls,ırk ayrımcılığı ve diğer ayrımcılıklarla mücadele gibi konuların tartışıldığı bir konferanstır. Siyahi erkeklere oy verme hakkının verilmesiyle durumun ırk ayrımcılığı ile değil cinsiyet ayrımcılığı ile ilgili olduğu ortaya çıkmıştır (Çakır, 2013). Amerika Birleşik Devletleri'nde kadınların oy hakkını elde etmesi 1920 yılında gerçekleşmiştir.Bu mücadele sadece Batı'da değil tüm Dünya'da yankı uyandırmıştır. Donovan (2014), liberal feministlerin temel düşünsel altyapısını şu şekilde sınıflandırmıştır: "akla olan inanç; kadınların ve erkeklerin ruhları ve akıllarının özdeş olduğu; toplumun dönüşümü ve değişimi için eğitimin önemi; bireyin akılcı ve özerk olduğu ve doğal haklar doktrinine bağlı kalınmasıdır" (33-34).Bu hareketle birlikte kadınların siyasi katılımın en temel birimi olan 'oy hakkı' gündeme gelmiştir.Ayrıca yine bu dönemde eşit hak kavramı sorgulanmaya başlanmış, "İnsan Hakları Bildirgesi'ndeki 'herkes eşittir' ilkesini pratiğe geçirmek için kadınlar örgütlenmiştir" (Çakır, 2013,25).

Bu mücadele döneminin başladığı yıllarda, Mary Wollstonecraft'ınLocke'un liberalizminden etkilenerek kaleme aldığı 'Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi' (Vindication of the Rights of Women) adlı eserde, tam anlamıyla "toplumsal cinsiyet kavramından söz edilmese de cinsiyetin toplumsal olarak kurgulandığı ve kadının doğasının bu toplumsal kurgu tarafından yaratıldığını açıklamıştır" (Çakır, 2013, 32). Bu eseri önemli kılan, "kadınların birey olması üzerine inşa edilmiş olması ve genel olarak bu dönemde, kadınlara oy kullanma hakkı, eğitim ve mülkiyet hakları "(Taş, 2016, 167) üzerine durmuş olmasıdır. Birinci dalga feminizm sadece hukuksal etkilere değil aynı zamanda kültürel etkilere de yol açmıştır. Kültürel feministler, o dönemin feministlerinin sadece siyasi gelişim odaklı olmadığını, liberal feministlerin üzerinde çok fazla durmadığı ev,din,yuva gibi kavramların dönüşmesi üzerine anaerkil bir kaygı taşıdıkları görülmektedir. Düşünsel temelinde "dişil bir etki yatan kültürel feministler, barışseverlik, farkındalık gibi kavramlarla kamusal yaşamı düzenlemeyi amaçlamışlardır" (Donovan, 2014, 74).

Genel olarak görülmektedir ki birinci dalga feminizm hareketi oy hakkı, kültürel olgular ve eğitim gibi spesifik alanlar üzerine odaklı bir harekettir. Kadınların kendilerini yönetecek iktidarı seçme fırsatı yaratmasının yanında, toplumsal cinsiyet eşitliğini uygulamaya geçirmek

adına da büyük bir adımdır. Siyasi haklarını ve oy kullanma haklarını kazanmak için 19. yüzyıldan beri mücadele eden kadınların ilk hareketleri İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkmıştır. 'Süfrajetler' olarak da bilinen bu kadın hareketi, seçme ve seçilme hakkını kazanmak adına açlık grevi, pasif direniş gibi yollarla haklarını aramışlardır. Bunun sonucu olarak feminist hareket adına en büyük ilerleme olan oy hakkı kazanımı 1920 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin Tennessee eyaleti tarafından onaylamıştır. Kadınlar başlıca demokratik hakları olan seçme hakkını, Dünya'da ilk kez 1893'te Yeni Zelanda ve onu takip eden Avustralya'da kazanmışlardır. Bu ülkelerden sonra Finlandiya, Norveç ve Danimarka gibi İskandinav ülkeleri gelmektedir İngiltere'de verilen önemli kadın mücadelesinin sonunda 1918'de30 yaşın üstündeki kadınlar oy verme haklarını kazanmış ve 1928'de de eşit oy verme hakkını kazanmışlardır (Öztürk, 2012). Kadınlar oy verme hakkını kazanmak için başlattığı hareket sonucunda artık bu hakkı tartışmamaktadır fakat siyasi temsilde hala büyük bir eşitsizlik söz konusudur.

Genel olarak literatürde bu süreçkadın mücadelesinin sonu olarak görülse de aslında hareket bitmemiş sadece hızı yavaşlamıştır (Donovan, 2014).Çünkü bu dönemde kadınlar kamusal alanda belirli kazanımlar elde etmiş ancak yine de yeterli haklara sahip olamamışlardır. İkinci dalga feminist hareket de dahil talep edilen haklar çoğu ülkede günlük hayatın bir parçası haline getirilmeye çalışılmıştır.

İkinci dalga feminist hareket, kapitalizmin yayılmasından dolayı ön plana çıkan emek gücü ile ilintili olarak 1960'lı yıllarda Batı'da ortaya çıkmıştır. Emek gücü ile birlikte feminizm de çeşitlenmiştir. İkinci dalga feminizmde Marksist bakış açısının etkisinin yanında aile içi rollerde Freud etkileri de görülmektedir.Bu dönemde kadınlar, yasaların belirlediği koşullarda erkeklerle eşit olmalarına karşın yaşamsal pratikte eşit değillerdir. Ataerkil yapılanmanın sürmesinden kaynaklı ev içi alanda da kadının ikincilleştirilmesi sonucu kadınlar, bedenlerinin erkek denetiminden çıkmasını talep etmişlerdir. Bu dönemde asıl meselelerden bir tanesi de "tam olarak güvenli bir doğum kontrol yönteminin geliştirilmemesi nedeniyle kürtaj hakkının tanınması, kadının kendi bedeni üstünde söz

> hakkı istemiş olmasıdır" (Kolay, 2015,8). Özellikle 1960'lar sonrası feminizmi bütün kadınların ortak mücadelesini ele alırken, aynı zamanda "[m]arksist feminist kuramcılarında katkısıyla 'bilinç yükseltmeye' sebebiyet vermiş ve bunun bir doğal sonucu olarak 'kız kardeşlik'argümanı" (Taş, 2016, 170) ile derinleşmiştir. İkinci dalga feminizmle birlikte toplumsal cinsiyet kavramı da ortaya çıkmıştır. Simone de Beauvoir İkinci Cins adlı eserinde yer verdiği 'kadın doğulmaz, olunur' söylemi ile birlikte cinsiyet rollerinin doğuştan değil,

öğretilmiş toplumsal bir inşa olduğuna vurgu yaparak toplumsal cinsiyeti özetlemektedir.

İkinci dalga feminizmde kadınlara yol gösteren ana sloganlardan biri 'özel olan politiktir' önermesi olmuştur. Aslında bu önerme birkaç farklı açıdan önemlidir. Öncelikle kadınların mahkûm edildiği özel alanı vurgulamaktadır[2]. Toplumsal cinsiyet rollerinin en belirgin olduğu, kamusal alanda konuşulmayan ama kadının sömürüldüğü özel alan, aslında politik bir kavramdır ve bu kavramın politikada yer alması gereklidir. Bir başka önemi de feminist hareketin kadınların hak mücadelesinin bir sonucu olarak doğmuş olmasıdır. Feminizm her kadını içine dahil eden bir ideolojidir ve kadınların yasaklanmış yani özel/mahrem alana hapsedilmiş olması üzerine politikalar üretir. Geçmişten gelen toplumsal kodlar, kadınların politik bir örgütlenme içerisinde olmasında zorlayıcı bir etkiye sahipken, kadının sıkıştırıldığı özel alan konusunda bilincinin yükseltilmesi en ihtiyaç duyulan konu olmuştur.

Üçüncü dalga feminizm ise, ikinci dalga feminist hareketinde kazanılan hakların kanıksanması sonrasında ortaya çıkan eksikliklere yoğunlaşmış ve "ikinci dalgaya kıyasla daha radikal ve mikro konulara (kadına şiddet, cinsellik, kadının güçlendirilmesi) yönelmiştir" (Taş, 2016, 170). Belirgin olarak, 1990'lı yıllarda kendini gösteren üçüncü dalga feminist hareket özellikle "kadınları sınırlayan ve baskı altında tutmaya çalışan kompleks konularla ilgilenmiş" (Özveri, 2009, 210), "diğer hareketlere göre feminizm daha spesifik bir hale gelerek, çok-kültürlü bir yapıya odaklanmıştır" (Donovan, 2014, 349). Örneğin, 20. yüzyılın post-modernizmi ile farklılıklara vurgu yapmış, sınıf,etnisite, ırk, farklı cinsel kimlikler üzerine odaklanmış ve toplumdaki kadına karşı duyulan algıların değişmesini amaçlamıştır. Üçüncü dalga feminizmin bu çoğulcu ve katmanlı bakış açısı, toplumsal cinsiyet, cinsellik, etnisite, ekonomi, sınıf ve siyaset gibi konuların da parladığı ve incelikle ele alındığı bir dönemdir. Kadın sorunlarının bireysel olarak ele alınmasıyla kadın hem cinsiyet hem de ayrı bir kimlik oluşturmuştur. Tek tip bir algıdan ziyade her farklı kimliği kabul eden üçüncü dalga feminizm hareketini diğer dalgalardan ayıran temel özellik sadece eşitlik değil aynı zamanda farklı kimliklerin var olduğunu kabul etmesi ve bunları zenginlik olarak görmesidir. Genel olarak bu dönemde feministler; savaş, güvenlik, ekonomik kalkınma gibi erkeklerin çoğunlukta olduğu alanlarla ilgilenerek farklı yaklaşımlar üretmişlerdir. Böylece toplumsal cinsiyet eşitliği yoğun olarak bahsedilen ve uygulanan bir kavram olmaya başlayarak toplumsal dönüşümün gerekliliğini de belirginleştirmiştir.

[2] Özel alan/kamusal alan ayrımına ayrı bir başlıkta değinilecektir.

1.2. Toplumsal Cinsiyet Kavramı

Toplumsal cinsiyet kavramı ikinci feminist hareket ile ortaya çıkmıştır ve söylemsel olarak üçüncü dalga feminist hareket içinde daha da gelişmiştir.Toplumsal cinsiyet, toplumun bireylere yüklediği sorumluluklar ve rollere değinmektedir. Günümüzde devletler ya da uluslararası örgütler toplumsal cinsiyet eşitliği kavramını politika aracı olarak da kullanmaktadır.

Politikanın cinsiyetleşmesi tarihsel bir süreçtir fakat bilinmesi gereken 'cinsiyet' ve 'toplumsal cinsiyet' kavramlarının birbirinden farklı olduğudur. Oakley'in (1972) tanımı ile "cinsiyet (sex) kavramı biyolojik cinsiyet farklılığından dolayı oluşurken toplumsal cinsiyet (gender) kavramı ise bu farklılıklardan oluşan kültürel bir yapıdır ve sosyal sınıflandırması 'kadınsı' ve 'eril' şeklindedir" (16). Aynı şekilde Oakley gibi toplumsal cinsiyeti kavramsallaştıranlardan Stoller (1968) cinsiyeti fiziksel ve biyolojik olarak ayırırken "toplumsal cinsiyetin biyolojik cinsiyetten bağımsız olabileceğini vurgulamıştır" (10). Cinsiyet farklılığının zaman içinde kültürlerarası bağlamla içkin hale gelmesinden dolayı, kadın ve erkeklerin rolleri ile toplumsal cinsiyet kavramı oluşmuş, bu durum toplumun siyasal, sosyal ve ekonomik hayatını hatta toplumun imajını etkiler hale gelmiştir. Toplumsal cinsiyet zaman ve mekanla değişen bir yapıdadır ve topluma yerleşen sosyal normları standart kalıplar halinde kadın ve erkekler üzerinde dağılım yapmaktadır. Başka bir ifadeyle, kadınların ve erkeklerin çocukluktan itibaren toplumda nasıl olması gerektiği ya da nasıl davranması gerektiğini belirleyen kavram toplumsal cinsiyet üzerine kurguludur.

Böylelikle, toplumsal cinsiyet eşitsizliği "beceri, yetenek ve diğer özellikler gibi objektif farklılıklar yerine sadece cinsiyet üzerinden yapılan kadın-erkek ayrımıdır" (Wienclaw, 2011, 96). Süreç içerisinde pekişen bu eşitsizlik, cinsiyetlerin iktidarla olan ilişkilerinin farklılaşmasından dolayı ortaya çıkan, kadın ve erkek algılarından kaynaklanmaktadır. Kadınların eğitimde, istihdamda ve politikada belirli sınırlar içinde hareket etmeye mecbur bırakılması; örneğin aynı iş için eşit ücretin alınmaması ya da belirtilen alanlarda yükselmek için aynı fırsatların verilmemesi; toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en önemli örnekleridir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği olan toplumlarda, ki genelde bu toplumlarda erkeklerin üstün olduğu hiyerarşik bir yapılanma söz konusudur, "erkekler özne ya da olumlu taraf olarak kabul edilirken kadınlar öteki ya da olumsuz olarak görülmektedir"(Cranny-Francis, *vd,* 2003, 1-4). Politikada konularıçerçevelendirme açısından toplumsal cinsiyet eşitliği işlevseldir. Politika oluşturucuların, politika yaparken belirledikleri konular üzerinde toplumsal

cinsiyet eşitliğinin büyük bir etkisi vardır.

Dönemsel olarak, akademide "1980'lerden itibaren 'toplumsal cinsiyet' kavramı analiz aracı olarak literatürde kullanılmaya başlanmıştır" (Berktay, 2003, 29). Mekân ve zamana göre değişen ve kültürel bir yapı olan toplumsal cinsiyet eşitliği; iktidarla cinsiyetler arası ilişkiyi aydınlatmada 'kadın' sınıflandırmasından ziyade, analiz aracı olarak daha işlevsel olmuştur. Bu nedenle feminist kuram doğası gereği "ırk, dil, din, sınıf ya da etnik aidiyet ayırmaksızın bütün kategorileri kabul etmesinden dolayı toplumsal cinsiyet temelinde analiz gerçeğe en yakın seçeneği vereceği belirlenmiştir"(Berktay, 2003, 30).

Tarihten günümüze hala kadınların siyasal varoluşunun önünde toplumsal, kültürel ve sosyal engeller bulunmaktadır (Sumbas,2015). Modern toplumlarda kadınlar ve erkekler yasalar önünde eşit olsa da eşit haklardan yararlansa da pratikte en gelişmiş toplumda bile eşit olmadığı görülmektedir. Kadınlar her zaman haklarını, başta insan olma; vatandaş olma, bedensel ve ruhsal bütünlüğünü koruma; kamusal alanda yer almaya çalışma gibi en temel haklarını mücadele ile kazanmaya çalışmıştır. Çünkü, toplumsal cinsiyet eşitsizliği olan bu yapının içerisinde kadınlar sosyal haklarından yararlanamama; istihdama katılamama ve siyasette temsil eşitsizliği gibi sorunlarla karşılaşmışlardır. Bu sorunların en temelinde fırsat eşitsizliği var gibi görünse de aslında asıl sorun fırsatları olanlar arasındaki eşitsizliktir.

> Liberal kuramda başta fırsat eşitliği önerilmiş ve çağına göre ihtiyacı karşılamıştı fakat günümüzde fırsat eşitliği cinsiyet, etnik kimlik, cinsel kimlik dini inanış gibi farklı grupların eşitsizliğe neden olan yasal düzenlemelerin kaldırılarak başta toplumsal cinsiyet eşitsizliği olmak üzere diğer toplumsal eşitsizliklerin de ortadan kaldıramadığını ortaya koymuştur (Çakır, 2013, 46).

Bunun yanında kadınlar ve erkeklerin çıkarları farklıdır. Sapiro'ya (1981) göre liberal demokrasilerde kadınlar temsil için bir çıkar grubu olarak görülmemektedir. Kadınların ve erkeklerin biyolojik olarak farklı olduğu gerçeği onların toplumsal alanda eşit olmaması için bir sebep değildir. Bu nedenle, cinsiyetler arasındaki çıkar farkı onların siyasi temsil eşitsizliği için de bir sebep değildir ve "[k]adınlar çıkarları dolayısıyla farklı bir politik gruptur yani kadınların kadın olmalarından dolayı farklı çıkarları vardır" (Çakır, 2013, 47). Bu da farklı çıkarların temsil edilebileceği adil bir temsil sisteminin olması gerekliliğini vurgular. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanamaması , o toplumda kültürel ve sosyo-ekonomik engellerin yattığını göstermektedir.

1.2.1. Kamusal Alan / Özel Alan Ayrımı

Kamusal ve özel alan dikotomisi, esas olarak toplumsal cinsiyet rollerinden ileri gelen bir ayrımdır ve bu ayrıma göre kadınlar özel alanda konumlandırılmıştır. Buna göre, "kadınlar evde bakım, yetiştirme ve besleme rollerini alırken; erkekler, kamusal alanı içeren politika ve ekonomi gibi alanlarda sorumluluklar almışlardır" (Pınarcıoğlu, 2017, 13). Dolayısıyla kamusal alan eril bir şekilde kurgulanmış ve kurumsallaşmıştır. Kadınların özel alanda tutulması ve toplumun kadına yüklediği cinsiyet rolleri nedeniyle yurttaşlık haklarından yeterince yararlanamaması, tarih boyunca problem teşkil etmiştir. Benzer şekilde, kadınların toplum tarafından şekillenmiş ve belirli rol alanlarına sıkıştırılmış cinsiyet algısı, onların kamusal alanda söz sahibi olmalarını da engellemiştir.

Kamusal/özel alan ayrımı her topluma göre değişse dekapitalist düzende erkek egemenliğinin bir sonucu olarak, toplumsal cinsiyete dayalı işbölümü ve hiyerarşik bir yapılanma söz konusu olmuştur. Esasen, kamusal/özel alan ayrımı Antik Yunan'dan beri var olan bir durumdur. Antik Yunan'*dapolisloikosolarak* şekillenen ayrımda; *Oikoskadınlar* ve kölelerce yapılan üretim ve yeniden üretim iken *Polis*; kamusal etkinliğin olduğu, dünyaya etki eden tarafın yer aldığı, insanın özne olduğu bir alan olarak belirlenmiştir (Acar-Savran,2002). Antik Yunan'da kamusallözel alan ayrımında da bahsedildiği gibi kölelerle ya da yabancılarla bir tutulan kadınların temsil hakkından ya da siyasete katılmalarından bahsetmek mümkün değildir. Benzer şekilde, Orta Çağ'dan itibaren incelendiğinde, "din egemenliğinde olan bir Avrupa ve Avrupa'yı kontrol altına alan eril zihniyet mevcuttu dolayısıyla kadınlar yine kamusal alandan dışlanmışlardı" (Sumbas, 2015, 106). Esasen ana sorunsal "başta kadınların temsili ile ilgili bir problem yoktu bu kadınların temsil edilmemesi gerektiği değil aksine kadınların temsil edildiği yönündeydi. Çünkü kadınlar eşleri ya da babaları tarafından yeterince temsil ediliyor" (Sapiro, 1981, 701) şeklinde bir görüş vardı. Sonuç olarak bu dönemdeki asıl problem kadınların siyasi temsil hakkı düşüncesinin hiç var olmamasıdır.

Liberalizmin doğuşuyla kamusal/özel alan ayrımı polis/oikos dikotomisinden türeyerek farklı formlarda ortaya çıkmıştır. Öyle ki,

> [a]ntik Yunan'da ev içi ve üretim ayrımı yoktur, buna karşılık modern toplumda malların üretiminin hane dışında yapılması ile ev içi ve iş yeri arasında bir ayrım ortaya çıkmıştır. Ev ile üretim ilişkisinin kopmasıyla beraber kadının evde soyu devam ettiren ya da ev içi işlerini yapan birey olduğu gibi tanımlamalar kazandığını söyleyen görüşler de vardır" (Acar-Savran, 2002,267).

Liberalizmin bu yaklaşımı siyasi sınırları da etkilemiştir.Pateman'ın da (1993) değindiği üzere, liberaller kadınları kamusal alanda taraf olarak görmemişler ve buna bağlı olarak da kadınlar, kamusal alanda hak sahibi olamamışlardır. Böylelikle toplumsal sözleşme ataerkil bir sözleşme olarak, erkek kardeşler arasında hiyerarşi temelli oluşmuştur.

1.2.2. Yurttaşlık, Oy Hakkı ve Kadın Temsiliyeti

Tarihsel olarak bakıldığında kadınlar toplumda ve siyasette ya yurttaş olarak görülmemiş ya da ikinci sınıf yurttaş olarak konumlandırılmış ve birçok haktan mahrum bırakılmışlardır. Fransız Devrimi ile ortaya çıkan yurttaşlık olgusu beraberinde özgürlük, eşitlik, mülkiyet, baskıya karşı gelme gibi zaten sahip olunması gereken hakları ortaya çıkarmıştır. Bu değerlerin burjuva sınıfı için değil insanlık adına olduğu vurgulanmış ve 13 maddeden oluşan İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi Fransız vatandaşlar tarafından ilan edilmiştir. Bu Bildirge'ye göre her insan eşit sayılmalıdır; fakat Bildirge kadınları vatandaş olarak kapsamamaktadır ve erkek bireylerin vatandaşlığını ön planda tutmaktadır. Bundan dolayı, Fransız Devrimi'ni destekleyen kadınlardan Olympe de Gouges, tıpkı erkekler gibi kadınların da özgür doğduklarını ve erkekler gibi siyasette, hukukta ve sosyal alanda eşit sayılmaları gerektiğini 1791'de yayınladığı Kadın ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nde belirtmiştir. Kadın ve Yurttaşlık Bildirgesi önceki Bildirge'yi madde madde değiştirerek kadın ve erkeklere eşit vatandaşlar olarak değinmiştir.Olympe de Gouges yasalar tarafınca anne olduğu halde cinsine yakıştırılan erdemleri unuttuğu için siyaset yapma isteğinden dolayı idam cezası ile cezalandırmıştır.

Aslında Olympe de Gouges'e koyulan engeller günümüzde de devam etmektedir (Çakır, 2013). Kadınları anne olarak gören eril siyasi sistem ve dil, siyaset alanında kadını görmek istememekte, kadını özel alanı dışında kabul etmeyerek sorumluluklarını ve sorunlarını göz ardı etmektedir. İlerleyen dönemlerde de Virginia Woolf, Mary Astell, Mary Wollstonecraft, Susan B. Anthony gibi feminist yazar ve düşünürlerin etkisiyle kadınlar birçok alanda haklarını talep etmeye başlamışlardır. Ana talepleri arasında erkeklerle kadınlarında aynı eğitimi almaları ve aynı sosyal ve siyasal haklara sahip olmaları gerekliliği üzerinedir.

Yurttaşlık meselesi; kamusal/özel alan ayrımı, toplumsal roller ve en nihayetinde kadınların siyasete katılımı konusunda önemli bir yer tutmaktadır. Geçmişten günümüze demokraside yurttaşlık kavramı, her yurttaşın yönetimde söz hakkı elde etmesi ve siyasi

yönetime katılım ideali çerçevesinde gerçekleşmektedir. Ne var ki, kadınlar siyasi temsilden önce yurttaş olma konusunda mücadele vermişlerdir. Yurttaşlık kavramı Marshall'ın (1950) tanımıyla, bir topluluğun tam üyesi olanlara bahşedilmiş bir statüdür. Statüye sahip olan herkes statünün sahip olduğu hak ve görevler bakımından eşittir. Marshall yurttaşlığı sivil, siyasal ve sosyal olmak üzere 3 temelde ele almaktadır. Bu ayırımda, "mülkiyet edinme, ifade, inanç, düşünce özgürlüğü gibi haklar sivil haklar olarak ele alınırken; iktidarı belirleme ve iktidarı belirlemede söz hakkı siyasal haklar olarak belirlenmiş; sosyal haklar ise sosyal güvenlik gibi alanlar kapsamına alınmıştır" (Çakır, 2013, 35).Bu tanımlamada kilit unsur, bir topluluğa üyelik ve her üyenin hak ve yükümlülüklerindeki eşitliği vurgulanırken, kadın-erkek üzerinden bir tanımlamada bulunulmamıştır.

Devlet genel anlam itibariyle, "politik bir topluluk ve yurttaşlık üyeliği olarak düşünüldüğünde kadınların politika üzerinde etkisinin olmadığı ve siyasi yapıların eril olduğu görülmektedir" (Pettman, 1996, 10). Toplumsal ve siyasal hayatın kesişim noktası olan yurttaşlık Batı'da dahil olmak üzere uzun bir süre kadınlara tanınmayan siyasi bir haktır ve "[d]evlet ve birey arasındaki temel bağ olan yurttaşlık anlayışı bağımsızlık, özerk ve rasyonel birey üzerine kurulmuştur" (Öztürk, 2012, 7). Kadınların bu haklardan mahrum bırakılma anlayışı ilk olarak 19. yüzyılın sonunda Yeni Zelanda da (1893), daha sonraları ise 20. yüzyıl başlarında birçok batı ülkesinde son bulmuştur ve kadınlar oy haklarını elde etmişlerdir.

1.2.3. Siyasi Temsil

Toplumsal cinsiyet eşitliği normunun yerele yerleşmesi veya bir başka ifadeyle düşünsel olarak değişimi için, sosyal ve politik güçlere ihtiyaç vardır. Vargas ve Wieringa'ya (1998) göre bu güçler, etkileşimi olan üç grup aktörden oluşmaktadır: güçlü bir kadın hareketi, feminist politikacılar ve femokratlar. Kadınların siyasal temsil mücadelesi bahsedildiği üzere geçmişten beri vardır. Ancak 1990'lı yıllardan itibaren kadın hareketlerinin etkisiyle devlet ve kadın ilişkisi araştırma konularına daha çok girmeye başlamıştır. Olması gereken kadın-erkek eşitliğinin devlet tarafından göz ardı edilmesi devletin eril yapılanmasını da açık etmiştir. Pateman'ın (1993) da belirttiği üzere liberal devlet anlayışı erk zihniyet üzerine kurulmuştur. Günümüzde de yeni kurulan modern ulus- devletlerde erkeklerin temel öznesi olduğu devlet yapılanmaları bulunmaktadır. Bunun için farklı görüşler görülmektedir. Örneğin erkeklerin askerlik nedeniyle devletle bire bir ilişki içerisinde olması ve bu nedenle vatandaşlık

kavramının geçmişte önce erkeklere verilmesi iktidarın ataerkilliğini meşrulaştırmıştır. Oysaki "askerlik, devletin sadece şiddet içeren bir koludur"(Çakır, 2013, 43).

Devletler sadece bir kurum değil geniş bir yapılanma olmasına rağmen, siyasa yapan kurumlar olarak kadınları bu şekilde ikinci plana atmaktadır. Bu açıdan bakıldığında kadınların bu yapılanmada rolü çok küçüktür ve bu nedenle devletin hem kurum olarak hem de yapılanma olarak erkeklerin tekelinde olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Aynı askerlik örneğinde olduğu gibi, devletler erkeklerin yaşamı ve deneyimleri üzerinden cinsiyetedayalı bir işbölümüne dayanır ve bürokrasi de devlet gibi erkek hegemonyasındadır. Özellikle bürokraside cinsiyet ayrımcılığı çok belirgindir çünkü kadınların bürokraside olması toplumsal cinsiyetin kadınlara yüklediği tanımlamalardan biri olan ‘duygusallık ve hassasiyet’ bürokratik yapılanmada olmaması gereken özellikler olarak görülmektedir.

Devlet, erkek hegemonyasını devam ettirirken, yine kendi ataerkil iktidar ilkeleriyle toplumsalcinsiyet rollerini de düzenlemektedir. Devletler farklı etnisite, ırk, kimlik barındırır ve farklı gruplara karşı söylemler devletlerin politikasını belirler. Çakır'a (2013) göre kadınların devletle konumları da bu şekildedir. Erkek egemen ideolojilerin özellikle elitlerin -çoğunluğu erkeklerden oluşan- söylemleri politikaya dönüşmektedir ve bu durum ataerkil yapının güç ve iktidar göstergesidir.

Yukarıda da bahsedildiği üzere, kamusal alan erkeklerin tekelindedir ve kamusal alan oluşurken beraberinde politik ağları da oluşturulur. Erkekler geçmişten günümüze kamusal alan içerisinde yani parlamentoda, siyasi parti içinde, sivil toplum kuruluşlarında kendi tek cinsiyetli sosyalleşme ağlarını kurmuşlardır. Kadınlar ise siyasete katılırken bu ağlar sayesinde ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Siyasete yeni katılan kadınlar hâlâ parti yapılanmasında ya da femokratlarbürokratik yapılanmada kurumsallaşmış ataerkil temelli iktidar zihniyetini aşma sürecindedir ve en temel hakları olan siyasete katılım hakkını kazanmaya çalışmaktadır.

Politikaya ve politik etkinliklere katılma, farklı düzeylerdedir: Oy vermek, siyasi partilere katılmak, baskı grupları ile siyasi mekanizmaların karar vermesini etkilemek ve aday olarak siyasi bir mekanizmayı temsil etmek gibi politize olma süreçlerinden oluşur. Bireyler, bireysel ve toplumsal olarak siyasete katılabilmektedirler. Oy vermek bireysel siyasi katılım iken, baskı gruplarında yer almak, siyasi partileri desteklemek ve temsil etmek toplumsal olarak kabul edilir. Bu politize olma sürecinde, temsil konusunda kadınların

önünde olan görünmez engeller adeta 'cam tavan' işlevi görüp, kadınların lider vasfına erişmesini engellenmektedir. Bunun en belirgin ispatı da parlamentodaki eşitsiz cinsiyet dağılımıdır. Siyasal temsil eşitsizliği sayısal olarak kadın ve erkek temsil oranlarının eşit olmadığı anlamına gelir ve günümüzde dünya nüfusunun %49,556'sı[3] (The World Bank, 2017)kadın olduğu halde Inter-ParlamentaryUnion (IPU) 2018 verilerine göre kadın temsili Dünya ortalamasında sadece %24,1'dir[4] (Inter-ParlamentaryUnion, 2018).Kadın nüfusunun yarısının temsil edilmemesi, demokrasinin ne derece yetersiz işlediğinin de ipucunu vermektedir.

Siyasi temsildeki eşitsizlik; toplumdaki ayrımcılıkların, toplumsal cinsiyet eşitsizliğin, gelir dağılımındaki eşitsizliğin hukuki ve siyasi yansımalarıdır. Phillips'e (1998) göre siyasette eşit temsil talebi farklı savlarda ileri sürülmektedir. İlki cinsiyet ayrımı temelli adalet nosyonu; kadınların sekreter olup müdür olamamaları, hemşire olup doktor olamamaları ya da genel olarak politik etkinliklerden uzak tutulmaları gibi adaletsizliğe dayanmaktadır. Phillips bunların yanında kadın hareketlerinin bu adaletsizliğe karşı mücadelesinin, kadınların bir şekilde politikayla ilişki kurduğunu belirtmektedir. Yine Phillips'in belirttiği diğer sav ise, "kadınların politikaya farklı bir değer katacak olmalarıdır, daha şefkatli ve özenli bir politik yapı toplumu daha verimli kılacaktır" (82). Fakat maskülen siyasette olan başka bir yargı da kadınların duygusal olmalarından dolayı siyasette duygusallığın olmayacağı gibi temelsiz önermelerdir.

Kadınların 'politikaya ilgisiz' oldukları yönünde bir önyargı vardır. Ancak bu önyargının beraberinde kadının siyasette yer almasına dair büyük bir adaletsizliğin varlığı da görülmektedir. Adil ve eşit olmayan bir temsil, toplumun gelişimini ve demokratik altyapısını da sekteye uğratacaktır. Bunun yanında kadınların siyasete katılımı ile birlikte, farklı değerlerin eklenmesi ve politik yaşamdaki tek sesliliğin son bulması, siyasi havayı değiştirecek ve zenginleştirecektir; aksi halde sadece adaletsizlik değil toplumun temsilinden de söz etmek mümkün olmayacaktır. Ayrıca çeşitliliğin siyasi yaşamı canlandırması ve renklendirmesi de siyasetin kalitesini arttıracaktır. Bu savlara ek olarak literatürde yer verilen kadınların temsilini ancak kadınların en iyi şekilde yapabileceği iddiası da mevcuttur (Thomas, 1991). Özellikle parlamentolarda kadınların katılımıyla beraber kadınları ilgilendiren konuların sık gündeme gelme ihtimali daha yüksektir. Thomas (1991) çalışmasında kadınların taleplerinin erkeklerden farklı olduğu ve

[3] The World Bank 2017 verileri, daha fazla bilgi için bkz:
https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL.FE.ZS , Erişim Tarihi: 08.02.2019.
[4] Inter-Parlamentary Union, Women in Politics, ayrıntılı bilgi için bkz: http://archive.ipu.org/wmn-e/world.htm, Erişim Tarihi: 30.01.2019.

kadınların parlamentolarda kadınlara yönelik politikalara öncelik verdiğini belirtmiştir. Kadınların ve erkeklerin önceliklerinin farklı olması kadınların siyasete katılımıyla çocuk, aile, kalkınma, sağlık ve eğitim konularına daha çok yer açılmasını sağlamıştır. Şüphesiz burada önemli olan ayrıntılardan biri de kadına dair konu başlıklarındaki sorunlara yine kadınların siyaset dili ile cevap bulunabilir olmasıdır.

Kadınların seçimlerde ve elit seviyede kendilerini temsil etmesine en çok erkeklerden itiraz gelmiştir. Ana argümanlarıise erkeklerin 'aile reisi' sıfatıyla dış dünyada zaten kadınları temsil ediyor olmalarıdır. Ne var ki, "[k]adınların, babalarından ya da eşlerinden farklı düşünceye sahip olabilecekleri hiç düşünülmemişti" (Sapiro, 1981, 701). Kadınların ulusal ve yerel politikada temsil oranın düşük olduğu gerçeği bu tip geleneksel kalıplardan gelmektedir ve "kadınların tarih boyunca iddia ettikleri siyasi temsil hakları aslında hem vatandaşlığın gereği hem de siyasetin özüdür ve feminist bir kaygıdır" (Lovenduski, 2005, 1). Kadınlar siyasi haklarını resmi bir şekilde kazanmasa da 20. yüzyılda oy verme, eğitim eşitliği, cinsel özgürlük gibi konularla karar mekanizmalarını etkilemiş yani tamamen olmasa da politika yapmaya başlamışlardır.Fakat günümüzde hala eşitliğin sağlanmasında engeller mevcuttur.

Dünyanın erkekler tarafından yönetilmesinden dolayı dezavantajlı grupların örneğin; siyahilerin, LGBTİQ bireylerin, kadınların siyasetten dışlanmaları nedeniyle çıkarları gündeme gelmemektedir. Phillips'in (1995) de bahsettiği gibi günümüz seçim sistemleri genel olarak coğrafi bölgelere ayrılmıştır ve her birey kendi bölgesini temsil eden adayları seçmektedir. Bu bölgelerde seçmenler kendilerine "yakın adayı seçerken bölgenin çoğunlukta olduğu ırk ya da din, zengin ya da fakir adayları seçerken kimse kadın ya da erkek olduğuna bakmamaktadır" (83). Sonuç olarak, her grubun çıkarları farklıdır ve buna cinsiyet farklılığı da dahildir.Kadınlann kamusal alanda yer edinmemesi, temsil oranlarında da adaletsiz bir şekilde dağılıma yol açmıştır. Ayrıca bu durum kadınların sadece vatandaş olarak değil, feminist bir bakış açısı ile bakıldığında bir cinsiyet olarak da temsil edilme ihtiyaçlarının önemli olduğunu göstermektedir. Kamusal alanda erkeklere atfedilen rol onların çıkarları etrafında dönmesini kaçınılmaz kılmıştır oysaki kadınların kamusal alanla beraber özel alanda da temsil edilmesi gereken sorunları da vardır. Buna ek olarak, kamusal alanda ya da özel alanda kadınların ve erkeklerin farklı çıkarları olduğundan dolayı her iki çıkar grubunun da eşit derecede temsil edilmesi gerekir. Buradan da anlaşılacağı üzere, kadınlar sadece yurttaş değil aynı zamanda bir çıkar grubudur yani siyasi bir öznedir. Demokrasinin gereği olarak her bir çıkar grubunun eşit derecede temsil edilmeyi hak etmesiyle birlikte kadınların karar alma mekanizmalarında daha çok yeri olduğu açıktır. Burada anlatılmak istenen, kadınların sadece kadınları temsil etmesi

gerekliliği değil her iki cinsiyetin de eşit derecede temsil edilmesi gerekliliğidir. Kadınlar her ne kadar çıkar grubu olsa da bu çıkar grupları her feminist kuramcı tarafından desteklenmemektedir. Örneğin, IreneDiamond ve Nancy Hartsock' a (1981) göre çıkar grubu çerçevesinin, feminist anlayışın varsayımından net bir kopuş olarak araçsal üstünlük ve bireysel kazanç üzerinden temellendirildiği üzerinde durur.

Philips'in (1998) siyasi temsiliyetin arttırılması ve kadınların siyasetteki yerlerini desteklemek adına 4 argümanı bulunmaktadır. İlki, kadın politikacılar kadın adaylar için rol model olarak hareket etmektedir. Bu argüman, kadınların politikada yer almasının diğer kadınları da harekete geçirerek cesaret verir. Bununla birlikte 'kadınların karar mekanizmalarında ya da liderlik mertebesinde olmaması gerekir' gibi varolan basmakalıpları yıkmak içinde bir fırsattır.İkinci olarak, kadın ve erkeklerin parlamentoda eşit temsili bir adalet göstergesidir. Temsili demokrasilerde her grubun eşit temsili esastır. Cinsiyet ya da herhangi bir dezavantajlı grubun temsil hakkının sınırlandırılması adaletsiz bir siyasi alan yaratmaktadır. Özellikle nüfusun büyük bir çoğunluğu siyasi olarak temsil edilemiyorsa adaletli, demokratik ve eşitlikçi bir sistemden söz edilememektedir. Nitekim kadınlar geçmişten günümüze karar alma mekanizmalarında ya da liderlik rolünde kısıtlı olarak bulunmuştur. Üçüncü argüman, kadınların çıkarlarını sadece kadınların temsil etmesi gerekliliğidir.Kadınların parlamentoda olmaları kendi çıkarlarını temsil edebilecek fırsatı bulmalarını sağlayacaktır, böylelikle de kadınları ilgilendiren politikaların gözardı

edilmeyerek siyasi gündeme taşınmasına olanak sağlayacaktır.Son olarak, kadınların siyasetteki temsiliyeti demokrasiyi çeşitlendirecek ve canlandıracak olması noktasıdır. Özellikle son argüman "demokratik kurumlan hesap verilebilir hale getirerek, dönüştürücü ve iddialı amaçlar için" (Dovi, 2007, 31) farklı grupların temsillerinin gerekli ve önemli olduğunu vurgular. Kamusal alandan dışlanan kadınlar siyasi bir özne haline geldiğinde özel alan sorunları da siyasi meseleler haline gelecektir. Bu şekilde, siyasi konular farklılaşıp değişecektir. Kadınların ve ayrıca dezavantajlı grupların temsili aynı zamanda demokratik kurumların meşruluğunu da kanıtlamaktadır.

Bu argümanlar, kadınların siyasetteki varlığının gerekliliğini göstermektedir. Temsil konusu olarak kadınların sadece kendi çıkarlarını temsil etme zorunluluğu yoktur. Dışlanan ya da çoğunluktan farklı kimliğe sahip olan grupların ihtiyaçları ya da çıkarları da farklıdır. Bu grupların başkaları tarafından değil de kendilerini temsil etmeleri, kendi deneyimlerinden yola çıkarak oluşacağı için, en sağlıklı yoldur.Aynı şekilde kadınları politikada ezilen, dışlanan bir grup olarak ele aldığımızda onların çıkarını en iyi şekilde yine kadınlar dile

getirecektir. Çünkü, kadınların"kadın olmalarından başka kimlikleri de vardır fakat bu kimlikler kadınların ortak çıkarları devreye girdiğinde geride durabilmektedir" (Sapiro, 1981, 702).

Kadınların temsili ülkenin hangi koşullar altında olduğu ile de bağlantılıdır. Devletlerin refah düzeylerinin artması ile toplumsal cinsiyet eşitliğinin derecesi doğru orantıda gitmektedir. Örneğin; İskandinav ülkelerinin kadın temsil oranı ile gelişmişlik düzeyi birebir olmasa da aynı yönde seyretmektedir[5] (Inter-ParlamentaryUnion, 2018).Sapiro (1981), siyasi sistemlerin hangi koşullar altında kadınları temsil ettiğini ve "bu koşulların kadınların yaşam kalitesini nasıl etkilediğini ve yönettiğini anlamak için kamu politikasındaki dört olası açıklamayla sunar" (706). İlk olarak hükümetin yapısı ve seküler politik ihtiyaçlar dahilinde genel ekonomik durumu ele almaktadır. Ekonomik ihtiyaçlar, savaşlar, toplumlararası gerilimler, uluslararası politik durum, uluslararası organizasyonlar ve gruplar arası gerilimlerin kadınların toplumdaki yerini belirleyen koşullar olduğunu belirtir. Ülkenin politik ve ekonomik yapısı ile birlikte kadınların siyasi etkinlikleri de zaman ve koşullara göre değişkenlik göstermektedir. Bahsi geçen
dönemlerde devlet;kadmlann, doğum kontrolünü, istihdamını ve toplumdaki rolünü yasal düzenlemelerle ya da dolaylı yaptırımlarla değiştirmektedir.

İkinci olarak ideoloji yer almaktadır. Ülke politikaları hükümetlerin ideolojilerine paralel bir şekilde ilerlemektedir. Sağ-sol hükümet ayrımında sol hükümetler eşitlik politikalarını uygulamaya daha yatkın olsa da çok büyük bir fark görmek mümkün değildir. Komünist devletler ise komünist olmayanlara göre toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerekliliğini daha erken fark etmişlerdir. Laik devlet sistemleri ile dini devlet sistemlerini ya da din temelli ideolojiye sahip hükümetleri karşılaştırdığımızda "[d]ünya'da Protestanlar kadınlara evlilik, mülk edinme gibi haklar verirken Katoliklerin daha katı olduğu görülmekte ayrıca İslami düşünceye sahip ülkelerin ya da hükümetlerin toplumsal cinsiyet konusunda daha geri oldukları gözlemlenmiştir" (Sapiro, 1981, 708).Buradan da görülmektedir ki din ve laikliğin önemli bir etkisi vardır.

Üçüncü olarak feminist hareket ve çıkar örgütleri kadınların kamusal alanda varoluşu üzerindeki en büyük etkenlerden biridir. Kadınlar; yasal faaliyetler, lobicilik, basınla temas gibi faaliyetlerde bulunmuşlardır. Başka bir form olarak kadınlar, politik eylem ve protestolarla karar

[5] IPU'nun 2018 verilerine göre İskandinav ülkeleri %42,3 oran ile kadın parlamenter sayısı ile ilk sıradadır. Ayrıntılı bilgi için bkz: http://archive.ipu.org/wmn-e/world.htm, Erişim Tarihi: 17.02.2019.
Dünya Bankası'nın 2017 verilerine göre ekonomi, çevre, eğitim, istihdam alanlarında dünya ortalamasının üstündedir. Ayrıntılı bilgi için bkz: http://wdi.worldbank.org/tables, Erişim Tarihi: 17.02.2019.

mekanizmalarını baskı altına alma adına etkinlikler düzenlemişlerdir. Bazı feminist örgütler, bilinçlendirme ve grup içi kamusal alanda aktif olunması adına faaliyetler düzenlemektedir. Sadece bilinç arttırma değil aynı zamanda kadınlar ve cinsiyet tabakalaşması hakkında bilgilendirme ile de kadınların politize olması amaçlanmaktadır. Bunların yanında erkek egemen kurumların dışında kadınlar için sağlık, ulaşım, adli yardım ve eğitim gibi çeşitli hizmetler sunan yardım fonlarıyla alternatif kurumlar kurmuşlardır. Birçok kadın örgütü gerektiğinde ortak kaygıları adına birleşebilmektedir. Sadece küçük örgütler değil, uluslararası örgütler de kadınların siyasi statüleri ve sosyal rolleri için kongreler düzenleyip kararlar alabilmektedir. 1979 yılında Birleşmiş Milletler Kurulu'nun Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ni (CEDAW) kabul etmesi kadın ve erkeğe eşit muameleyi içererek hukuksal bir zemin yaratmış, böylelikle "[fjeminist politikacılar ya da femokratlar devlet içindeki kadın ajanslarıyla birlikte politikada feminist bir gündem oluşturabilmektedirler" (Lovenduski, 2005, 4). Bu ayrıntının önemi, kadınların siyasi karar alma mekanizmalarında yer alması beraberinde kamusal politika ve feminist politika hedeflerine paralel bir şekilde ilerlemeyi de getirecektir.

Dördüncü olarak; daha önce de Philipps'in belirttiği gibi siyasi temsiliyetin kadınlar üzerinden ele alınması gerektiğidir. Kadınların çıkarlarını, kadınlar erkeklerden daha iyi temsil eder varsayımı üzerinden kadınların siyasi alanda temsil oranını yükseltmek üzere yola çıkılmıştır. Bunların yanında; "kadınların kendi kaygılarına siyasi kampanyalarda yer vermesi ya da kadın konularına vurgu yapması herkesi tam temsil etmeyeceği spekülasyonları yaratabileceğinden kadın meselelerine yer vermeyebilmektedir" (Carroll, 1979, 27) gibi düşünceler de mevcuttur. Fakat kadınların, kadın meselelerini en iyi temsil edecek kişi olduğu gerçeğini de değiştirmemektedir.

Kadınların siyasetteki varlığı onları görünür kılmaktadır. Sayısal olarak kadınların eşit temsili en temel haktır ancak sadece nicelik değil nitelik olarak da kadınların temsili önemlidir. Kadınları siyasi temsil açısından destekleyen organizasyonlar, genelde parti bazında değil kadınların bağımsız olarak parlamentolardaki varlığını da desteklemektedir. Buradan da net bir şekilde görülmektedir ki, parlamentoda kadın çıkarları korunmadığı sürece kadınların temsili yeterli değildir. Farklı bir tez olarak, dezavantajlı grupların sembolik de olsa siyasi partilerde, karar alma mekanizmalarında yer alması gerçekleştirilecek politik uygulamaları etkileyecektir. Fakat bu etki sadece sayısal olarak yeterli değildir. Politik yaşamda yer alan dezavantajlı grupların siyasi bir özne haline gelmesi baskı grubu görevi görerek siyasi düzenlemeleri büyük oranda etkileyecektir. Bu nedenle "kritik eşik olan %30 oranının siyasi mekanizmalarda

uygulanması kadınların sadece ideolojileri kapsamında değil bir işbirliğine itilerek siyasaya etki etmesini sağlayacaktır" (Sumbas, 2015, 115).

Kadınların siyasi yöntemlerini arttırmak adına farklı yollar mevcuttur. Örneğin, "kadınlardasiyasetçilere yönelik tutumları değiştirmek, siyasi kampanyalar için fon sağlayabilmek, siyasi parti içinde kurumsal değişiklik yapmak gibi tedbirler kadınların politikaya katılımını arttıracaktır" (Kantola, 2009, 381). Kadınların kamusal alanda var olabilmesi için Lovenduski ve Norris (1993) çeşitli modeller üzerinden siyasi temsilini arttırılmasını amaçlamıştır. Radikal modelde, kamunun derin reformlarına ihtiyaç duyulur. Meritokratik yani liyakata dayalı bu yöntem, "teknik ve eşit şartlar altında siyasete katılmaya aday kadınları desteklemek adına çözümler üretir" (Çakır, 2013, 48).Bunların yanında kadınların politikada temsilini arttırıcı etkenlere ek olarak "eşitlik söylemleri, eşitliğe teşvik etmek veya olumlu eylemler (finansal yardım, eğitim vb), pozitif ayrımcılıktır(kotalar)" (Lovenduski, 2005, 90-91). Olumlu eylem metodu her ne kadar tartışmalı olsa da kazandırdıklarını göz ardı etmemek gereklidir.

Ülkelerdeki seçim sistemleri de kadınların siyasi katılımına büyük oranda etki etmektedir. Çoğunluk sisteminin yerine nispi temsil sistemi kadınların siyasi katılımını arttırmaktadır. Aynı zamanda gerekli yasal düzenlemeler yapıldığı takdirde parti listeleri gibi seçim araçları da kadınların temsil oranını arttırıcı etki göstermektedir. Yukarda bahsedilen radikal modelde kamusal alanın reform gereksiniminden bahsedilmiştir. Bu reformların kadınların siyasi temsili önündeki bütün engeller göz önünde bulundurularak yapılması gereklidir. Kadınların annelik nedeniyle özel alana mahkûm edilmesi yerine parlamentoda ya da siyasi kurumlarda çocuklar için kreşlerin yapılması ve buna ek olarak siyasi etkinliklerin saatlerinin düzenlenmesi önerilmektedir(Çakır, 2013).

1.2.4. Cinsiyet Kotaları

Siyasette toplumsal cinsiyet kotası, karar mekanizmalarında,partilerde, parlamentoda ya da belediye meclislerinde kadın ya da erkeğin belirlenen oranda adil bir şekilde temsil edilmesi için yapılan bir düzenlemedir. Günümüzde kadınların siyasette temsilinin daha az olması sebebiyle kadınlar için kullanılan kota sistemi, kadınları siyasette görünür kılmak adına yapılmış pozitif ayrımcı bir sistemdir.Geçen son 50 yılda kadınlar, hala eksiklikler devam etse de istihdamda,eğitimde, politikada çok büyük ilerleme kaydetmiştir. Günümüzde dünyadaki ülkelerin yarısından fazlası son yirmi yılda siyasi kota uygulamaya başlamıştır.

Kadınların aktif sivil toplum hareketleri ve kadın hakları farkındalığının artması sonucu "1990 yılında Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konsey 1995 yılında kadar kadın temsilini %30 oranında belirlemiştir" (Rohini Pande, 2011, 8). Özellikle 1995 Beijing Konferansı'nda[6] ulusal ve uluslararası bütün karar mekanizmalarında, kadınların eşit temsiline vurgu yapılmış ve böylece küresel çapta cinsiyet kotaları uygulanmaya başlanmıştır.

Literatürde çoğunluk olarak toplumsal cinsiyet kotaları üç ana kategoride toplamıştır. İlk olarak 'gönüllü parti kotaları', en yaygın kota sistemidir.Siyasi partilerin seçim listelerinin belli bir yüzdesini kadın adaylar için ayırmasına dayanan bu sistem, 1970'li yılların İskandinav ülkelerinde sosyalist ve sosyal demokrat partiler tarafından kabul edilmiştir. Aslında bu ülkelerin kota zorunluluğu olmadan da kadın temsilci oranı yüksek olmasına karşın sadece kotalarca desteklenmiştir. İlerleyen zamanlarda, özellikle "1980'li ve 1990'lı yıllarda bazı muhafazakâr partiler tarafından bile kabul edilmiştir" (Krook, 2009, 7). Bir diğer kota türü, 'yasama kota' sistemidir. Yasama kotalarda ülkenin yasalarınca belirlenen ve belirli bir oranda aday pozisyonunu kadınlar için ayrılmasını şart koşmaktadır. Son olarak, 'ayrılmış koltuk kotasıdır' ve bu kota türünde, sadece "kadın adayların kendi arasında rekabet ettikleri ve seçilen pozisyonlardaki kadın sayısını düzenlemenin daha doğrudan bir yolu olarak kullanılmaktadır" (Rohini Pande, 2011, 8). Bu kota türlerine ek olarak; toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak amacıyla 'fermuar listesi' ya da 'aday listesi' şeklinde kota türlerinde "farklı cinsiyetlerden olan adayları birer, ikişer ya da belirlenen ritmik oranda sıralandığı kota düzenidir ve yasama kotaları ya da gönüllü parti kotaları ile de uygulanmaktadır" (Aldemir ve Budak, 2018, 46).

Bahsedildiği gibi "kota uygulamaları ilk olarak 1975 yılında Norveç'te başlamış ve daha sonra 1985 yılında Danimarka, 1986'da Brezilya tarafından takip edilmiştir"(Gül ve Altındal, 2015, 60). Kota uygulamalarının yasallaşması için BM'nin düzenlediği Pekin Deklarasyonu ve AB'nin 1999 yılında yürürlüğe giren Amsterdam Anlaşması önem taşımaktadır çünkü artık kotalar için düzenlemelere ve teşviklere yer verilmiştir. Anlaşmayı imzalayan üye ülkeler adına toplumsal cinsiyet kotalarının bağlayıcı olması kadınların siyasi temsil oranın artması için büyük bir adımdır. Kadın siyasi temsil oranın yüksek olduğu ülkelere bakıldığında çoğunlukla anayasal kota sistemi uygulandığı görülmektedir. IPU 2018

[6]Daha fazla bilgi için: http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/declar.htm, Erişim Tarihi: 30.01.2019.

verilerine göre son 5 yılda İskandinav ülkeler %40 oranlarındayken, Amerika kıtası ülkeleri %30, Avrupa ülkeleri ise %20 oranlarındadır. Bu veride belirtildiği üzere kadın temsilinin en fazla olduğu ülke Ruanda'dır. Her ne kadar siyasi parti kotalarını denemişse de anayasal parti kotalarını uygulayarak %61,3 oranıyla kadın temsil oranını yükseltmiştir.Ruanda'yı, %53,2 oranıyla Küba ve %53,1 oranıyla Bolivya takip etmektedir[7](Inter-Parliamentary Union, 2018).

Toplumsal cinsiyet kotaları her ülkede farklılık göstermektedir. Kotalar, kadın hareketi tarafından kadın temsilini arttıran en önemli (bazen tek) yol olarak görülmektedir. Kotaların yasallaşma süreci kadın örgütlerini, siyasi parti içinde örgütlenmeleri ve bazen güçlü konumdaki erkekler ile işbirliğini içerebilmektedir (Krook, 2009). Bunların yanında siyasi elitlerin etkisi yadsınamaz. Siyasi elitler diğer partilerle rekabet adına yani stratejik olarak kotaları kabul etmekte ya da etmemektedirler. Siyasi elitler bu stratejileri belirlerken demokrasi açığını kapatmak amacı ya da eşitlikçi bir görüşten ziyade siyasi bir pragmatizmile hareket etmektedirler. Partilerin uzun süre muhaliflikten kurtulma ya da popüler olma gibi nedenlerden dolayı elitlerin kotalara karşı görüşleri değişkenlik göstermektedir (Krook, 2009).

Toplumsal cinsiyet kotaları birçok norm ile bağlantılıdır ve buna bağlı olarak kotaların bir ülkede yasallaşması için o ülkenin eşitlik ilkesini içselleştirmesi gereklidir. Örneğin; genel olarak sol partiler kadın kotaları üzerinde spesifik olarak durmasa da bu konuda açık görüşlü davranmışlardır çünkü toplumsal alandaki görüşleri daha eşitlikçidir (Hassim, 2002). Kotaların yasallaşması uluslararası normlar tarafından da desteklenmekte aynı zamanda bu yolla birlikte yayılmaktadır. BM, AB, Avrupa Konseyi, Afrika Birliği, İngiliz Milletler Topluluğu (The Commonwealth) olmak üzere çeşitli organizasyonlar kadınların temsilini arttırmak adına kota düzenlemeleri yapmaktadır ve bunu bir baskı aracı olarak kullanmaktadır (Krook, 2009).

Nitelikli ve sürdürülebilir kamu politikalarının işleyebilmesi için kadın ve erkeklerin eşit düzeyde siyasi katılımı önemlidir. Günümüzde birçok ülkenin toplumsal cinsiyet kotalarını kabul etmesi bu ülkelerin kalkınmasında büyük önem teşkil etmektedir. Parlamentolarında kadın temsilinin en çok olduğu İskandinav ülkeleri ve gelişmişlik seviyeleri buna bir örnektir. Siyasi partilerin uyguladığı kota yöntemi kadınların her alanda temsili için fırsat oluşturan bir model olmasının yanında rekabet halindeki partilerin de yarışta geri kalmamak için tercih

[7] Daha fazla bilgi için bkz: Inter-Parliamentary Union, http://archive.ipu.org/wmn-e/classif.htm, Erişim Tarihi: 08.02.2019

edebileceği bir uygulamadır. Kotaların ihmal edilmesi durumunda "Fransa'nın uyguladığı maddi ceza gibi yaptırımlara başvurulmaktadır (Aldemir ve Budak, 2018, 58). Bunun yanında yasama ve boş koltuk kotalarının kadın temsilini garanti etmesinin yanında, fermuar listelerin kullanılması toplumsal cinsiyet eşitliği açısından daha adil görünmektedir.

2. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ

Kadınların siyasi temsilsizliğini 'normal' olarak kodlayan ataerkil politik düzen, bu sorunsalı dile getiren kadın hareketinin güçlenmesi ve eşitliğe dair farkındalığın yıllar içerisinde artmasıyla değişime uğramıştır. Özellikle BM'nin düzenlediği uluslararası konferanslarla, toplumsal cinsiyetin kalkınmadaki önemi belirginleşmiş ve en önemlisi 1976'da hazırlanan, Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women-CEDAW), 1977 ve 1979 yılları arasında birçok ülke tarafından imzalanmış ve 1981'de yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşmenin imzacı ülkeler üzerindeki hukuki bağlayıcılığından dolayı, kadın ve erkeğin toplumsal bağlamda eşitliği açısından önemli bir ilerleme kaydedilmiştir. Bunun yanısıra, 1990'lar sonrası BM'in 'ana akımlaştırma' *(mainstreaming)* adı altında sunduğu toplumsal cinsiyet eşitliği *(gender equality)* politikaları, cinsiyetler arası eşit temsiliyet için önemli bir süreç niteliğinde olup birçok ülke tarafından benimsenmiş olsa da 'bağlayıcı olmayan hukuk' çerçevesinde ele alınmıştır.

AB özelinde ise, birliğin cinsiyet eşitliğine dayalı politikaları farklı dönemlerde farklı başlıklar ve hukuki düzenlemeler kapsamında ele alınmıştır. Kuruluşunun ilk yıllarında, AB toplumsal cinsiyet normunun 'savaştan yeni çıkan Avrupa ekonomisinin' iyileşmesi sürecine katkı sağlayıcı bir araç olarak görmüş ve sadece iktisadi alanda eşitlik ilkesi bağlamında uygulamıştır. Özellikle istihdam alanında eşitliğe yoğunlaşan Avrupa entegrasyonu, üye devletlerde kurucu anlaşmanın eşit ücret ve eşit muamele maddesini (mad. 119) bağlayıcı hale getirmiştir. Ancak, bu yaklaşım toplumsal cinsiyetin sosyal yönlerini ikincil plana atmış ve bağlayıcı olmayan politikalar ile ilgili alandaki eşitsizlikleri iyileştirmeye çalışmıştır. Bağlayıcı olmayan hukuk kapsamında geliştirdiği olumlu eylem planları ile toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya çalışan AB, daha sonra yine bağlayıcı olmayan toplumsal cinsiyet eşitliğini ana akımlaştırmayı hedefleyerek bütün politikalarına yerleştirmeyi amaçlamıştır.

AB ulusüstü yapıya sahip bir oluşumdur. Bunun yanısıra, AB'ye üye ülkelerde toplumsal cinsiyet eşitliğinin iktidarlar tarafından üretilen politikalar ve hukuki düzenlemelere konu olmasındaki önemli etken şüphe yoktur ki bu ülkelerin kendine has refah devlet yapılanmaları ve politik kültürüdür. Bu nedenledir ki AB'nin ürettiği her politika üye ülkelerde farklı sonuçlar doğurabilmekte ya da üye ülkeler her politikayı tam

anlamıyla uygulayamamaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçek anlamda hayata geçmesi için AB tarafından gönderilen toplumsal cinsiyet eşitliği normunun üye ülke politikaları ile uyumlu olması gerekmektedir.

Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde öncelikle entegrasyon sürecinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin hangi bağlamda ele alındığı, özellikle AB'nin kadınların siyasal katılımını teşvik edici ne gibi yasal düzenlemeler ve politikalar ürettiği/üretmediği üzerinde durulacaktır. Bunun için de ilk olarak, AB'nin de referans aldığı BM'in toplumsal cinsiyet eşitliğinin oluşması için çizdiği çerçeve tanımlanacaktır. Devamında ise, toplumsal cinsiyet eşitliğinin AB içinde nasıl oluştuğu, refah devletleri farklı üye ülkelerde siyasi iktidarın kadını toplumda nasıl bir özne olarak kurguladığı ve bunun kadınların siyasete katılımı açısından izdüşümü üzerinde durulacaktır. Buradan hareketle de AB'nin bu farklı politik kültüre sahip üye ülkelere hangi araçlar ile kadınların siyasete katılımını etkilemeye çalıştığı incelenecektir.

2.1. Evrensel Bir Norm Olarak Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

BM toplumsal cinsiyet eşitliği adına hem teorik hem de pratik olarak uluslararası alanda önemli bir rol oynamaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama mücadelesini verirken mihenk taşı olarak kabul edilen CEDAW ile büyük bir adım atmıştır. Devlet nezdinde henüz yasal ilerlemeler kaydedemeyen devletler, uluslararası hukukta kadınların haklarını koruyan ve kadınların temel haklar bildirgesi sayılan CEDAW'ı imzalayarak, "Birleşmiş Milletler gibi ulusüstü kurumların yasalarına uymak zorunda kalmışlardır"(Çakır, 2013, 111).

CEDAW'ın ortaya çıkışını anlayabilmek için nasıl bir süreçten geçtiğini bilmek önemlidir. BM kuruluşundan bir yıl sonra 1946 yılında Ekonomik ve Sosyal Konsey'e bağlı olarak Kadının Statüsü Komisyonunu kurmuştur. Bu komisyon, savaş sonrası barışın ve güvenliğin sağlanmasının yanında, kadınların toplumsal alanda maruz kaldığı sorunların çözümü için seslerini duyurabileceği bir platform görevi görmüştür. BM Genel Kurulu'nun 1952 yılında kabul ettiği ve 1954 yılında yürürlüğe giren kadın ve erkeklerin eşit haklar altında siyasi alanda seçilmesi ve bu alanda eşit şekilde temsil edilmeleri amacı ile ortaya çıkan Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Sözleşme İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne uyumlu olarak 11 maddeden oluşan bir sözleşmedir. Bu Sözleşmeye göre, hiçbir ayrım gözetilmeksizin kadınların erkeklerle eşit oy kullanma hakkı, devletin her organında eşit derecede halk tarafından seçilme hakkı, kadınların erkekler gibi kamuda her türlü görevi yerine getirme ve kamu görevlerinde yer alma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. AB üyesi ülkeler Sözleşmeyi farklı zamanlarda kabul etmişlerdir. Örneğin; eski Yugoslavya 1953'te hemen kabul ederken, Belçika 1964'te, İtalya 1968'de ve Lüksemburg 1969'da kabul edip 1976'da uygulamaya

koymuştur.

Devam eden 1970'li yıllarda, uluslararası arenada kadının kalkınma sürecindeki rolü ele alınmış ve ‘Kalkınmada Kadın’ (Women in Development kısaca WID) ile ekonomik ve sosyal kalkınmada kadının statüsü konusunda ilerlemeler hedeflenmiştir. WID, kadınların sosyal, politik ve ekonomik kalkınmasını öngörüp kadınların ekonomik özgürlüklerine önem vermek yerine daha ziyade ekonomik kalkınma ve kadınların ekonomik büyümeye yapacakları katkılar konusunda adımlar atmıştır (Lister M. R., 2006). WID'in eksiklerinden sonra 1990'larda üçüncü dalga feministlerin de katkısıyla geliştirilen ‘Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma’ (Gender and Development, kısaca GAD) toplumsal cinsiyet rollerine vurgu yapması, özel ve kamusal alan ayrımının toplumsal cinsiyet eşitsizliği algısını yaratması ile farklı ve derin bir bakış açısıyla duruma bakılmasını sağlamıştır (Guerrina, 2005).

BM Kalkınmada Kadın için liderlik ederken bir yandan da 1975-1985 yılları arasını Kadın On Yılı: Eşitlik, Kalkınma ve Barış olarak ilan etmiştir. Kadınların haklarını elde etmek, toplumsal cinsiyet eşitliğinin farkındalığını hem uluslararası hem de devlet bazında arttırmak adına belirlenen bu on yıl ve daha sonrası için uluslararası konferanslar düzenlenmiştir. Bu konferanslarla dünyada kadınların haklarına dikkat çekmeye başlanmıştır. Ayrıca kadın hakları ile ilgili konularda kadınların statülerinin geliştirilmesinin gerekliliğine değinilmiş ve kadına karşı ayrımcılığın önlenmesi gibi çeşitli düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. İlk olarak 1975 yılında Mexico City'de yapılan konferansı 1980 Kopenhag, 1985 Nairobi ve 1995'te Pekin konferansları takip etmiştir. 1980 yılında Kopenhag'da yapılan konferans sonrasında BM'nin belirlediği On Yıl'ın en büyük başarılarından biri olarak 1979 yılında onaylanan ve temeli Mexico City Konferansında atılan CEDAW'ın kabul edilmesidir. CEDAW'ın en önemli özelliği "kadın haklarını uluslararası alanda kalkınma meselesine haline getirmesi "(Lister M. R., 2006, 4) ve sözleşmede kadınların siyasi, ekonomik, medeni haklarına yer vererek çok yönlü ve kapsayıcı temel bir belge olmasıdır. CEDAW'ın başka bir önemli yönü de siyaset ve kamu alanında kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın taraf devletler tarafından önlenmesini taahhüt etmesidir.

Kadın konferanslarının devamında 2000 yılında New York'ta meydana gelen Kadın 2000: 21. Yüzyıl için Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kalkınma ve Barış (Pekin+5) başlıklı özel oturum kabul edilmiştir. Buna göre "[P]ekin Konferansı sonrası beş yılda karşılaşılan sorunlar, çıkarılan dersler ve kazanımlara ilişkin görüşler neticesinde geleceğe yönelik planlamalar yapılmıştır" (Çakır, 2013, 113). Genel olarak ulusal ve uluslararası bazda kadınların karar alma mekanizmalarında özellikle siyasi katılım oranlarının düşük olması sebebiyle kotaların getirilmesi ve gerekli önlemlerin alınması gerekliliği belirtilmiştir. 2005 yılından itibaren

Pekin+10 ile geleceğe yönelik stratejiler oluşturulmuş ve bu yöndeki eylemlerin takibi sağlanmıştır (Çakır, 2013).

2.2. Avrupa Birliği'nde Toplumsal Cinsiyet EşitliğininGelişimi

İki dünya savaşının ardından Avrupalı ülkeler barış üzerine kurgulu bir Avrupa'nın inşasına başlamışlardır. İlk başta ekonomik birlik hedefiyle Avrupa entegrasyonunu oluşturan altı Avrupalı ülke (İtalya, Fransa, Hollanda, Belçika, Lüksemburg, Almanya), toplumsal cinsiyet alanına yönelik bir eğilimden ziyade ekonomik bir ortaklığındaha sonrasında da 'tek' bir pazarın önemine vurgu yapmıştır. Öncelikle malların, sermayenin, hizmetlerin ve emeğin serbest dolaşımı ile Avrupa ekonomisinin toparlanması konuları üzerinde durulmuştur. Bu nedenle Avrupa entegrasyonunun temelleri cinsiyetten bağımsız olarak ya da cinsiyet körlüğü ile atılmıştır. Bu temellerbaşta ekonomik olan, daha sonrasında ise evrensel değerleri uygulamalarıyla siyasi alana evrilen bir çabaya dönüşmüştür.

Entegrasyon sürecinin ilk yıllarında cinsiyet eşitliğinin sadece ekonomik alanda sınırlı kaldığını gösteren en önemli verilerden biri de Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kuran 1957 tarihli Roma Antlaşması'nın 119. maddesinde (şimdi 141. madde) yer alan 'kadın ve erkeklerin eşit işe eşit ücret' ilkesidir. Bu madde Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun iktisadi çıkarları nedeniyle ekonomisini geliştirmeye ve işgücünü arttırmaya yönelik benimsenen bir politikadır. AET'nin yer verdiği bu madde "toplumsal cinsiyet eşitliği sağlamaktan ve kadınların çıkarlarını düşünmekten çok iş gücü maliyetini uyumlaştırmak adına yapılmıştır" (Lister ve Carbone, 2006, 18). Roma anlaşmasının 119. Maddesi esasen ilk olarak, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra kadın örgütlerinin desteği ile gündeme gelmiştir. Erkeklerin savaşta olması ya da ölmüş olmalarından dolayı kadın işgücüne başvurulması ve kadınların ucuz işçi olarak çalıştırılmasına karşın, kadınlara eşit ücret verilmesi konusu üzerinde Versay Barış Anlaşması'nın ekonomi bölümü kapsamında durulmuştur. (Kantola, 2010). Daha sonra bu ilkenin Roma Antlaşması'nda yer bulmasıyla, kadın erkek eşitliği sosyal politikalar bağlamında ele alınmış ve ülkelerin iç hukukuna aktarılmıştır.

Kadınların işçi olarak çalıştığı güçlü bir tekstil endüstrisine sahip olan Fransa, Versay Anlaşması'nın temel değerlerinden hareketle kurulan Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) uyarınca, eşit işe eşit ücret ilkesini 119. Maddeden daha önce benimsemiştir. Bu ilkenin entegrasyon sürecinde de kullanılması konusunda ısrarcı olan Fransa'nın endişesi, toplumsal

cinsiyet eşitliğinin emek piyasasında garantiye alınması amacından ziyade üye ülkelerin bu ilkeye uymaması halinde gerçekleşecek haksız rekabetten kaynaklanmaktadır (Abels ve Mushaben, 2012). Entegrasyonun ilk yıllarına bakıldığında, Topluluğun, mevzuatında bu maddeye yer vermesi büyük bir adım olarak sayılsa da 1970'li yıllara kadar Avrupa Topluluğu toplumsal cinsiyet alanında ciddi anlamda politika üretmemiş ve herhangi bir hukuki düzenlemenin üzerinde durmamıştır.

1970'li yılların ortalarından itibaren Avrupa Topluluğu'nda emek piyasasının daha etkin işleyebilmesi için cinsiyete dayalı eşit muameleyi amaçlayan bağlayıcı hukuk kapsamında yönergeler çıkarılmaya başlanmıştır (Hantarais, 1995; Hoskyns, 1996). AB Komisyonu tarafından oluşturulan Sosyal Eylem Programı ile ilk olarak kadın ve erkek eşitliğini temel sorun olarak ele almıştır. Program genel olarak istihdam alanındaki problemler ve dezavantajlı grupların istihdama katılmaları üzerine kurulmuştur. Göçmenlerin yaşlı ve genç istihdamın yanında kadın ve erkeklerin istihdamda eşit temsil edilmeleri ve aile içi sorumlulukları ile aile bireylerinin istihdam edilme isteklerinin bağdaştırılmasının sağlanmasına yer verilmiştir[8] (Avrupa Birliği Konseyi, 1974).

Toplumsal cinsiyet eşitliğine dair yönergelerin ilki ise 1975'te 'eşit iş için eşit ücreti' kapsamında, hem cinsiyet hem de ücret eşitliğini açıklayan 75/117 Eşit Ücret Yönergesidir. Ardından ilk defa feminist yaklaşımlardan da etkilenerek 1976 yılında kabul edilen Eşit Muamele Yönergesi (76/207/EEC) ve 1978 yılında sosyal güvenlik alanında eşit muameleyi benimseyen yönergede (79/7/EEC) aynı yıl Avrupa Topluluğu Konsey'den geçmiştir (Kantola, 2009). Böylelikle bu üç yeni yönerge ile "AB'nin içinde kadın politikalarını üretmek için bir mekanizma" (Kantola, 2010, 31) kurulmuştur. Yine bu dönemde Roma Antlaşması'nın 119. maddesine (şimdiki 141. madde) referansla, eşit ödeme ilkesinin uygulanmasına dair ilk hukuki dava da görülmüştür. Bu maddeye ithafen ilk dava olan 1978 yılı Gabrielle Defrenne[9] davası ile birlikte, cinsiyete dayalı ayrımcılığın ortadan kalkması Topluluk hukukunun bir parçası olmuştur.

Kantola'ya (2010) göre bu süreçte kadın ve erkek eşitliğinin kilit bir rol oynamasının birkaç nedeni vardır. İlki, o dönemdeki üye devlet başkanlarının 1974'te ortaya çıkan Sosyal

[8] Ayrıntılı bilgi için bkz: https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/e42d26f0-5fe6-4e26-be07-df0d7dcfc14c, Erişim Tarihi: 06.06.2019.

[9] Kabin memuru olan Gabrielle Defrenne'nin çalıştığı havayolu şirketine açtığı davadır. Defrenne'in, erkek meslektaşlarının aksine kadınların daha erken emekli olması nedeni ile oluşan ücret farklılığından dolayı açtığı davadır.

Eylem Programı'na önem vermesidir. Çünkü bu planla birlikte kadın ve erkek eşitliği temel bir meseleye dönüşmüştür. İkinci olarak, Topluluğun genişlemesi (ilk genişleme 1973: Birleşik Krallık, İrlanda, Danimarka) ile yeni katılan ülkelerin kendine has toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının olmasıdır. Örneğin kadın parlamenter sayısı yüksek olan Danimarka üye devlet olduğunda, Avrupa parlamentosundaki kadın parlamenter sayısı da artarken, diğer ülkelerin kadın politikacılarının çok olmaması Avrupa demokratik yapısını da olumsuz etkilemiştir. Son olarak, kadın politikacıların, femokratların ve Avrupa'daki kadın hareketinin Avrupa Topluluğu'na baskı grubu niteliğinde olmasıdır.

Bu yönergelere ek olarak 1980'li yıllardan itibaren 1986 yılında çalışan hamile kadınlar ile erkekler arasında eşit muameleyi öngören yönerge (86/613/EEC); 1992 ve 1996 yıllarında doğum iznini (92/85/EEC) ve ebeveyn iznini düzenleyen (96/34/EC) yönergeler ile AB toplumsal cinsiyet eşitliğinin bağlayıcı hukuk bağlamındauygulama alanınıgenişletir. Tüm bu yönergeler ile Topluluk mevzuatınınözellikle sosyal politika alanında, üye ülkeler arasında kadın-erkek eşitliğine dayalı bir uyumlaştırılmış yapının oluşturulması amaçlanmaktadır (Göçmener, 2008). Avrupa Birliği'nin genel olarak antlaşmalarına, yönergelerine toplumsal cinsiyet perspektifiyle bakıldığında emek piyasasında eşit muamelenin sıklıkla vurgulandığı görülmektedir.

2.2.1. Kadınlar ve Erkekler için Eşit Muamele

AB'de toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının ilk aşaması, Roma Antlaşması'ndan 1970'li yılların sonuna kadar olan dönemdir. Ekonomi odaklı olan bu dönem, toplumsal cinsiyet eşitliğinin hem teoride hem de pratikte politikaların içinde olmadığı görülmektedir (Lister M. R., 2006). İktisadi temelli bir entegrasyon olan Birliği başarılı kılmak ve iç piyasayı hareketlendirmek adına cinsiyet odaklı yönergeler çıkarılmaya başlanmıştır. İşgücünde çalışanların eşit ücret alması, "eşit iş için kadın ve erkeğe eşit ücret" sağlayan Roma Antlaşması'ndaki 119. Maddeyle başlamıştır (Lister ve Carbone, 2006; Yvonne ve Clavero, 2012).

Eşit için eşit ücret sağlayan 119. madde temelinde kadın hareketinin etkisini barındırmaktadır. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından imzalanan Versay Antlaşması'nın değindiği emek gücünü öne sürerek kadınlar; ucuz emek gücü olmak yerine, erkeklerle eşit ücret almak adına kadın örgütleri önderliğinde harekete geçmişlerdir. AB'nin cinsiyet eşitliği ile ilgili politikaları, "erkeklerle kadınların eşit iş için eşit ücret alması gerektiğini" ilan eden Roma Antlaşması'nın 119. maddesiyle başladı. Bu yönerge, 1976'da eşit ücret ilkesinin doğrudan

etkisini ortaya koyan Gabrielle Defrenne davasında Belçika'daki aktivizm nedeniyle dikkat çekici hale geldi (Hoskyns, 1996, 15-17). Diğer bir deyişle, toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili yasal çabalar ilk olarak, kuruluş anlaşmasının 119. Maddede eşit ödeme ilkesine atıfta bulunarak ortaya çıkmıştır. O zamandan beri, ilkenin içeriği erkekler ve kadınlar için fırsat eşitliği teşvikinin yanı sıra cinsiyet, ırk veya etnik köken, din, yaş ve cinsel yönelim temelinde eşitsizliğin ortadan kaldırılmasını da içeren daha geniş bir gündeme yol açmıştır.

Bununla birlikte, 1960'lı yıllarda hala daha kadın ve erkek arasındaki maaş farkı devam etmektedir. Her ne kadar Birlik kadın-erkek eşitliğini bu madde ile desteklemiş olsa da asıl amaç eşitliği sağlamaktan ziyade ekonomik kalkınmaya katkı sağlamaktır. Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın hakları bu dönem içerisinde siyasi veya ekonomik olarak öncelikli olmamıştır hatta ikinci plana atılmıştır. Özellikle 1960'lı ve 1970'li yıllar üye ülkeler arasında yaşam ve çalışma koşulları arasında uyumlaşma sürecinin altın çağı olarak görülse de bu dönem kadın hakları açısından parlak bir dönem değildir (Horibayashi, 2006).

Eşitliğin sağlanması adına yönergeler 1970'li yılların ortalarında çıkmaya başlamıştır. Bu yönergelerle beraber kadınların lehine fırsat eşitliği yaklaşımı yoğunlaşmıştır. Uluslarüstü etkiye sahip olan yönergelerle üye ülkelerin aynı düzeye erişmeleri hedeflenmiş ve Birlik fonları ile üye devletleri desteklemiştir. Bunun yanında, cinsiyet ayrımcılığının ortadan kaldırılmasına özel vurgu yapılmasına rağmen, medeni ve aile durumuna, işe giriş, eğitime, çalışma koşullarına, terfi veya işten çıkarmaya atıfta bulunulmamıştır. AB toplumsal cinsiyet eşitliğini Amsterdam Antlaşması ile ana akım politika haline getirmiştir ve bu Antlaşma'nın 13. maddesinde eşit muamele ve eşit fırsatlar çerçevesinde ayrımcılıkla mücadele edileceğini belirtmiştir. AB'nin kadın-erkek eşitliğini sağlamak adına müktesebatında yer verdiği
Antlaşma maddeleri ve yönergeler cinsiyet eşitliğini siyasi alanda sağlamak yerine; piyasa ekonomisi üzerinden sağlamak adına ortaya çıkmıştır.

2.2.2. Olumlu Eylem

Eşit fırsatlar sunmaya çalışan AB'nin bu konuda yetersizliğinin ardından olumlu eylemlerin toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyeceği düşüncesi ortaya atılmıştır. Kadınların lehine oluşturulan olumlu eylem planları, Senden ve Selanec (2011) tarafından iki genel görüş üzerine toplanmıştır. İlk olarak olumlu eylem, doğrudan ve dolaylı bir şekilde ayrımcılığı önlemek olarak tanımlanmştır. Ayrımcılığı önlerken önemli olan tedbirin şekli değil, kadın ve erkek arasındaki eşitliğine katkı sağlayan ama cinsiyet temelli bir yol gözetmemesi olarak

belirtilmiştir. Diğer görüş ise, toplumdaki dezavantajlı bireylerin önceliği üzerine tanımlanmıştır. Olumlu eylem önlemlerinin dezavantajlı grupların yarar sağlamasına yönelik olması ve bu önlemleri alırken cinsiyeti baz almadan yapılması gerekliliği belirtilmiştir. Ebeveyn izinleri ya da çocuk bakımı için her çalışana aynı fırsatları sunmak bu eylemlere örnek teşkil etmektedir.

Kadınların lehine olumlu eylem, 1980'li yıllarda AB'nin gündemine girmiştir. Eşitliği savunanlara göre olumlu eylem; ayrımcılığın önlenmesi, resmi bir eşitliğin sağlanabilmesi için merkezi bir role sahiptir (Kantola, 2010)çünkü genel olarak olumlu eylemin amacı, başlangıçtan sonuca kadar fırsat eşitliğini sağlamaktır. Lister'e (2006) göre ise, 1970'lerden 1990'ların ortalarına kadar yapılan 'Kalkınmada Kadın' gibi ekonomiyi güçlendirmek amacıyla harekete dökülen eylemler kadınların da ekonominin bir parçası olması için yapılan hareketlerdir. Olumlu eylemlere yasal çerçeve kapsamında baktığımızda ise esasen bu eylem her ne kadar bağlayıcı olmasa da "başından beri AB hukukunun bir parçası olmuştur" (Selanec ve Senden, 2011, 7). Eşit ücret ilkesini benimseyen, Eşit Muamele Yönergesi (76/207) istihdam alanında cinsiyet ayrımcılığının önlenmesi açısından; sosyal güvenlik alanında eşit muameleyi içeren yönerge ise kadınların sosyal politikalar alanında korunması bakımından olumlu eylemlerdi. Ayrıca bütün bu yönergeler 119. maddeyi (şimdiki 141.madde) destekler niteliktedir.

Kadınların lehine olumlu eylemler kota sistemleriyle yakından ilişkilidir. Norveç'in olumlu eylem modeli ile Avrupa'da popüler olan kota sistemleri en iyi bilinen olumlu eylemlerden biri haline gelmiştir (Selanec ve Senden, 2011). Önceden de bahsedildiği gibi her ülke yasalarında farklı tür kota sistemi uyguladığı gibi olumlu eylemleri de farklı yollarla uygulamaktadır. Devletler çoğunlukla kadınların siyasete katılımı konusundan olumlu eylemlere başvurmaktadır.Selanec ve Senden'e (2011) göre, siyasi katılımda öncelikle seçilmiş kişilerin ve karar mekanizmalarına atanmış kişilerin ayrımını yapmak gerekmektedir fakat yaptıkları araştırma çerçevesinde ele alınan 33 ülkenin (28 AB üyesine ek olarak; Türkiye, İzlanda, Lihtenştayn, Kuzey Makedonya, Norveç) olumlu eylemlerin daha çok atanmış kişiler için uygulandığı görülmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere halk tarafından demokratik olarak seçilen siyasilerden ziyade, karar verme mekanizmalarına ya da siyasi organlara atanmış kişilere dikkat çekilmiştir. Devletlerin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için en çok başvurduğu olumlu eylem olan kota sistemleri, Avrupa'da yaygın olarak Belçika, İtalya, Slovenya, İzlanda, Norveç, Danimarka, Finlandiya gibi ülkeler farklı tipte olsa

da kullanmaktadır. Örneğin; Norveç ve Finlandiya'da kamu ve kuruluşlarda kadın ve erkek içinde minimum %40'lık bir kota sistemi kullanılmaktadır ve bu sayısal hedefe ulaşılamaması ve geçerli bir mazeret bulunmaması durumunda yasal süreç başlatabilmektedir (Selanec ve Senden, 2011). Bunun aksine İskandinav olmayan İspanya ve İtalya gibi ülkelerde daha esnek kota sistemleri tercih edilmektedir.

Ülkelerin olumlu eylemleri nasıl ve hangi yolla uyguladığı değişkenlik gösterse de, üye ülkeler Topluluk yönergelerini iç hukuka aktararak toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak adına önemli bir yol katetmiştir. Özellikle kadınların siyasete katılımları konusunda kota sistemleri uzun vadeli olmasa da kısa vadede iyi sonuçlar vermektedir. Ne var ki siyasete katılım anlamında emek piyasasında olduğu gibi çok fazla kadının olmamasınının nedeni, her ülkenin uyguladığı kota sistemlerinin, politik kültürünün, refah düzeyinin farklı olmasından kaynaklanmaktadır.

2.2.3. Avrupa Birliği Düzeyinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikalarının Ana Akımlaşması

Toplumsal cinsiyet anaakımlaşması 1990'lı yıllarda kilit rol oynamış özellikle dünya ülkelerinin 1995'te Pekin'de gerçekleşmiş olan BM Kadın Konferansına katılımıyla toplumsal cinsiyete dayalı eşitlik ilkesi önem kazanmaya başlamıştır (Lombardo, 2013). AB'nin bu tarihe takriben çıkardığı yönergelerle toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak adına bu ilkeyi anaakımlaştırdığı ve politikalarında kullanacağı bir enstrüman haline getirmeyi planladığı görülmektedir. Bunun yanı sıra Topluluğu 1993 yılında üç sütunlu bir yapı haline getiren Maastricht Antlaşması ile ona ekli Sosyal Politika Sözleşmesi'nde de eşitlik politikaları genişletilmiştir. Özellikle Amsterdam Antlaşması'nın 2. maddesinde kadın-erkek eşitliğini AB'nin öncelikli politikalarının biri olarak ele alırken, 3. maddesinde bu eşitliğin Birliğin tüm etkinliklerinde yer almasına bir başka deyişle ana akımlaşmasına karar verilmiştir[10]. Bunlara ek olarak, Amsterdam Antlaşması'nın 13. maddesinde altı temel ayrımcılık yasağından bahsedilmiş ve bunlardan bir tanesi cinsiyet ayrımcılığı olarak belirlenmiştir. Yine aynı anlaşma üzerinden "137. ve 141. maddelerinde istihdama yönelik eşit muameleye yer verilmiş böylelikle kadın ve erkek eşitliği kurucu antlaşmalarda hukuki bir yer edinmiştir" (Baş-Müftüler, 2011, 22).

[10] Maddelerin içerikleri ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz: https://www.ikv.org.tr/images/files/A6-tr.pdf

Tüm bu gelişmeler ile birlikte toplumsal cinsiyet AB tarafından üç aşamalı olarak ele alınmıştır (Pollack, Hafner-Burton, 2000, 433; Rees, 1998; Locher, Prügl, 2008, 5). İlk aşama Avrupa Birliği Antlaşması'nda 119. maddede tanımlanan istihdam odaklı eşit muamele ilkesidir. İkinci aşama olarak 1980'ler ve 1990'ların başlarında sıklıkla uygulanmaya başlayan, "[a]taerkil toplumda eşit başlangıca sahip olmayan kadınların durumun üstesinden gelmesi için eylemler içeren" (Pollack ve Hafner-Burton, 2000, 433) olumlu eylem (pozitif eylem)'dir. Üçüncü olarak 1990'lı yılların ortalarından itibaren tanımlanmaya başlayan toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırılması yer almaktadır. Böylelikle toplumsal cinsiyet eşitliğinin sistemin her alanında anaakım bir politika haline gelmesi ile ancak eşitliğe ulaşılabilir olduğu belirginleşmiştir. Başka bir ifadeyle AB toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşmak için anaakımlaştırmayı bir strateji olarak kullanmaktadır.

AB, tıpkı BM'de olduğu gibi toplumsal cinsiyet eşitliğini anaakımlaştırmak için müktesebatla,yönergelerle, yasal çerçevelerle ya da tavsiye kararlarla üye ülkelerde toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarına yön vermeye çalışmaktadır. AB'nin toplumsal cinsiyet eşitliğini ana akımlaştırmak için attığı en önemli adımlardan bir tanesi de, 1990 yılında Komisyonun, Brüksel merkezli Avrupa Kadın Lobisi (European Women's Lobby) kuruluşuna destek vermesidir (European Women's Lobby, 2015). Avrupa Kadın Lobisi, Avrupa düzeyinde lobi yaparak, karar vericiler ve vatandaş arasında köprü kurmakta, çıkan yasaları takip etmekte, toplumsal cinsiyet perspektifinden AB'nin politikalarını gözlemlektedir. Ayrıca Lobi, içerisinde yer alan 17 kadın örgütünü AB'nin politikalarına katılması konusunda teşvik etmekte, hem BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi hem de
Avrupa Konseyi'nde danışma statüsünü elde ederek uluslarası bir rol üstlenmektedir (European Women's Lobby, 2015).

Böylelikle AB'nin, Amsterdam Antlaşması ile toplumsal cinsiyet eşitliğini resmi olarak ana stratejisi olarak benimsediği görülmektedir. Bununla birlikte kadınların istihdamda az temsil edilmesine karşı olumlu eylemlere izin veren bağlayıcı hukuki maddeleri ile sosyal politikalara ağırlık verdiği ve toplumsal eşitlik adına yapıcı bir rol üstlenmeye başladığı görülmektedir (Koray, 2011). Amsterdam Antlaşması'nda verilen hükümler önce Nice sonra Lizbon Antlaşması'nda da devam etmiştir. İlave olarak toplumsal cinsiyet gözetilerek mağdurların korunması ve insan kaçakçılığı ile ilgili yeni eylem alanları açılmıştır (Ghailani, 2013).

2001 yılında imzalanan Nice Antlaşması'nda AB ülkelerince imzalanan Avrupa Birliği Temel Haklar Şartının 23. maddesinin 1. fıkrasına göre 'kadın ve erkek arasındaki eşitlik;

istihdam, çalışma ve ücretleri de kapsayacak şekilde her alanda sağlanmalıdır' ilkesi kabul edilmiştir. Lizbon Anlaşmasında ise (2009) Avrupa Topluluğu artık resmi olarak 'Birlik' adını almış ve kurucu anlaşmanın adı Avrupa Birliği'nin İşleyişine İlişkin Antlaşma (ABİA) olarak değiştirilmiştir. Bu anlaşma uyarınca, 10. maddedesinde cinsiyet, ırk veya etnik köken, din veya inanç, engellilik, yaş veya cinsel yönelim temelinde ayrımcılığa karşı mücadele için AB mevzuatı yasal bir temel sunmaktadır. Bununla birlikte toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırılması için Birliğin ortak değerleri arasında kadın-erkek eşitliğine yer verilmesi (2.madde); sosyal dışlanmanın ve sosyal adaletin sağlanması için kadın-erkek eşitliğinin korunması ve desteklenmesi (3. madde); Birliğin bütün faaliyetlerinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması (8. madde); sosyal dışlanma ve ayrımcılığa dikkat çekilmesi (9. madde); işgücü piyasasında ve muamele konusunda eşitlik ilkesi (157. madde); her türlü kaçakçılığa ve kadınların cinsel istismarına karşı önleme ve eylemde bulunma (79.Madde); Aile içi şiddete karşı mücadele (Avrupa Birliği Anlaşması, 8. maddesi hakkında Deklarasyon) içine alan Antlaşmayı kabul etmiştir.

Amsterdam ve Lizbon Antlaşmaları ile AB, toplumsal cinsiyet eşitliği alanında proaktif bir yapıya bürünmüş ve bu eşitsizliğin sadece kadınları ilgilendiren bir sorun omadığını aynı zamanda AB'nin sosyo-ekonomik gücüne de zarar verdiğini anlamıştır (Bain ve Masseloti, 2012). Bir süreç halinde ilerleyen toplumsal cinsiyet eşitliğinin anaakımlaşması, 2003 yılında Avrupa Birliği Parlamentosu'nun toplumsal cinsiyetin anaakımlaşması adına plan düzenlemesini yapmış ve ilk kararı Parlamento'dan geçirmiştir.

Komisyon, 2006-2010 yıllarım kapsayan, Kadın-Erkek Eşitliği Yol Haritası (A Roadmap for Equality between Women and Men) adında bir eylem planı düzenlemiştir. Bu 'Yol Haritasına' göre; kadınlar ve erkekler için eşit ekonomik bağımsızlık; özel ve mesleki yaşamın uzlaştırılması; karar vermede eşit temsil; her türlü toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin ortadan kaldırılması; kalkınma politikalarında cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesi (Commission of the European Communities, 2006) kapsamında 6 alandan oluşmaktadır. Komisyon tek başına sonuca ulaşamayacağı için sunulan eylem planı üye devletlerin uygulama düzeyindedir.

Aynı yıl AB, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Avrupa Paktı'nı ilan etmiştir. Pakt, kadınların işgücü piyasasında olmalarının gerekliliğinini vurgulmakta ayrıca kadınların işgücü piyasasında olabilmesi için önlemlerin alınması, kadınların ekonomik ve politik yaşama katılması için teşviklerin yapılmasını öngörmektedir. Öngörüleri başarıya ulaştırmak için toplumsal cinsiyet stereotipleri ile mücadele etmek ve kadınlar-erkekler arasındaki iş- yaşam

dengesini sağlamak için çalışmalar içermektedir (Avrupa Komisyonu, 2017). Pakt 2011 yılında 2011-2020 yıllarını kapsayan yeni bir Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Avrupa Paktı'na dönüşmüştür fakat genel olarak kapsamı 2006 yılında imzalanan belge ile aynıdır. Ayrıca 2006 yılında yayınlanan Avrupa Birliği Parlamentosu kararına (2006/2057(INI)) göre, kadının politik katılımına dair bütün anlaşmaları benimsemiştir.[11] 1995 Pekin Konferansı'nın yarattığı etki ile BM'nin toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik ettiği politikaları, siyasi süreç ve karar alma mekanizmalarında uygulamaya çalışmıştır. Kararda kadınların ulusal ve uluslararası düzeyde siyasi katılımın önemi, cinsiyet rolleri, seçim sistemlerinin kadınların siyasi katılımına etkisi ve ayrıca kadınların siyasi yaşama katılmaları için uygulanan pozitif eylemlerin mevcutluğuna değinilmiştir. (Avrupa Birliği Parlamentosu, 2006). Dönemsel olarak Avrupa Birliği, Parlamento kararında da görüleceği üzere BM ile eşgüdümlü hareket etmiştir.

Lizbon anlaşmasının kabulünden sonra en önemli gelişmelerden biri de AB'de toplumsal cinsiyet ile ilgili araştırmalar yapan ve veriler sunan Avrupa Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü'nün (European Institute for Gender Equality-EIGE) 2009 yılında kurulmasıdır. Avrupa Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü düzenli olarak AB kurumlarında ve üye devletlerde toplumsal cinsiyete dayalı politikaların etkilerini ulusal ve AB düzeyinde verileri rapor halinde sunmaktadır. Karşılaştırılabilir veriler sunan ve gözlemevi niteliğinde olan EIGE, yayınladığı raporlar ile AB düzeyinde ve ulusal düzeyde toplumsal cinsiyet eşitliğine dair eksiklikleri ve ilerlemeleri ortaya koymaktadır. Bu raporlar, dengeli ve eşit bir siyasi yaşamın sağlanması için kadınlara yönelik kalıplaşmış yargıların oluşmasındaki sebepleri ortaya koymuştur. Ayrıca kadınların siyasi yaşama katılmalarının önündeki engellerin belirlenmesi için araştırmalar yapılması, beraberinde kadınların siyasetteki temsillerinin artması için çeşitli çalışmalar yapıldığınıda göstermektedir. AB'nin toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine bir enstitü kurması toplumsal cinsiyet eşitliğini ana akım politika haline getirmeye çalıştığını göstermektedir.

AB toplumsal cinsiyet eşitliğini kendi düzeyinde sağlayamamışken üye ülkeler üzerinde yaygınlaştırmaya çalışmıştır fakat üye ülkelerde toplumsal cinsiyet eşitliği farklı zamanlarda ve politika yöntemleri ile gelişme kaydetmektedir. Bu açıdan bakıldığında ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasal 'alışkanlıkları' toplumsal cinsiyet eşitliğini etkileyen faktörlerdir.

[11] Daha ayrıntılı bilgi için bkz: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/femm/dv/ep_resolution _/ep_resolution_en.pdf , Erişim Tarihi: 06.06.2019.

Koray'a (2011) göre bu, "[d]iğer alanlardaki eşitsizlikler çok olduğunda cinsiyet eşitsizliğine odaklanmanın ve bu yöndeki politikaları uygulamanın zorluğu ile ilgili" olmasıdır (24). Bu durumun ülkelerin gelişmişlik seviyeleri ile bağdaştırmak yanlış olmayacaktır. Daha önce de verilen örnekler kapsamında, gelişmiş ülklerin toplumsal cinsiyet eşitliği açısından da gelişmiş olduğunu görülmektedir.

2.2.4. Kadın Şartı

Avrupa Komisyonu toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmek amacıyla, 1995 Pekin Konferansının 15. yıldönümünde, 2010 yılında Kadın Şartını ilan etti. Lizbon Antlaşması gereğince bağlayıcı niteliği olan Şart, daha çok ekonomiyi içine alan beş alanda toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamayı amaçlayan eylem planları içermektedir. Avrupa Komisyonu, beş eylem alanı olarak: işgücü piyasasında daha fazla eşitlik ve ekonomik bağımsızlık; eşit iş için eşit ücret; karar verme mekanizmalarına kadınların katılımını teşvik etme; insanlık onurunu korumak ve kadına yönelik şiddeti ortadan kaldırmak için kapsamlı bir politika ve toplumsal cinsiyet eşitliği politikasını dış politika olarak uygulama şeklindedir (European Commission).

İlk olarak ekonomik bağımsızlığı teşvik eden alan, Avrupa 2020 stratejisini destekleyen, işgücü piyasasında cinsiyetin eşit dağılımını ve kadınların işgücündeki potansiyelini en üst seviyede kullanması için erkekler ve kadınlar arasında dengesiz bir şekilde paylaşılan sorumlulukları, ayrımcılığı ve çalışma koşullarının iyileştirilmesini amaçlamaktadır. İkinci eylem alanı olarak, kadın ve erkeklerin eşit iş için farklı kazançlar elde etmesini gidermek amacıyla plana dahil edilmiştir. Kadınlar ve erkekler arasındaki adaletsiz gelir dağılımı AB'nin toplumsal cinsiyet alanında harekete geçtiği ilk alan olmasına rağmen toplumsal cinsiyet alanında hala gelir adaletsizliği ile mücadele etmektedir. Üçüncü alan, kadınların karar verme merciilerine tam olarak erişememesi, kamu ve özel kuruluşlarda, politik ve ekonomik alanda cinsiyet dengesinin hala kurulamaması AB'nin demokratik açığını sürdürmektedir. Kadınların siyasi yaşamda temsiliyetlerinin yetersizliği üzerine ayrıca değinilmemiştir. Dördüncü alanda ise, kadınların karşılaştığı ayrımcılık, şiddet, sağlık hizmetlerinden yararlanamama gibi toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı problemlerin çözülmesi taahhüt edilmiştir. Son olarak, AB toplumsal cinsiyet eşitliğini dış politika aracı haline getirdiğini belirtmektedir. Üçüncü ülkelerle veya uluslarası organizasyonlarla işbirlikleri yaparak toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmeyi hedeflemektedir. Kadın Şartı, 5 yıllık bir eylem planı olarak ortaya çıkmış olmasına rağmen Lizbon Antlaşması'na katılarak bağlayıcı ve işlevsel bir nitelik kazanmıştır.

2.3. Refah Devlet Sistemlerinin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Etkisi

Avrupa Birliği'nin her üye ülkeye aynı uyguladığı politikaların sonuçlarının farklı olmasının birçok nedeni vardır. Bu sebeplerden bir tanesi devletlerin farklı refah modellerine sahip olmasıdır. Avrupa'da ülkelerin sahip olduğu refah rejimleri, toplumsal cinsiyet eşitliği tipolojileri konusunda ipucu vermektedir. Kadın istihdamının yüksek olduğu ülkelerde siyasi temsiliyette aynı oranda yüksekken, kadınların emek piyasasına aktif katılmadığı toplumlarda da siyasi katılımın çok yüksek olmadığı gözlemlenebilmektedir.

Refah devleti, "kişilere asgari düzeyde gelir; eğitim, sağlık, adalet ve barınma gibi sosyal hizmet sunan; sosyal güvenlik sağlayan devlet şeklinde tanımlanabilmektedir" (Tuz, 2010, 35; Özmen, 2017, 370). Kapitalizm ve sosyalizm arasında bir yer edinen refah devlet bireyin temel gereksinimlerini sağlamak ve herkese eşit düzeyde haklarını temin etmekle sorumludur. Literatürde yaygın olarak Esping-Andersen'in 1990 tarihinde yazdığı "Refah Kapitalizminin Üç Dünyası" (Three Worlds Of Welfare Capitalism)isimli kitabında yaptığı

refah devlet modeli tipolojilerinin tarihsel izdüşümlerine bağlı olarak ortaya koymuştur. Buna göre, refah devletlerini (özellikle Avrupa için geçerli) liberal demokrat, muhafazakâr/korporatist ve sosyal demokrat/İskandinav modeli olarak sınıflandırılmıştır. Stephan Leibfried (1993) ve Maurizo Ferrara'nın katkılarıyla da Güney Avrupa ülkelerine de değinen ‘olgunlaşmamış/gelişmemiş’ (Rudimentary) refah devlet modeli de oluşturulmuştur. Esping-Andersen'e yapılan eleştirilerden biri refah modellerinin cinsiyet körü olması başka bir ifadeyle cinsiyete dayalı bir tipolojinin olmamasıdır. Bu eleştirilere (Ostner ve Lewis 1995; O’connor, Orloff ve Shaver 1999) karşılık Esping-Andersen (1999), defamilizasyon *(aileden bağımsızlık)* kavramı üzerinden, refah devletlerini sınıflandırmıştır (Özdemir, 2010). Sınıflandırılan refah devletlerinin farklı eşitlik anlayışları, aile standartları, sosyal hakları vardır ve bütün bu etkenler devletlerin toplumsal cinsiyet eşitliğine doğrudan etki etmektedir. Sonuç olarak toplumsal cinsiyetle bağdaştırabileceğimiz refah devlet modelleri, Jane Lewis (1992) tarafından cinsiyete dayalı olarak sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmayı ‘ekmeği kazanan erkek modeli’ *(male-breadwinner model)* olarak ele almıştır. Bu model üzerinden Lewis, erkekleri 'güçlü', 'ılımlı' ve 'zayıf[1] (Özdemir, 2010, 237) olarak derecelendirerek refah devlet sistemlerini sınıflandırmaktadır. Cinsiyete dayalı başka bir sınıflandırmayı ise Orloff(1993), kadınların işgücüne katılıp katılmaması ile ilişkilendirerek yapmıştır. Devletin refah modeli ile toplumsal cinsiyet rollerine atfettiği sorumluluklarla bağdaştırarak, devletlerin eşitsizlikleri ortadan kaldırmak için ürettiği politikalara dikkat çekmiştir (Özaydın, 2013).

Liberal refah devlet modelleri, Anglo-Sakson olarak da adlandırılan rejimde, devletler piyasayı merkezine alıp, 'bırakınız yapsınlar' mantığı ile hareket etmektedir. Bunun yanında vatandaşlarına asgari düzeyde hizmet etmekte ve sosyal politikayı asgari düzeyde tutmaktadır. Kantola'ya (2010,9) göre; liberal rejim, "[d]evletin sınırlı rolü ile birlikte muhafazakâr değerlere ve bireye vurgu yapmaktadır". Böylece annelik ve çocuk bakımı önemli bir yer tutmaktadır ve piyasa ihtiyaçlara göre şekillenmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri açısından incelediğimizde 'ekmeği kazanan erkek' kavramı liberal rejimlerde daha çok görünmektedir. Özel ve kamusal alan ayrımı kadınlara yüklenen 'bakım işlerinden sorumlu' rolü nedeniyle daha belirgindir. Bu durum neticesinde kadınların ekonomik olarak eşine bağımlı olmasına ve kadınların istihdama ve benzer şekilde siyasi alana katılamamasına sebebiyet verebilmektedir.

Muhafazakâr/korporatist ya da Kıta Avrupası modeli olarak adlandırılan Almanya, Belçika ve Hollanda gibi rejimler toplumsal cinsiyet konusunda muhafazakâr ayrıca, sosyal haklar kademeli; sınıf ve sosyal statü üzerinden şekillenmektedir. Erkeği aile reisi olarak gören sistem (Özdemir, 2010), çocuklar için kreş hizmeti sunmak gibi kadınları işgücü piyasasına teşvik edici politikalar önerse de, yeterli değildir. Kamusal ve özel alanı keskin bir şekilde ayıran, aile merkezli ve kadınların sosyal haklarının eşleri sayesinde elde ettiği bir rejimdir. Bu sebeple kadınlar istihdama az katılmakta ve kadın yoksulluğu artmaktadır. Avrupa Birliği'nin bu sorunları, "eşit muamele ilkeleri ve normlarıyla politikleştirmesi AB'nin toplumsal cinsiyet rejiminde az da olsa değişiklik yaratmıştır" (Kantola, 2010, 9).

İskandinav eşitlikçi model olarak bilinen sosyal demokrasi rejiminin temelinde "evrensellik, sınıflar arası eşitlik ve sosyal dayanışma" (Özdemir, 2010, 248) vardır. İskandinav ülkeleri AB'ye katılmadan önce de toplumsal cinsiyeti anaakımlaştırmıştır. Modelin temelinde çift işçi ve çift bakıcı vardır.Buda demektir ki ev geçindirme ve bakım işleri cinsiyet ayrımı gözetmemektedir. Özel ve kamusal alan ayrımına karşı çıkan İskandinav sistemde, sosyal devlet anlayışı gereği kadınların istihdama katılımı yüksek ve devlet tarafından desteklenmektedir. EIGE'nin 2015 yılında yaptığı son istatistiklere göre istihdam, siyasete katılım, eşit ücret alanlarında toplumsal cinsiyet eşitliği en yüksek Avrupa Birliği ülkeleri İskandinav rejimine sahipken Güney Avrupa ülkelerinde eşitlik hala sağlanamamıştır.

Sosyal düzenin merkezine aileyi alan Güney Avrupa refah modeli İspanya, Yunanistan, Portekiz ve İtalya'yı içine almaktadır. Stephan Leibfried (1992) tarafından oluşturulan modelde, "aile bağlarının kuvvetli olduğu ve devletin aileye ilişkin harcamaları en altta düzeyde tuttuğu belirtilmiştir" (Yılmaz, 2009, 38). Çünkü geleneksel aile yapısı nedeniyle devletin

gerçekleştirmesi gereken hizmetler kadınlar tarafından yapılmaktadır ve bunun sonucu olarak kadınların iş hayatına katılımı düşük seviyede seyretmektedir. Bu ülkelerin vatandaşlarına sağladığı sosyal hakların yetersiz olmasıyla birlikte, tam kurumsallaşmış bir devlet yapısının olmaması ülkelerin politikalarında devamlılığı sağlayamamaktadır. Örneğin; İtalya'da Berlusconi ve Prodi hükümetlerinin toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın hakları için ürettikleri politikalar değişkenlik göstermektedir. Berlusconi kadın-anne merkezli bir görüş üzerinden hareket ederken; Prodi hükümeti kadın-anne merkezli çerçeveyi değiştirmek için faaliyetlerde bulunmuştur. Sonuç olarak,

> Olgunlaşmamış/Gelişmemiş Güney Avrupa modelinde yerleşmiş bir toplumsal cinsiyet eşitliği normunun tam anlamıyla uygulandığından söz etmek mümkün değildir.

Avrupa bazında incelenen refah devlet modelleri, genel olarak Avrupa ülkelerine dair toplumsal cinsiyetin eşitliğinin ne derece sağlanıp sağlanmadığının bir resmini çizmektedir. Devletlerin siyasi tarihleri, öncelikli politikaları, toplumsal kodlar gibi etkenler toplumsal cinsiyet eşitliğini şekillendirmektedir. Bu açıdan AB'nin ürettiği politikalar yetersiz kalmıştır. Genel olarak otoriter anlayışa sahip olan devletlerin ataerkil merkezli ve kadınların istihdama ve politikaya katılımını etkilediği; eşitlikçi ve özgürlükçü devletlerde ise kadınların ev dışında temsili için teşvik edici düzenlemeler yaptığı görülmektedir.

2.4. Genişleme Sonrası AB'de Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

AB kadın ve erkek eşitliğini temel hak ve ortak bir değer olarak görüyor olsa da bu değer AB'nin başlangıçta sadece ekonomik büyüme için başvurduğu bir politikadır. Günümüzde nihai hedefi tam üyelik olan katılım sürecindeki aday ülkelerden, ilgili politikaları hayata geçirmeleri ve mevzuatlarını AB müktesebatıyla uyumlu hale getirmelerini beklemektedir. Artan bir öneme sahip olan toplumsal cinsiyet eşitliği adaylık sürecinde AB'nin devletlere uyguladığı koşullardan biridir. Kopenhag kriterlerinin politik, ekonomik ve müktesabat kısımlarında da ayrı ayrı başlıklar altında yer almaktadır. AB'ye katılmak için her ülke Kopenhag Kriterlerinin yükümlülüklerini yerine getirmelidir. 1993 yılında belirlenen bu kriterler; *siyasi kriterler* demokrasiyi güvence altına alan kurumların istikrarı, insan hakları, hukukun üstünlüğü ve azınlık haklarına saygı; *iktisadi kriterler*,işleyen bir piyasa ekonomisi, rekabet ve piyasa güçleriyle başa çıkma kapasitesi; müktesebatı etkin bir şekilde uygulayabilecek idari ve kurumsal kapasite ve üyeliğin yükümlülüklerini üstlenebilme becerisi şeklindedir. Müzakerelerin kolay ilerlemesi adına müktesebat çeşitli başlıklar altında

sınıflandırılarak, fasıl adı verilen politika alanlarıyla AB Komisyonu tarafından tarama sürecinde aday ülkelerin mevzuata uygunluğu tespit edilmektedir. Devam eden süreç tamamlandığında gerekli önlem alınarak eylem planı belirlenmektedir ve müzakereler başlamaktadır(Hedlund, 2017). Bölümler ancak AB'nin ülkenin ilerlemesinden memnun kaldığında, o bölümle ilgili müzakerelerin bitmesiyle kapatılabilmektedir (Avrupa Komisyonu, 2016). Chiva'nın (2009) araştırmasına göre, Romanya ve Bulgaristan'ın katılım süreci incelenirken toplumsal cinsiyet eşitliği gibi

Sosyal Politika ve İstihdam faslının müzakerelerin başında açılıp kapatılması, 'en kolay' bölüm olarak görülmesi, "cinsiyet eşitliği sorunlarının genişlemede en az önceliğe sahip bölüm" (200) olarak yorumlamıştır. Bir diğer bakış açısıyla incelendiğinde de, kadın erkek eşitliğinin batı Avrupa ülkelerine göre daha gelişkin olduğu eski sosyalist sistemden çıkmış olmaları bu faslı daha kolay kapatmış olmalarını sağlamaktadır.

AB,toplumsalcinsiyet eşitliği müktesebatının benimsenmesinin, sürekli değerlendirilmesini öngörmektedir; Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (Instrument for Pre-Accession/IPA) ile finanse edilen tüm programlara toplumsal cinsiyeti ana akım perspektifinde bütünleştirme çabalarını sürdürmektedir (Lilyanova, 2018). Ayrıca, AB'nin '2016-2019 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi', toplumsal cinsiyet eşitliği ve dünyadaki kadın haklarını AB'nin dış politikasından biri olarak teşvik etmekte ve böylece Avrupa Birliği toplumsal cinsiyet eşitliğini dış politika aracı olarak da kullanmaktadır. Kadın hareketi, kilisenin gücü, iktidardaki partinin ideolojisi gibi etkenler kadın ve erkeğin bir toplumda eşit bireyler olarak algılanmasında etkindir (Dobrotic vd, 2013).

İlk genişleme, Danimarka, İrlanda ve İngiltere 1973'te AB üyesi olmuştur. İrlanda ve Danimarka'nın ekonomisinin kötüleşmesi nedeniyle Topluluk, Bölgesel Avrupa Kalkınma Fonu oluşturarak özel yardım politikası oluşturmuştur. Ekonomik eşitsizlikleri gidermek amacıyla yapılan bu fon, Avrupa'nın toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki taahhütlerini derinleştirmeye yönelik ilk çabadır çünkü fonda 'fırsat eşitliği' ve 'istihdamda ayrımcılığa karşı mücadele' konuları da çerçevelendirilmiştir (Abels ve Mushaben, 2012). Bunun yanında İrlanda ve Danimarka'da kadınların eşit ücret ilkesi adına önemli hareketleri olmuştur (Galligan ve Clavero, 2012). İngiltere'de ise eşit ücret konusu İşçi Partisi hükümeti tarafından 1970 yılında iyileştirmeler yapıldığı için daha avantajlı bir konumdadır(Chamberlayne, 1993). Topluluğa katılan üç devlette de istihdamda toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda kuralların uygulanması, yönergelerin aktarılması için eşitliği sağlayan, denetleyen devlet kurumların kurulmasına yol açmıştır

(Galligan ve Clavero, 2012). İlk genişlemeden sonra, toplumsal cinsiyet politikasının alanı, eşit işe eşit ücret, istihdamda eşit muamele ve sosyal güvenlik yönergelerinde eşit muamele gibi diğer yönergelerle daha da genişletilmiştir fakat hala kadın hakları konusunda eksiklikleri vardı.

Yunanistan, ardından İspanya ve Portekiz'in katılımı ile ikinci genişleme gerçekleşmiştir. İspanya'daki Franco ve Portekiz'deki Salazar diktatör rejimleri AB ile bağ kurmayı çıkarlarına uygun görse de, Yunanistan'daki askeri diktatörlük dönemi (1967- 1974) üyelik yoluna giden ilişkileri kesmiş, Yunanistan 1981'de sivil demokratik bir rejimle Topluluğa katılmıştır (Elvert, 2004; Galligan ve Clavero, 2012). İlk genişlemede ekonomik ve politik bir koşul istenmezken ikinci genişlemede aday ülkelerin askeri darbeden çıkmış olmalarından dolayı politik konular - özellikle pekişmiş demokrasi- üyelik için önemli bir koşul olmuştur. Bu koşullara göre medeni ve siyasi haklara uyum ve çoğulcu demokrasinin gerekliliği belirtilmiştir. Yunanistan, İspanya ve Portekiz toplumsal cinsiyet politikalarını müktesebatlarına geçirirken zorluklar yaşamıştır; bu ülkelerin refah modelleri gereği daha muhafazakar bir toplumsal kültüre sahip olmaları en büyük nedenlerden biri olarak sayılabilmektedir (Galligan ve Clavero, 2012). İspanya'da hükümette olan Sosyalist İşçi Partisi sayesinde, İspanya toplumsal cinsiyet politikalarını uygulama konusunda yatkın olması, o yıllarda kadın politika ajanslarının faaliyetleri toplumsal cinsiyet politikalarının etkin bir şekilde uygulanması adına süreci kolaylaştırmıştır (Valiente, 2005). İkinci genişlemede genel olarak eşitsizlikleri azaltmak adına faaliyetler yapılmış ve Topluluğun sosyal boyutunun geliştirilmesine ağırlık verilmiştir. Tek Avrupa Yasası (1986) ile aynı zamana denk gelen genişleme, yeni eylem planları ile desteklenmesi ve sosyal politikaların canlanması adına Topluluk için olumlu bir sürecin işaretini vermektedir.

Üçüncü genişleme 1995 yılında İsveç, Finlandiya ve Avusturya Topluluğun üyesi olmuştur. Elvert'e (2004) göre, üçüncü genişleme Soğuk Savaş'ın bitimini gösterirken aynı zamandaSSCB'nin çöküşünü belirleyen faktörlerden biri olmuştur. Bu ülkelerin AB güvenlik sistemini tarafsız ve hizasız şekilde değiştireceğini vurgulamaktadır. Katılım öncesi dönemde İsveç'in Birliğe katılımı tartışmalıdır. İsveç Sol Partisi, İsveç'in özgür düşünce ortamı, gelişmiş demokrasisinin, cinsiyet eşitliği kurallarının ve işçi haklarının AB ile uyumsuzluğuna dikkat çekmiştir(Abels ve Mushaben, 2012). Bu uyumsuzluklar İsveç'in katılım referandumunda feministleri de ikiye bölmüştür;diğer taraftan ise İskandinav ülkelerinin AB'ye katılımı Avrupalı feministler tarafından memnun edici bulunmuştur (Abels ve Mushaben, 2012; Roth 2008; Vleuten, 2007). Avrupalı feministlerin düşüncesi, İskandinav ülkelerin katılımı ile Komisyon ve Parlemento gibi karar alıcı, kilit pozisyonlarda kadın katılımını arttırılmasıydı (Vleuten, 2007; Roth, 2008). Genel olarak İskandinav ülkeleritoplumsal cinsiyet politikalarının AB politikaları

ile uyumlu olmasından dolayı katılım sürecinde herhangi bir zorluk yaşamamışlardır.

20. yüzyılın sonunda Doğu Avrupa halkları köklü değişikliklere tanık oldular; fakat kadınlar ve erkekler bu değişikliklerden farklı şekillerde etkilenmektedirler. Literatürde genel olarak Doğu Avrupa ülkeleri grup olarak veya ayrı ayrı ele alınmaktadır. Bunun sebebi olarak siyasi tecrübelerinin birbirlerine çok benzer olmasıdır (Gülel, 2012). Demokrasi ve piyasa ekonomisine dönüş açısından yaşadıkları zorluklar ve sonrasında Avrupa Birliği'ne aday olma süreci içerisinde bir dizi değişim geçirmeleri gerekmiştir. AB'ye katılım sürecinde toplumsal cinsiyet eşitliğini yasal çerçeve içinde uygulamaları beklenen aday ülkelerin, Kopenhag Kriterleri çerçevesinde uyumlaşması bekleniyordu. Akdeniz genişlemesi ile Birliğe katılım konusunda zorluklar yaşanmış olmasına rağmen, Merkez ve Doğu Avrupa genişlemesi, katılacak ülkelerin geçmiş siyasi ve ekonomik durumları nedeniyle daha da zorlayıcı durumda görünmektedir.

Aralık 1997'de Lüksemburg'da yapılan bir Avrupa Konseyi toplantısı, Merkez ve Doğu Avrupa başvuru sahiplerini ve Kıbrıs'ı kapsayacak şekilde tasarlanan dördüncü genişleme dalgasına katılmayı kabul edilmiştir. Konsey başlangıçta Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Polonya ve Slovenya ile katılım müzakereleri başlatmıştır. Diğer beş yeni demokrasinin- Letonya, Litvanya, Slovakya, Bulgaristan ve Romanya- daha sonraki bir tarihte katılmak amacıyla reform süreçlerini yoğunlaştırmaları konusunda teşvik edilmiştir(Abels ve Mushaben, 2012). Mart 2000 tarihinde, bu ikinci grup, Malta ile birlikte müzakerelerine başlamış, 2000 yılına kadar AB ve on iki aday ülke arasında AB müktesebatını kapsayan 31 faslın kabulüne ilişkin yoğun ve ayrıntılı tartışmalar yürütülmüştür.Bu süreç adayların ulusal olarak güçlenmelerini, alt ulusal kurumlar ve göreceli olarak kısa bir süre içerisinde yönetsel, idari ve adli sistemlerinin kapasitesini AB standartlarına yükseltmelerini gerektirmiştir (Anderson 2006, 106-107). Malta ve Kıbrıs ile birlikte sekiz Merkez ve Doğu Avrupa ülkesi (Bulgaristan ve Romanya hariç) ile müzakereler 13 Aralık 2002 tarihinde Kopenhag'daki Avrupa Konseyi toplantısında tamamlandı.

Yeni aday ülkelerin bir çoğu için sosyalist düzenden liberal demokratik düzene geçişte birçok konuda uyumlaştırma yapılması gereklidir. Fakat özellikle "[k]adınlar için devlet sosyalizmden liberal ekonomiye geçiş sorunlarını beraberinde getirmiştir" (Galligan ve Clavero, 2012, 114). Özellikle çocuk bakım hizmetlerinin kaldırılması ya da özelleştirilmesi, istihdam alanında kadın katılımına negatif yönde büyük etkisi olmuştur (Einhorn, 2006; Watson, 2000). Önceki genişlemeler ile kıyaslandığında zorlu bir süreç geçiren Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleri ekonomik ve politik farklılığın yanında toplumsal cinsiyet müktesebatını

mevzuatlarına geçirirken farklı aşamalardan geçmekzorunda kalmıştır. Daha önceki genişlemelerle derinleşen toplumsal cinsiyet

politikaları, ülkelerin bu politikalarını izleyip denetlemesi için kurumların kurulmasını öngörmektedir. Merkez ve Doğu Avrupa ülkelerinde bu tarz kurumların olmaması fakat toplumsal cinsiyet eşitliğinin devlet sosyalizmi anlayışından ötürü güvence altına alınmasından dolayı zaten bu ülkelerde özellikle istihdam alanında toplumsal cinsiyet eşitliği sosyalist yasalarca koruma altına alınmıştır(Galligan ve Clavero, 2012).

Genel bir bakış açısı ile bakıldığında, sosyalist rejimlerin ürettiği politikalar Batılı refah devlet tipoloj ilerine göre cömerttir. Toplumsal cinsiyet eşitliğini garanti etmese de sosyal faydası çok geniştir (Horibayashi, 2006). Ayrıca İskandinav ülkelerine benzer şekilde, Baltık ve Doğu Almanya gibi sosyalist ülkelerde de kadın istihdam oranı yüksektir(Roth S. , 2004). Sosyalist rejimlerde kadınların ekonomik, politik ve sosyal haklara sahip olduğu, şimdi AB üyesi olan eski Yugoslavya ülkelerinin de eşitlik anlayışının yasalarca korunduğu görülmektedir[12] (Yugoslavya Anayasası, 1974). Roth (2004), eski sosyalist ülkelerde kadınların siyasi katılımda daha çok yer edindiği, özellikle ulusal parlamentolarda Batı ülkelerine kıyasla daha fazla kadının katılımı olduğunu vurgulamıştır. Aynı şekilde Roth'a (2004) göre eski sosyalist ülkelerin demokrasiye geçtikten sonra siyasete kadın katılımı düşmüştür. Toplumsal cinsiyet eşitliğine genişleme belgelerinde az değinilmiş olsa da kısmen kadınların siyasi katılımda yeterince temsil edilmediğine yer verilmiştir. Örneğin Komisyon 2007 genişleme belgesinde "[k]adınların ulusal ve yerel seçilen organlara katılımı sınırlı kalmaktadır" ifadesi yer almaktadır (18). Yine Komisyonun raporuna (2016a) göre kadınların kamuda ve siyasette yeterince temsil edilmediğine yer verilmiştir. Aynı yıl belirtilen başka bir raporda, kadınların siyasete katılımının, seçim yönetimi de dahil olmak üzere her düzeyde düşük kaldığı belirtilmiştir. Komisyon Raporunda (2016b) özellikle "[ü]lkedeki siyasi parti liderleri arasında kadın yok ve partilerin liderliğinde çok az sayıda kişi var"ayrıntısına yer verilmiştir (7).Genişleme sürecinde yasal olarak ülkelerin değişimi öngörülmektedir fakat uyumlaşma süreci dışsal olduğu kadar içsel bir süreçtir. Bu nedenle katılım aşamasında, aday ülkenin kurumlarında ve yasalarında yapacağı değişiklikler sadece AB'nin kontrolünde ya da kapsamında değildir. Aday ülkenin ekonomik ve siyasi uygunluğu da katılım aşamasında önemli bir yer tutmaktadır. Merkez ve Doğu Avrupa ülkelerinin müktesebatı mevzuatlarına geçirirken çeşitli sivil toplum kuruluşlarının (STK) da toplumsal dönüşümü de desteklemesi amaçlanmıştır.

1

2 Daha ayrıntılı bilgi için bkz: http://www.worldstatesmen.org/Yugoslavia-Constitution1974.pdf, Erişim Tarihi: 06.06.2019.

Genel olarak siyasette toplumsal cinsiyet eşitliğinin neden olmadığını tartışmak yerine kadınların sadece siyasette yeterince temsil edilmediğine dikkat çekilmektedir. Belgelerde kadınların siyasi katılımını teşvik edilmesi ve somut çözüm için de kotalar önerilmektedir (Hedlund, 2017). Örneğin, Avrupa Komisyonu raporunda da belirtildiği üzere, 2015 seçim yasasında yapılan değişiklikler, önceki AGİT / ODIHR önerilerine kısmen değinmiş ve parti listelerinde daha az temsil edilen cinsiyet adayları için %40'lık bir kota oluşturulmuştur. Yine Komisyonun 2007 raporunda yer verdiği üzere "[p]arlamentoda daha fazla kadına duyulan ihtiyaç ve bu amaçla kota koyma imkânı kamuoyunda tartışılır"(18)hale gelmiştir. Avrupa Birliği belgelerinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadınların temsil sorunu ve demokrasi ile ilişkilendirilmiştir fakat bu durum kadınların demokrasiye katılımının diğer yönlerini dışlamaktadır (Hedlund, 2017). Örneğin kadınların istihdam alanında özellikle özel sektörde üst mevkilerdeki katılım oranının düşük olması gibi kesişen sorunlara nadiren değinilmiştir.

2.5. Avrupa Birliği'nde Siyasi Katılım

Kadınların yüzyıl önce oy kullanma hakkını kazanmasından sonra, AB düzeyinde ya da ulusal-yerel düzeyde hala kadınların politikada temsilinin yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir. Nüfusun yarısı olan kadınların politikada yer almasının sadece kadınların değil toplumun da yararına olacağı kesindir. AB'nin toplumsal cinsiyeti sağlamak adına müktesebatına bir çok antlaşma yapması, yönerge eklemesi ve bunları olumlu eylemlerle desteklemesi ve hatta "[s]iyasi temsilde ve adalet, eşitlik ve demokrasi meselesi olarak katılımda cinsiyet dengesi sağlamayı taahhüt etmiş" (Shreeves vd, 2019) olmasına rağmen, kadınların eksik temsili devamlılığını sürdürmektedir.

Kadınların siyasi temsilde yer almaları hem akademisyenler hem de aktivistler tarafından birçok nedenden dolayı savunulmuştur (Wolbrecht ve Campbell, 2007). Avrupa Birliği'ne üye devletlere bakıldığında, devletlerin siyasi kurumlarında kadın oranlarının farklılığı görülmektedir. Örneğin EİGE'nin 2019 verilerine göre, Yunanistan'daki kadın parlamenter oranı %18.3 iken İsveç'te kadın parlamenter oranı %46.7'dir. Bu farklılığının sebebi her ülkenin farklı siyasi kültür ve politikalarının olduğu ve aynı zamanda AB'nin kadınların siyasi katılımında belirli bir standartı yakalayamadığını da gözler önüne sermektedir.

AB, 1995 Pekin Konferansı'nın da etkisiyle 1990'lı yıllarda karar verme sürecinde eşit temsili savunduğunu vurgulamıştır. Tamamen erkek egemen bir ortamdan çıkan Avrupa'nın toplumsal cinsiyetleşme süreci, günümüze kadar büyük değişimler geçirmiştir. Örneğin

Avrupa Parlamentosunun 2000 yılında, kadınların karar alma sürecine dahil olması toplumun bütünün çıkarını göz önünde bulundurarak demokrasiyi güçlendireceğini vurgulamıştır (Kantola, 2009). Kadınların karar verme sürecindeki dönüm noktalarından biri de Parlamentonun (2000) isteği üzerine Komisyonun, yeni ve dengeli bir karar verme mekanizmasının tanıtımını yaparak; kadınların ve erkeklerin komiteler ya da uzman gruplar aracılığıyla en az %40 oranında temsilini şart olarak belirlemesidir. Fakat Komisyon üye ülkelerdeki kadın ve erkek temsil oranlarının farklılığı nedeniyle dengeyi sağlamak adına oranı en az %30 olarak belirlemiştir (Avrupa Komisyonu, 2000a). Ayrıca Komisyonun yaptığı tanımlama sonrasında, üye ülkelerin Konsey'in tavsiye ve kararlarına uymaması neticesinde temsil oranlarında değişiklik yaratmamıştır (Kantola, 2010). Kadınların karar verme mekanizmlarına katılmaları ve eşitsizliğin azaltılması için yöntemler içeren 2006-2010 yıllarını içeren Yol Haritası hazırlanmıştır. Yol Haritası'nın eşitsizliği giderme konusunda en büyük adımı ekononomide ve siyasi karar verme pozisyonlarında AB Kadın Ağı'nın kurulmasıydı. AB'nin 1970'li yıllarda çıkardığı yönergelerle üye ülkeleri bağlayan yasaların yerini, 2000'li yıllarda teşvik edici programlar almıştır. AB tarafından bir yaptırım olmadığı durumlarda eşitliğin yeterince sağlanamadığı görülmektedir. Teşvik edici programların ve Konsey'in tavsiye ve kararları AB'nin 'yumuşak hukuk' (bağlayıcı olmayan) kullanımı tercih etmesi ile kadın-erkek temsil oranlarının söylemde kalmasına yol açmıştır.

2.6. Üye Devletlerde ve Avrupa Birliği Kurumlarında Kadınların Temsili

AB, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana akımlaştırma süreci içerisinde toplumun her alanına eylemlerle, plan ve programlarla toplumsal cinsiyet eşitliğini yaymaya çalışmıştır. Bu teşvikleri yaparken kadınların parlamentodaki temsiline de dikkat çekmiş ve gerekli tedbirler için periyotlar halinde oluşturduğu Yol Haritaları ile çağrı yapmıştır. Kadın ve erkeklerin dengeli açıdan en iyi temsil edildiği Avrupa Parlamentosu'nda bile 1979'dan beri yıllar içinde kadın temsiliyet oranı artsa da yine de çok düşüktür (Tablo 1). 1979'da yapılan seçimlerde kadın oranı %16 iken, 2014'te yapılan seçimlerde kadın oranı %37'ye çıkmıştır. Bu oran "dünyaki ulusal parlamentoların ve AB üyesi ulusal parlamentolarının (%30.2)

ortalamasının üstündedir" (Shreeves, Prpic, ve Claros, 2019, 2). Oranların değişmesindeki etkenlerden biri de üye ülkelerdeki oranların değişiklik göstermesidir. Yapılan 2019 seçimleri ile Avrupa Parlamentosu, kadın temsili açısından tarihinde en yüksek orana sahip olmuştur. Bu başarının altında kadın örgütlerinin kampanyaları özellikle Avrupa Kadın Lobisi'nin önemli bir rolü vardır. Kadınların seçimlerde oy kullanması gerektiği ve feminist bir Avrupa ideali üzerine bilhassa sosyal medya üzerinden yapılan çalışmalarla kadınlar Parlamento'da geçmiş seçimlerden daha yüksek bir orana sahip olmuştur.

Tablo 1: Avrupa Parlamentosu 1979-2019 yılları arası Cinsiyet Dengesi

	AB-Avrupa Birliği	*(% koltuk)*
Seçim	Kadın	Erkek
1979	16%	84%
1984	18%	82%
1989	19%	81%
1994	26%	74%
1999	30%	70%
2004	31%	69%
2009	35%	65%
2014	37%	63%
2019	41%	59%

Kaynak: Avrupa Birliği Parlamentosu Resmî http://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en/in-the-past/previous-elections

AB Komisyonu'nda kadın katılım oranları konusunda henüz başarıya ulaşılamamıştır. 28 Komisyon üyesinden sadece 9'u kadındır. Sadece bir kadın komisyon üyesi, Federica Mogherini, Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Yüksek Komiserliğini yürütmektedir. Kadın Komisyon üyeleri tarafından yönetilen diğer alanlarsa: Dijital ekonomi ve toplum, rekabet, bölgesel politika, adalet, tüketiciler ve cinsiyet eşitliği, iç pazar, sanayi, girişimcilik ve küçük ve orta ölçekli işletmeler, ulaştırma, istihdam, sosyal işler, beceri ve iş gücü hareketliliği ve ticarettir (Shreeves, Prpic, ve Claros, 2019).

*
Yazarın kendi hesaplamasıdır.

EIGE'nin 1999 ile 2019 yılları arasındaki verilerine göre, AB üyesi devletlerin hepsinin ulusal parlamentolarında erkek katılım çoğunluktadır. Fakat AB ve ulusal parlamentoları kadın katılımı açısından kıyasladığımızda, ulusal parlamentolarda kadın katılımı daha fazladır. Kantola'ya (2009) göre bunun farklı sebepleri vardır. İlk olarak, ülkelerin iki parlamento için farklı seçim sistemleri uygulamasıdır. Örnek olarak Fransa'yı gösteren Kantola, Avrupa Parlamentosu için orantılı seçim sistemi kullanırken, ulusal parlamentolar için kullanmadığını belirtmiştir. İkinci olarak, Avrupa Parlamentosu'nun ulusal politikaya göre daha az önem taşıdığı durumlar olabilmektedir, bu sebeple Avrupa Parlamentosu, ulusal parlamentoya kıyasla daha az çekici gelebilmektedir. Üçüncü olarak, bazı ulusal parlamentolara kıyasla politika tarzlarının farklılaşmasından kaynaklandığını belirtmiştir. Son olarak ise, birçok ulusal parlamentolara nazaran Avrupa Parlamentosu'nun yeni bir kurum olması ve erkeklerin hemegemonyalarına aldıkları ulusal parlamentolardaki tecrübelerini buraya da aktarmalarıdır.

AB'de kadın katılımın bir başka sorunu ise çeşitli kadın katılımının olmamasıdır. Ayrıca kadın çeşitliliğinin (LGBTIQ, engelli, yaşlı veya genç kadınlar) olmaması yanında diğer bir sorun ise bu konu hakkında yeterli verinin de olmamasıdır. Örneğin; AB'de en büyük etnik azınlıklardan biri olan Roman halkı "siyasi olarak kadın temsili açısından en düşük orana sahip azınlıklardan olmasının yanısıra parlamento içinde ayrımcılığa uğramaktadır" (Kantola, 2010, 63-64). Sonuç olarak, kadınlar siyasete oy vererek, kampanya düzenleyerek de dahil olmaktadırlar fakat siyasi olarak temsil edilmeleri karar verme mekanizmalarında yer almaları toplumsal cinsiyet eşitsizliğini gidermek için en etkili yollardan biridir. Verilen sayısal verilerle, zaman içinde kademeli olarak kadınların parlamentoda oranlarının arttığı görülmektedir. Aynı zamanda ulusal parlamentolarda kadınların katılımı farklılık gösterse de bu konudaki farkındalık artmaktadır. AB'nin bu konuda bağlayıcı olmayan yumuşak hukuka başvurması kesin bir sonuç alamamasına neden olmaktadır. Yapılan kota çalışmaları ile, özellikle de Avrupa Kadın Lobisi'nin yürüttüğü 50-50 kampanyası ile, AB'ye baskı yapması kadın hareketinin devamlılığını ve AB'ye baskı ile yön verilebileceğine işaret etmektedir.

2.7. Bölüm Sonucu

Avrupa Birliği toplumsal cinsiyet inşasını kurarken üç aşamalı bir dönemden geçmiştir. İlk başta ekonomik olarak birleşen 6 ülke, toplumsal cinsiyet politikalarını da bu yönde ilerletmiştir. İstihdamda kadın ve erkeğin eşit muamele ilkesi ile ekonomik bazlı toplumsal cinsiyet politikalarını siyasi olarak ele almıştır. Oluşturulan bu ilke ile amaçlanan, istihdam

alanında kadın-erkek eşitliğinin-piyasa mekanizmasının düzenli işleyebilmesi ve rekabetin adil olması adına- mümkün olduğunda sağlanmasıdır. Bu yönergenin çıkması için kadın hareketinin itici bir güç olduğunu unutmamak gereklidir. İkinci aşama ise eşit fırsatların eşit sonuçlar doğurmaması üzerine ortaya çıkan olumlu eylemlerdir. Bağlayıcı olmayan olumlu eylemler, sonuçları eşitlemek adına, AB'nin ürettiği politikaları desteklemek amacı ile yapılmıştır. Üçüncü aşama ise toplumsal cinsiyetin çeşitli politikalar ile ana akımlaşmasıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşmak amacı ile AB ana akımlaşmayı bir strateji olarak kullanmıştır. Toplumsal cinsiyet rollerini kırmak adına yapıcı bir rolü olsa da bağlayıcı olmayan araçlar içermesinden dolayı yeterince fayda sağlayamamıştır.

Her ülkenin refah devlet tipolojilerinin farklı olmasından dolayı da AB ülkelerinde toplumsal cinsiyet eşitliği belli bir standardı yakalayamamaktadır. Örneğin; İskandinav modelinde toplumsal cinsiyet eşitliğini istihdam ve siyasi katılımda görebilirken, Güney Avrupa refah modelinin kilise etkisinde, aile merkezli ve muhafazakâr yapısı nedeniyle toplumsal cinsiyet eşitliğini sağladığı söylenememektedir. AB'nin toplumsal cinsiyet eşitliği adına çıkardığı yasa ve yönergeler her ülke için geçerli olsa da her ülkede eşit düzeyde seyretmemesi problemin sadece tek taraflı olmadığını göstermektedir. AB'nin toplumsal cinsiyet üzerine yaptığı politikalar yetersiz olsa da bazı ülkelerin mevcut politikaları bile uygulayamaması o ülkedeki siyasi yapının, ekonominin ve kültürün etkisi ile de bağlantılıdır.

Sonuç olarak görülmektedir ki toplumsal cinsiyet eşitliğinin AB'nin gündemine ekonomi ile girmesi ve AB'nin bağlayıcı hukuku ile toplumsal cinsiyet konularının sadece ekonomi ile ilişkilendirmesi, AB'nin sorunu bütüncül olarak ele almadığının göstermektedir. Zira AB'nin toplumsal cinsiyetin her alanda yaygınlaşması-ama özellikle siyasal alanda-adına yapılan atılımlarda pozitif eylemlerin kullanılması ya da tavsiye niteliğinde kararlar verilmesi toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşmayı zorlaştırmaktadır.

3. VAKA ÇALIŞMASI: İTALYA VE SLOVENYA'NIN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Çalışmanın bu bölümünde AB üyesi olan iki ülkenin karşılaştırmalı analizine yer verilecektir. Öncelikle AB kurucu üyesi olan İtalya'nın kadınların siyasete katılımları özelinde toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları incelenilecektir. İkinci olarak, AB'ye 2004 yılında Merkez ve Doğu Avrupa genişlemesi ile katılan eski sosyalist devlet olan Slovenya'nın kadınların siyasete katılımlar özelinde toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarına yer verilecektir.

3.1. İtalya ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Avrupa refah devleti modellerinde de üzerinde durulduğu üzere, İtalya Güney Avrupa refah modeline sahip olan bir ülke ve toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları da bu tipoloji ile paralel gelişmiştir. Buna göre İtalya'da 'kadın' toplum içerisinde 'annelik rolü'üzerinden tanımlanmıştır. Dünya Ekonomi Forumu'nun 2018 yılı verileri ışığında İtalya toplumsal cinsiyet eşitliğinde dünya sıralamasında 70.[13] sırada yer almaktadır. Spesifik olarak incelendiğinde ise ekonomik katılım ve fırsatlarda; kadınların işgücüne katılımı, aynı işte kadın ve erkeklerin aldığı maaş, profesyonel ve teknik iş katılımda kadınların erkeklere oranında İtalya 118., okuryazarlık ve eğitime katılım sıralamasında 61., sağlık ve yaşamda 116. ve son olarak politik güç kapsamında 38. sırada yer almaktadır. Bu göstergeler belirtmektedir ki, İtalya'nın eril siyaset ve toplumsal cinsiyet kodlarının baskın rolü nedeniyle kadınlar kamusal alanda kısıtlı rol almışlardır.

Ataerkil toplum yapısı ve kültürel olguların toplumu şekillendirmesinden dolayı kadın ve erkek arasındaki eşitliği her alanda uygulamakta zorlanan İtalya, kadınların siyasi katılımı konusunda da benzer sorunları yaşamaktadır. Toplumda kadının yerinin izdüşümü olan parlamentoda, kadın eril iktidarın ideolojisine ve onun kadın üzerinden ürettiği politikalara tabidir. Bu nedenle İtalya'da toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, siyasi alanda da farklı faktörlerden kaynaklı olarak değişkenlikler göstermektedir. Öncelikle 1993 yılında getirilen kotalarla kadınların siyasi alana katılımı teşvik edilirken, 1995 yılında kota yasasının kaldırılmasıyla kadın temsil oranları da düşmeye başlamıştır (Palici di Suni, 2012). İki uçlu bir siyasi yapısı olan İtalya'da kadınların siyasete katılımı sağ ve sol

[13] İtalya için ayrıntılı veriler bkz: http://www3.weforum.org/docs/WEF GGGR 2018.pdf ,Erişim Tarihi: 15.07.2019.

hükümetlerin zıt çizdiği yaklaşımlar ile şekillenmiştir. Her hükümetin farklı politikalarıyla şekillenen toplumsal cinsiyet eşitliği, sol hükümetlerde öne çıkarken sağ hükümetlerde geride kalmaktadır. Politikaların dengesizliği ve değişkenliği nedeniyle yerleşik bir toplumsal cinsiyet eşitliğinin kurulması zorlaşmıştır.

Bir taraftan da ülkede feminizminin gelişmesinde ve toplumsal cinsiyet politikalarının ana akımlaştırılmasında kadın politika birimlerinin ve güçlü bir feminist hareketinde önemi vardır. Bu yapılar hem devlette toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayıcı mekanizmalar üretilmesinde hem de AB'nin politikalarının etkin uygulanması ve takip edilmesi konusunda katalizör rolü oynamaktadır. Kadın hareketi, kadınların siyasete katılımı için aktif mücadele eden bir aktördür. Kadınların siyasete katılması adına atılan en büyük adımlardan biri olan kota düzenlemelerinde de kadın hareketinin katkısı önemlidir. Kota düzenlemeleri anayasal, yerel ve parti bazlı olabilmektedir. Parti içi kotaların oluşumunda, partide yer alan kadınların cinsiyet eşitliğini sağlamak adına cinsiyet kotalarını savunmaları ve uygulamaya koymak için etkin mücadeleleri itici güç olmuştur (Suni, 2012).

Kadınların siyasette var olmalarını en kısa yoldan sağlayan kotalar, İtalya için tartışma konusu olmuştur. Kotaların 1995'te kaldırılmasından sonra 2004 yılında bölgesel düzeyde yeniden uygulanmaya başlaması, anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle merkezi devlet ve bölgeleri karşı karşıya getirmiştir. Ancak Avrupa Parlamentosu seçimlerinde uygulanması gereken zorunlu kota sistemi İtalya'yı ulusal kotaların uygulanması konusunda zorlamamıştır. İtalya'nın Avrupa Parlamentosu karar mekanizmasının ulusal parlamentodan daha güçsüz olduğunu düşünmesi kotalara itiraz etmesini engellemiştir (Cleave, 2013).

Araştırmanın bu bölümü, kuruluşundan beri Avrupa entegrasyonun parçası olan İtalya'nın toplumsal cinsiyet politikalarını ve bu politikalar ışığında kadınların parlamenter hayata katılımını tarihsel gelişim süreci içerisinde inceleyecektir. İtalya'da kadının parlamenter katılımını araştırırken, belirli iç dinamiklerin etkin olduğu görülmektedir. Bunlar özetle; ülkenin refah modeli ve kadının bu modelde yeri, feminist hareketin ülkedeki gücü ve alan siyaseti, dinin kadını hangi toplumsal roller üzerinden tanımladığı, iktidardaki parti ideolojilerinin kadının siyasetteki yerini nasıl ele aldıkları gibi faktörlerdir. Bunların yanı sıra bir AB ülkesi olan İtalya'nın AB tarafından üye ülkelere

> ihraç edilen toplumsal cinsiyet normlarını ve gerekli uluslararası sözleşmeleri nasıl ve ne şekilde uyguladığı da belirleyici bir etkendir. Tüm bu iç ve dış mekanizmaların işleyişinin kadının siyasete katılmasını nasıl etkilediğini, istatistiki veriler, yapılmış olan araştırmalar ve

raporlar ile gösterilecektir.

3.1.1. İtalya'da Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Tarihsel Gelişimi

Güney Avrupa refah modeline sahip olan İtalya, asgari düzeyde devletin sosyal koruma müdahalesi olan aile merkezli bir tipolojiye sahiptir (Ferrara, 1996; Guadagnini ve Dona, 2007). Özellikle Avrupa entegrasyonundan önce, toplumsal cinsiyet eşitliği alanında en geri kalmış ülkelerden biri[14] olmanın yanında, aile politikalarına ayrılan bütçenin diğer ülkelere kıyasla az olması devletin aile kurumunun refahını arttırmak için bir hamle yapmadığının da göstergesidir. Zira, aile politikasına ayrılan bütçenin azlığı veya çokluğu, toplumdaki aile tipolojisini de şekillendirmektedir. İtalya'da aile temelli bir toplumsal yapının olması, kısıtlı izin politikalarının oluşmasına; çocuk bakım hizmetlerinin yetersiz olmasına ve yetersiz nakit transferi düzeyinin olduğuna işaret etmek ile beraber,ebeveyn izninin az olmasından veya bu anlamda sosyal destek olmamasından dolayı, ebeveynlerden birinin çocuk bakımı ile ilgilenmesine sebep olmaktadır (Güvendi, 2018). Ataerkil toplumlarda bakım hizmetlerinin kadınlara yüklenmesi nedeniyle aile politikalarına ayrılan bütçenin azalması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin oluşmasını da sekteye uğratmaktadır.

Dinin toplum üzerindeki etkisi de düşünüldüğünde; din üzerinden şekillenen kadın kodunun, siyasi iktidarın söylem ve pratikleri ile birleşmesi sonucu durum daha da zorlaştırmaktadır. Din ve kadın üzerinden pekişen toplumsal cinsiyet eşitsizliği, siyasette de İtalya Cumhuriyeti'nin kuruluşundan 1990'lı yılların ortalarına kadar Katolik 'Hıristiyan Demokratlar'ın (Corbetta ve Cavazza, 2008) iktidarda olmasıyla daha da derinleşmiştir.Diğer bir taraftanda, II. Dünya Savaşı sonrasında Nazi güçlerine karşı mücadele de başrolü oynayan ve cinsiyeti sınıfsal bir bakış açısıyla ele alan Komünist Partinin varlığıda önemli bir dengedir. Bu nedenle İtalya'da toplumsal cinsiyet eşitliği adına ideolojiler üzerinden şekillenen bir karmaşa hakimdir. Bir taraftan muhafazakar kesim ve keskin söylemleri diğer taraftan Marksist düşünceden beslenen, yasal ve ekonomik eşitlik için mücadele veren Komünist Partinin varlığı sonucunda birbiri ile bağdaşmayan aile merkezli bir yapı ortaya çıkmıştır (Beckwith, 1985).Bunun yanında kadınların siyasi gücünü belirlemede en büyük etkenlerden biri olan cinsiyet kota düzenlemeleri İtalya'nın toplumsal cinsiyet eşitliğini

[14] Entegrasyon öncesinde özellikle siyasi yaşamda toplumsal cinsiyet eşitsizliği çok büyüktür. Diğer kurucu ülkelerle kıyaslandığında en düşük seviyede olan İtalya'nın 1953 yılında yapılan seçim sonucunda kadınların parlamentodaki oranı sadece %0.41'dir. Daha ayrıntılı bilgi için bkz: https://data.ipu.org/content/italv7chamber id=13428 , Erişim Tarihi: 17.07.2019.

sağlamak için gündeminde yer almıştır. Günümüz İtalyan hükümetinin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için elverişli bir ortam hazırladığı söylenememektedir. Ana akım politikalarında kadınların toplumun her alanında temsil edilmesi için politikaların üretildiği görülememektedir. Bu durum bir nevi İtalya'nın geçmişten günümüze toplumsal cinsiyet eşitliği alanından neden başarıya ulaşamadığını açıklamaktadır.

3.1.1.1. Kadın Hareketi ve Devlet Feminizminin Gelişmesi

II. Dünya Savaşı bitiminde erkek egemen faşist rejimin çöküşü ile kadın hareketleri ortaya çıkmaya başlasa da, savaş sonrası faşizm ve Katolik kilise etkisi altında kalan İtalya'yı sosyal muhafazakar değerler ileonların siyasi yansıması şekillendirmiştir (European Parliament, 2014). Savaşın ve faşizmin izlerini taşıyan devlet, kadınların üreme haklarını, annelik haklarını ve cinselliğini kontrol etme alışkanlığına sahiptir (Celis ve Childs, 2014). Böyle bir ortamda kadının siyasal bir özne olarak görünürlüğü olmadığı gibi, refah modeli geleneği itibariyle özel alanda bakım hizmetlerinden sorumlu birey olarak toplumda yer bulmaktadır.

Savaş sonrası dönemde ise iki büyük kadın örgütü kurulmuştur: Hristiyan Demokrat Parti tarafından CIF (Centro di Iniziativa Femminile), diğeri ise Sosyalist Parti (PSI) ve Komünist Parti (PCI) tarafından UDI (Unione Donne Italiane)'dir. İkinci dünya savaşı sonrası kurulan bu örgütlerinvarlığı, dönemin Papası "Papa Pius XII ve Komünist Parti lideri Palmiro Togliatti'nin kadınların politikadaki rolüne ithafen yapmış oldukları konuşmalar ve bunlara ek olarak kadınların gelecek yıl için oy haklarını garanti altına almaları" gibi söylemler ile canlanmış ve böylece muhafazakarlar ve sol görüşlü feministlerin gayreti ile İtalya siyasetinden kadınların görünürlüğüne dair ilk adımlar atılmıştır. (Ergas, 1982, 257)

Soğuk Savaş döneminde de, savaş sonrası iklimden en çok etkilenen yine kadınlar olmuştur. Ergas'a (1982) göre, 1950'ler ve 1960'ların ilk yarısında ekonomik, politik ve sosyal faktörler kadınların işgücünden ve politikadan çekilmesine yol açmış,özellikle de "Hıristiyan Demokratlar, kadınlar için eşitliğin karşısında mücadele" (258) vermiştir. Bu dönemde yapılmak istenen, kadınları ev dışında ihtiyaç duyduğu sosyal hizmetlerden mahrum bırakarak, onlarınemek piyasasındaki ve siyasetteki katılımlarını azaltıp, İtalya'nın temel değerlerinden biri olan 'aileyi inşa eden ve sürdüren' özel alanakonumlandırmaktır.

Esasında bu sorunlara bir cevap olarak doğan ve 1970'li yıllarda filizlenmeye başlayan

feminist hareket (European Parliament, 2014) ilk başlarda siyasi elitler ve partiler tarafından önemli görülmemiştir. Feministlerin ikiye bölündüğü bu dönemde bir kısmı yerel düzeyde aktif rol alırken diğerleri erkek kurumlarına katılmamayı ve kadınları zayıf gösteren toplumsal cinsiyet kotalarına karşı çıkmayı hedeflemişlerdir (Guadagnini, 2005). Dolayısıyla kadınların siyasal alana katılımı öncelikli bir sorun olarak görülmemiştir. Özellikle 1975 yılında kürtaj hakkı için ve 1976 yılında genel seçimler nedeniyle kadın hareketi siyasi elitler ve partiler tarafından dikkat çekmiştir. Komunist parti (PCI) ile bağlantısı olan ve sol ideolojiden beslenen bazı kadın hareketleri, kürtaj hakkı konusunda çeşitli görüş ayrılıklarına düşmüştür. Çünkü o dönemlerde, Hıristiyan Demokrat Parti tarafından öne sürülen kürtaj hakkının yasal olmadığı konusu büyük tartışmalara yol açmış, birçok partiyi de bölmüştür. Ne var ki feminist hareket ile içkin birbağı olan PCI'nin ana argümanı kadınların hem kürtaj olabilmesinin bir hak olduğu hem de bu uygulamanın ücretsiz olması gerektiğidir. Sonuç olarak 1970'li yılların sonunda, sol ideolojinin potasında eriyen bir feminist hareket varlık göstermiş;kadınlar hem siyasi kurumlarda hem de sendikalarda feminist hareketin politikalarını gerçekleştirmeyi amaçlamışlardır.

Feminist hareketin 1980'li yıllarda dönüşüm geçirmesi, farklı kadın gruplarının oluşmasınada yol açmıştır. Bütünleşmiş feminist hareketin de etkisi ile , kadınların siyasette aktif olması gerektiği öncelikli sorunlar arasına dahil edilmiştir. Yerel düzeyde olan bu gruplar üç ana birim altındaörgütlenmişlerdir.Bunlar partiler (çoğunlukla sol partiler), sendikalar, kültürel merkezler ve yerel düzeydeki büyük kurumlardır (Beccalli, 1996; Guadagnini, 2005). Kadınların bu örgütlenmesi ile paralel olarak, kadınları meta olmaktan çıkarmayı hedefleyen (Orloff, 1993) ve Avrupa Topluluğu tarafından yerelde ve ulusal düzeyde bir sosyal politika aracı olması öngörülen kadın ajansları devlet tarafından kurulmuştur (Guadagnini, 1995; Dona, 2006). Kadın hareketinin tepkisini çeken bu ajansların amacı; kadın hareketinin taleplerinecevap verilmesiyken,devlet bu talepleri ya kendi içinde filtreleyerek ya da bu kurumları devlet tekeline alma gayesiyle ajansların varlığını manipule edebilmiştir. Özellikle sağ partilerin iktidar olduğudönemlerde, kadın hareketinin bu kurumlara karşıgüvensiz ve mesafeli duruşu ve bunu yüksek sesle dile getirişinin yerel düzeyde yansıması olmuştur. Yerel düzeye yönelen kadın hareketi sonucunda Eşit Fırsatlar Komisyonu tarafından kadın hareketininde etkin olduğu kadın politika ajansları kurulmuştur. Bu ajansların amacı yerel düzeyde toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı yaratmak ve kadınları toplumsal hayatta desteklemektir (Guadagnini ve Dona, 2007). Kadınları siyasete teşvik etmek gibi bir program gözükmese de, yerel bazda örneğin Piyemonte'de, kadınlar için siyasi eğitim kursları ve bunun yanında kadınları istihdama teşvik

etmek amacıyla seminerler düzenlenmiştir (Guadagnini, 2005).

Yerel düzeydeki bu ajanslara devletin yetersiz katkısı nedeniyle, ajansların işleyişi gönüllülük esasında devam etmiş ve ağırlıklı olarak kadın sağlığı ve yerelde küçük ölçekte toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusunda teşvikler kullanılmıştır. Böylelikle sendika ya da parti bazında işbirlikleri ile yerel düzeyde toplumsal cinsiyet eşitliğinin gelişmesi için çalışmalar yürütülmüştür. Bahsedildiği üzere kadın hareketi ve sol partilerin bağlantısı sayesinde, bölgesel olarak sol parti yönetiminde olan yerlerde bu yerel ajanslar ve parti işbirliğiyle bölgesel kalkınmasına ve dönüşüme katkı sağlanmıştır. (Guadagnini A. M., 2005)

Esasında İtalya'da kadın politika ajansları diğer Avrupa ülkelerine göre daha geç kurulmuştur. İlk olarak 1983 yılında Çalışma Bakanlığı'na bağlı Eşit Fırsat Komisyonu, milletvekilleri, bakanlar ve uzmanlardan oluşmak üzere istihdam ve maddi olanaklara yönelik ayrıca eşit fırsat alanında kanunların yerine getirilmesini denetleme üzerine yoğunlaşmıştır. Dönemin Sosyalist Partili lideri Bettino Craxi'nin, BM Nairobi Konferansı'nda da İtalya'yı temsil etmesi üzerine 1984 yılında Eşitlik ve Eşit Fırsatlar için Ulusal Komisyonu (CNPPO - Commissione Nazionale per la parita e le pari opportunita) Sosyalist Parti desteği ile kurulmuştur. İlk başkanı da toplumsal cinsiyet sorunlarıyla ilgili Sosyalist Parti üyesi Elena Marinucci olmuş fakat CNPPO her iki siyasi kanadın desteklediği bir yapı olmasından dolayı sağ kesimden İtalya'nın ilk kadın bakanı olan Tina Anselmi "olumlu eylem yasası (Kanun 125, 1991)ve belediye ve il meclislerinin seçimi için Meclis tarafından onaylanan yeni seçim yasalarına kotaların verilmesi (81, Mart kanunu 1993) ve Milletvekilleri Meclisi üyelerinin seçimi (277, Ağustos 1993 tarihli kanun)" için mücadele vermiştir (Guadagnini A. M., 2005, 4). CNPPO, parti üyelerini ve çeşitli dernek üyelerini içinde barındıran; istihdam dışında her konuda toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmek, toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı yasaların takibini yapmak ve

kamuda kadın temsilinin adilliğini sağlamak üzere organize edilmiştir (Guadagnini, 2005; Guadagnini ve Dona, 2007; Dona, 2008). Kadın politika ajanslarına CNPPO'nun faaliyetlerinin de eklenmesi ile AB'nin belirgin etkisi söz konusu olmuştur. Fakat, her ne kadar AB olumlu eylem yasaları için parlamentodaki, sendikalardaki ve partilerdeki kadınların desteği ile ittifak kurulmaya çalışılsa da görüş ayrılıkları nedeniyle etkinliği yetersiz kalmıştır.

AB'de olduğu gibi İtalya'da da toplumsal cinsiyet eşitliğinin devlet feminizmi haline

gelmesi için oluşturulan kadın politika ajanslarında ilk basamak istihdam alanındadır. Kadın politika ajansları, kadınları iş gücüne teşvik etmek ve işyerlerinde toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın hakları farkındalığı yaratmak adına görevlendirilmiştir.Özellikle 1990'lı yıllarda toplumsal cinsiyet eşitliğinin AB'de anaakımlaşma süreci başlarken, İtalya'da buna ters olarak değişen seçim sistemi ve kotaların kaldırılması, kadınların siyasetteki temsil sorununu ortaya çıkarmıştır.

Sonuç olarak, kadın politika ajansları kadınların siyasi temsil sorunu açısından olumlu ve olumsuz sonuçlar doğurmuştur. İlk olarak parti içi düzenlemelerinde kadınların parti içerisinde yer almalarınıdestekleyici bir etkisi vardır. Örneğin; PDS kadın kotalarını ve PCI kadın aktivistlere partilerinde yer vermeleri kadın politik ajanslarının desteğini almıştır. Fakat genel olarak 1980'li ve 1990'lı yıllarda feminist hareketin kendi içinde uyumsuzluğu nedeniyle, özellikle kadınların siyasetteki temsil yetersizliği ikinci planda kalmaktadır. Ne var ki, 2000'li yıllarda bu sorun tekrar ele alınmış ve AB'nin de içinde bulunduğu uluslararası örgütlerin desteği ile siyasetteki toplumsal cinsiyet eşitliğinin tedbir alınması gereken bir sorun olduğu anlaşılmıştır.

3.1.1.2. **İtalyan İç Politikasının Kadınların Siyasi Gücüne Etkisi**

Kuruluşundan beri Avrupa entegrasyonunun bir parçası olan İtalya'da, Birliğin yönergeleri sayesinde yasal olarak toplumsal cinsiyeti inşa edici bir yapı oluşturulmasına karşın,uygulamada İtalyan kadınlarının siyasi hayata katılımında Avrupa'nın en düşük seviyesinde sahip olduğu gerçeğini değiştirmemektedir[15] (Guadagnini ve Dona, 2007).

AB'nin çıkardığı yönergeler emek piyasasına, olumlu eylem planları dakadının siyasetekatılımını teşvik etse de İtalya hükümetlerinineril sosyal politika uygulamaları nedeniyleçocuk sahibi olan kadınları özel alandan çıkarmayan sistem hala değişmemiştir. Bu sebeple, kadınlar işleri veya çocukları arasında bir seçim yapmak zorunda kalmış,sonuç olarak da ya doğum oranları düşmüş ya da kadınların istihdama düşük katılımı sonucu ortaya çıkmıştır(Guadagnini ve Dona, 2007).

İtalya'da 1970'lerden 1990'lara kadar olan Hıristiyan Demokrat parti koalisyonlarının

[15] ElGE'nin 5 yılda bir yapılan araştırmaları sonucunda 2015 yılı verilene göre, İtalya'da kadınların siyasi gücü 28 Avrupa Birliği üyesi içerisinde 15. ve %47,4 ile AB ortalamasının (52.7) altındadır. Ayrıntılı bilgi için bkz: https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2015/countries-comparison/power/1/bar . Erişim Tarihi: 21.04.2019.

birçok alanda verimsiz politika uygulamaları ve halkın memnuniyetsizliği referandumları gündeme getirmiştir.Memnuniyetsizlik halinin krize dönüşmesi sonucunda siyasi elitlerin meşruiyetinin çökmesi ve ardından 1992 yılında siyasilerin yapmış oldukları yolsuzluklar nedeniyle başlatılan [1]*Mani Pulite'* (Temiz Eller) operasyonu, siyasilerin meşruluğunu kaybetmesi adına önemli olaylardır (Guadagnini M. , 2005). Yargı tarafından başlatılan ve birçok parlamento üyesinin gözaltına alınması sonuncunda, İtalya'da siyasilere olan güvenin azalması özellikle 1992-1994 yılları arasında parti sistemi açısından dönüşüm süreci olarak görülmektedir (Bardi, 2002; Morlino, 1996). Temiz Eller operasyonundan bir yıl sonra başlatılan ve 2003 yılına kadar devam eden reform sürecindedönüşüm geçiren parti sistemleri, kadınların siyasete katılmasına dair duyarlı davranmışlardır (Guadagnini, 2005).

Değişim geçiren parti sistemleri haricinde temsil ile ilgili 3 farklı tartışma konusu da oluşmuştur. Bunlar kısaca; seçim sistemi değişimi ile ilgili tartışmalar; Senato ya da parlamentolardaki değişikler nedeniyle anayasal tartışmalar; ve siyasi partilerin vatandaşların çıkarlarını gözetmek adına kurulmuş örgütlü yapılar olduğunu ve bu nedenle kapasitelerinin artması gerektiğine dair tartışmalardır (Ergas, 1982). Tartışma konularına ek olarak PCI'nın dağılması ve yerine Sol Demokrat Parti'nin (PDS) kurulması da genel olarak dönemin siyasi parti ve kurumsal değişim tartışmalarına odaklandığını göstermektedir. Bu siyasi karmaşa ortamında özellikle 1989-1991 yılları, PCI'nın dönüşüm sürecine girdiği ve ittifak kurma adına çalkantıların yaşandığı bir dönemdir. PCI'nin ilk kuruluş döneminden farklı olarak, bu yeni partinin kurulmasında kadınların desteği çok belirgindir (Andall, 2000). Ergas'a (1982) göre bu durum, kargaşa/geçiş dönemlerinde kadınların siyasi olarak söz sahibi olabilmek için karmaşayı bir fırsat alanı olarak kullanma eğiliminden kaynaklanmaktadır. Pratikte Ergas'ın yaklaşımına benzer şekilde, özellikle PCI/PDS geçişinde kadınların aktif olarak yer alması ve taleplerini bildirmelesinin süreç içerisinde tamamlayıcı bir rol oynadığı görülmüştür. Böylelikle PCI'da kadınların temsil oranı en az %25 iken, PSI'de 1989'da bu eşik %33'e çıkarılmıştır (Guadagnini, 1993).

Eski PCI'nın kadın konularından sorumlu başkanı Livia Turco 1986'da Kadın Şartı'nın (Carta delle Donne) çıkarmış ve bu şarta göre, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin temel çerçevesi belirlenip, 'kadınların gücünün yalnızca kadınlardan gelebileceği' düşücesine yer verilmiş, kadınların temsili konusunda belirli stratejiler oluşturulmuştur (Andall, 2000). Kadın Şartı sayesinde kamuoyu oluşturulsa da tartışmalara da yol açmıştır. O dönem için yeni kurulan PDS, parti içindeki karar verici mekanizmalardaki cinsiyet kotalarının yanında parti içindeki genel

kadın görüşüne ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Bir bakıma bu durum, ideolojik olmasa da her kesimden kadının fikrini belirtmesi, parti içindeki kadın sesinin yükseltilmesi ve yeni kurulan partinin imajının/prestijinin iyileştirilmesini sağlamaktadır. Bu şekilde PDS farklı parti seçmenlerinden özellikle Hıristiyan Demokrat Parti'den kadın seçmen kazanma şansını yükseltmektedir. Kadınların temsili açısından aktif ve istekli bir süreç geçiren "PDS kendini kadın ve erkek partisi olarak tanımlamış, kadınlar ve erkekler arasında fırsat eşitliğini temel almıştır" (Guadagnini M. , 2005, 135). Herhangi bir cinsiyet için en az %40 oranında temsil kotası konulsa da en fazla %30'larda seyrederek başarıya ulaşılamamıştır.

Devlet feminizminin oluşması İtalya için zorlu bir mücadeledir. Bunun için İtalya siyasi sisteminde değişiklikler yapmanın yanında 1970'li yılların sonlarından itibaren İtalya'nın gündeminde olan yerel ve ulusal seçim sisteminin değişimi düşüncesi 1980'lerde, özel bir Komisyon kurulmasına rağmen sonuç vermemiştir. Önceden de belirtildiği üzere 1990'lı yıllarda hem kurumsal hem de politik olarak değişim gerçekleşmiştir. Fakat bu reform sürecinin tartışılan asıl konusu cinsiyet kotalarının demokrasi için zorunluluğundan ziyade parti sayısını azaltmak ve hükümetin istikrarı için yapılacak değişikliklerdir. Çoğunlukçu sistem %75 oranla, orantılı sistem ise %25 oranla kabul edildi. Çoğunluk sistemi kadınların temsili için tercih edilmemesi gereken bir sistem olduğundan, parlamentodaki kadın vekiller yeni sistem için kota uygulamasının getirilmesi gerekliliğini vurgulamışlardır. Bunun yanında yeni sistemde kota uygulaması adına Komite kurulup, Parlamento'ya yasa teklif edilse de, kota konusunda sağ kanatta ayrılıklar yaşanması sonucunda yapılan kampanyalar, kamuoyunda kota karşıtı bir algı oluşturmuştur. (Guadagnini M. , 2005) Bunun yanında %25 oranla seçilen orantılı sisteme eklenen, 'fermuar yöntemi' (zipper) sayesinde her iki cins için daha adil temsil öngörülmüştür. Fermuar yöntemine göre adaylar iki liste halinde hazırlanacak, fermuar dişleri gibi düşünülerek iç içe geçirilecek ve bu sayede sıralı ve eşit oranda temsil edileceklerdir. Ayrıca aynı bölge konseylerinin seçimi içinde kota sistemi oluşturulmuştur (European Parliament, 2014).

Bu reform girişimlerine rağmen, sağ parti liderlerinden olan Silvio Berlusconi hükümeti dönemine (1994-1995) denk geldiği için bölge, il, belediye konseylerinin seçimlerde orantılı temsil yerine kadının siyasi katılımını azaltıcı çoğunluk sistemini esas almışlardır (Guadagnini ve Dona, 2007).Ayrıca kota sistemlerinin 1995 yılında Anayasa mahkemelerince kaldırılması, verimsiz bir sürece girildiğininde işareti olmuştur. Her ne kadar bu anayasal karar, İtalyan anayasasının 3. Maddesi olan"[t]üm vatandaşlar eşit toplumsal onura sahiptir ve cinsiyetten, ırktan, dilden, dinden, siyasi görüşten, kişisel ve sosyal koşullardan farklı olmadan, kanun

önünde eşittir"(İtalya Anayasası, 1948) ilkesine ters düşse de, iktidar ve ideolojisi baskın gelmiştir (Palici di Suni, 2012). Bu iki durumda kadınların siyasi temsilini negatif yönde etkilediği için İtalya'da kadın politika ajansları ve kadın hareketi çalışmaları tekrardan daha aktif olarak savunuculuk yapmaya başlamıştır.

Genel olarak İtalya'nın siyasi durumuna bakıldığında, sağ ve sol ideolojilerden oluşan koalisyonlar arasında sıkıştığı gözlemlenmektedir. Merkez Sol koalisyon ortaklığıolan Zeytin Ağacı (L'Ulivo) ve merkez sağ koalisyon ortaklığı olan Özgürlük Evi (La casa della Liberta) ayrımı esasında reform sürecinin bir sonucu olarak da ortaya çıkmaktadır (Verzichelli ve Cotta, 2003; Guadagnini ve Dona, 2007). İki tarafında birbirinden farklı ideolojileri ve olması gerektiği gibi ideolojileri ekseninde politikaları vardır. Merkez sol hükümette iken (1996-2001) toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları merkezi politikaların içine alınmış; sağ hükümette daha çok neoliberal politikalar ele alınıp toplumsal cinsiyet eşitliği arka plana atılmıştır (Celis ve Childs, 2014). Önemli bir diğer değişiklik ise, Euro'nun tek para birimi olarak kabul edilme aşamasındaİtalya'nın ülke ekonomisini ve ekonomik olarak iç dış faktörlerini Büyüme ve İstikrar Paktı'na göre düzenlemesi gerektiği ortaya çıkmış ve bunun sonucunda bazı politikaları ekonomik olarak kısıtlanmıştır (Dyson ve Featherstone, 1999).

İtalya’da 1994-1995 yılları arasında Berolusconi'nin önderliğinde I. Cumhuriyetin/Kabinenin çöküşüne neden olan üst düzey siyasilerin yapmış olduğu yolsuzluk, İtalya'da kökten bir siyasi dönüşüme neden olmuş, ara bir dönem sol iktidardan sonra, II. Cumhuriyet/Kabine (2001-2005) ile Berlusconi Forza Italia ve Fini’nin Alllânza

Nazionales ile koalisyon olarak ile tekrar iktidara gelmiştir(Celis ve Childs, 2014).Berlusconi'nin popülist politikaları doğrultusunda toplumsal cinsiyet eşitliği arka planda kalmış hatta sosyal muhafazakar yaklaşım çerçevesinde politikalarını şekillendirmiştir. Berlusconi'nin medya gücünü de elinde bulundurmasıyla toplumun algısını kendi ideolojisi doğrultusunda yönetebilmektedir. Bodrunova'nın (2013) medyakrasi (mediacracy) olarak tanımladığı bu yönetim sayesinde Berlusconi, İtalya'da kilise ile yapılan politik-muhafazakarlık algı yönetimini medya aracılığı ile yapmıştır(Celis ve Childs, 2014). Berlusconi'nin yarattığı yüzeysel anne-kadın modeli medya vasıtasıyla kadını metalaştırmış ayrıca kadınları medyada belli kalıplar içerisinde tanıtarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı rollerini normalleştirme eğilimine girmiştir.Guadagnini ve Dona'nın (2007) verdiği örneğe göre, Berlusconi Hükümetleri (1994-1995; 2001-2006; 2008-2011) yüksek gelirli vergilerin azaltılmasının yanında, eğitim, sağlık ve sosyal hizmetler gibi temel ihtiyaçları

karşılayan hizmetlerin harcamalarını kısıtlamıştır. Sosyal hizmet alanında diğer Avrupa Birliği üyelerine nazaran geri olan İtalya'da yapılan bu kısıtlama yaşlıları ve henüz okula gitmeyen çocuklu kadınların ekonomik durumunu olumsuz etkilemiştir(European Parliament, 2014). Son olarak, reform sürecinin etkilediği diğer bir durum ise yerel yönetimlere idari ve politik gücün dağıtılmasıdır. Hükümetteki koalisyona göre şekillenen politik yapı yerel yönetimlerdeki kadın kuruluşlarının da birleşmesine yol açmıştır.

3.1.1.3. 1996-2001 Merkez Sol Hükümetlerinin Toplumsal Cinsiyet Politikaları ve Amsterdam Antlaşması'nın Etkisi

AB'nin de toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarına ağırlık vermeye başladığı 1990'lı yılların sonunda, İtalyan hükümetleri de AB'ye uyum sağlayabilmek adına girişimlerde bulunmuştur. Üçüncü merkez sol hükümet, İtalya'yı 1996-2001 yılları arasında yönetmiştir. 1996-1998 yılları arasında Romano Prodi (Zeytin Ağacı); 1998-2000 yılları arasında Massimo D'Alemo(Solun Demokratları) ve 2000-2001 yılı arasında Giuliano Amato(Zeytin Ağacı) hükümet başkanları olmuştur.Özellikle sol kesimi temsil eden partilerin genel olarak toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama eğiliminin daha yüksek olması ve AB'nin de bu konudaki yönergelerini uygulayabilmesi için İtalya'nın politikalarını uygulayabileceği devlet düzeyinde bir kurum ihtiyacı doğmuştur. Prodi Hükümeti (19961998), AB'nin yönergelerini uygulamak ve takibini yapmak adına 'Eşit Fırsatlar Bakanlığı'nı' kurmuştur. Bakanlığın asıl amacı toplumsal cinsiyet eşitliği alanında stratejiler üretmek, bu stratejileri uygulamak ve bu alanda İtalya'yı AB'de temsil etmektir.Genel olarak fırsat eşitliğine önem verilen bir dönem olsa da Eşit Fırsatlar Bakanı Laura Balbo'nun açıkladığı gibi kadınlar azınlık olarak kalmışlardır (Balbo, 2004).

CNPPO'nun ve ardından Eşit Fırsatlar Bakanlığı'nın kurulması İtalya'da kurumsal bağlamda devlet feminizmin gelişmesindeönemli bir yerdedir. Özellikle toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması adına mekanizmaların kurulması, bu alanda atılacak adımların denetimi ve bu adımların istikrarının sağlanması adına gereklidir (European Parliament, 2014). BM'nin yapmış olduğu konferansların verdiği ilham ve AB'nin de BM'nin izinden giderek kendi toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak adına kâğıt üstünde de olsa çıkardığı yönergeler İtalya'yı etkilemiştir. Bu hükümet dönemindekurumun işleyişi tam anlamıyla başarılı olamasa da Amsterdam Antlaşması ile birlikte toplumsal cinsiyet eşitliğini ana akımlaştırma girişimi ile İtalya'da toplumsal cinsiyet eşitliğini güçlendirmeye ve yaygınlaştırmaya çalışmıştır. Özellikle

Prodi'nin 1999-2004 yılları arasında Avrupa Komisyon Başkanlığı görevini üstlenmesi bu süreci kolaylaştırmıştır.

Bakanlığı destekleyici bir bölümün eksikliğinin hissedilmesi üzerine Prodi, Eşit Fırsatlar Bakanı Angela Finocchiaro'yu (PDS) desteklemek amacı ile Eşit Fırsatlar Departmanı 'nı (Pari Opportunita per Dipartimento veya DPO) kurmuştur. Bu Departmanın amacı; toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının uygulanabilirliğini kontrol etmek, bu alanda veri toplamak ve rehberlik etmek gibi Bakanlığı destekleyici bir rolü vardır. DPO'nun ayrıca bir diğer görevi de uluslararası alanda hükümeti temsil etmenin yanında AB de (daha çok AB yönergelerini uygulamak) dahil uluslararası konferansların takibini yapmak ve İtalya'da uygulamaya geçirmektir. Örneğin 1995'te yapılan Pekin Eylem Platformu'nda alınan kararların uygulanması için Finocchiaro önderliğinde yapılan Ulusal Eylem Planı'nı onaylamıştır. Plan daha sonra "7 Mart 1997 tarihli 'Prodi-Finocchiaro Yönergesi' olarak" anılmıştır (Guadagnini A. M., 2005, 8). Plan önemlidir, çünkü toplumsal cinsiyet eşitliğinin yaygınlaşması için devletin bütün düzeylerini hedef almıştır. Bu dönemde merkez sol kadın milletvekilleri sayesinde statü sahibi olan ve sıradan statüsü olan bütün bölgelerde cinsiyet eşitliğinin önündeki engellerin kaldırılması ve cinsiyet eşitliğine teşvik etme amacı ile 2/2001 ve 3/2001 anayasal düzeyde reform yasası çıkarılmıştır (Antonelli, 2010;Guadagnini A. M., 2005;Palici di Suni, 2012).

Bakanlıkta bakanların sürekli değişmesi istikrarı etkilese de yasaların yapılmasına devam edildi. Çeşitli kadın kuruluşlarının da desteği ile (Danna, 2004), 40/1998 sayılı kanun ile insan kaçakçılığı ve kaçakçılık mağduru kadınların hakları yasası düzenlenmiştir(Italy:Law No. 40 of 1998, Provisions Governing Immigration and Regulations Concerning the Status of Foreigners, 1998). Bunlara ek olarak 1999, 2000 ve 2001 yıllarında annelik yardımlarının uzatılması ve "çocuklu ebevenynlere iki yıla kadar ücretli izin" verilmiş ayrıca devlet bütçeleri tarafından ekonomik yardım yapılmıştır (Guadagnini ve Dona, 2007; Guadagnini 2005). Bu yasaların yanında bebek ve çocukların hakları düzenlenmiş, kadınlara girişimci olma yolunda destek sağlamak amacı ile Kadın Girişimcilik İzleme Merkezi kurulmuştur. Bu dönem içerisinde Eşit Fırsatlar Bakanı olarak görev yapanlardan biri olan aktivist-feminist ve profesör Laura Balbo bilimsel faaliyetler başta olmak üzere, girişimde ve araştırma alanında fırsat eşitliğinin sağlanması adına çalışmıştır. Böylelikle görülmektedir ki merkez sol hükümetler toplumsal cinsiyet eşitliğinin yagınlaştırılması için ulusüstü ve ulusal bütün faaliyetlerinde bu konuya yer vermişlerdir.Fakat İtalya gibi toplumsal cinsiyet eşitliğinin norm olarak İtalya siyasi hayatına girmesi ve devlet mekanizmalarının fırsat eşitliğine ve toplumsal cinsiyet eşitliğine uyum

sağlaması zorlu bir sürece tabi olmuştur.

3.1.1.4. 2001-2006 Berlıscoıı Hükümeti ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Gerilemesi

Merkez sağ koalisyonun 2001 seçimlerini kazanması ile Berlusconi iktidara gelmiştir. Berlusconi hükümetinin toplumsal cinsiyete dair attığı ilk adım, Eşit Fırsatlar Bakanlığına feminist hareketin içinde olmayan Stefania Prestigiacomo'yu (Forza Italia) atamaktır. Berlusconi önderliğindeki bu ikinci hükümet, toplumsal cinsiyet eşitliğini arka plana atmış, sol koalisyonlar tarafından başlatılan ana akımlaştırılması stratejisini durdurmuş (Palici di Suni, 2012) ve buna zarar verecek yasalar çıkarmıştır(Guadagnini, 2005). Bunlardan bazıları; tüp bebek yasası, üniversite ve okul reformları ve Biagi kanunu (30/2003) olarak da adlandırılan işçi yasasıdır. Bunun yanısıra sol koalisyon hükümetleri döneminde göçmen kadınlar için özel yasalar düzenlenirken, Berlusconi hükümeti yasayı Bossi Fini yasası (30/2002)[16] [17] ile göçmen kadınların haklarının güvende olmadığı bir yasa haline getirmiştir[17].

Berlusconi hükümetinde en önemli atılım anayasanın 51. maddesinin değişmesidir. 1948 İtalyan Anayasasında 51. madde „[h]er iki cinsiyetten tüm vatandaşların eşit şartlar altında kamu görevlilerine ve seçmen görevlerine erişebilmeleri mümkündür' diye belirtilmiştir. Berlusconi'nin ikinci hükümeti döneminde maddeye "[b]u amaçla, Cumhuriyet, özel tedbirlerle kadınlar ve erkekler için eşit fırsatları teşvik etmektedir cümlesi eklenmiştir"(Formato, 2019, 32). Seçilerek girilen mevkilere eşit fırsatların sunulmasını öngörmektedir.

Prestigia önderliğinde değiştirilen yasa aslında, sol koalisyon hükümetleri döneminde 1995 yılında, anayasa kararı ile kotaların kaldırılması üzerine siyasette kadın temsilinin azalması nedeniyle yasa değişikliği için tartışılmaya başlanmıştır. CNPPO'nun bünyesinde 1997 yılında anayasal değişiklikler için teklif sunulmuşsa da Pasquino'ya (1999) göre tekliflerin hayata geçmemesi siyasi partilerin anlaşmazlıklarından dolayıdır. Sol koalisyondan çıkan fikir, bakan Prestigia ile devam etmiştir fakat herhangi bir taahhütte bulunulmamıştır. Anayasada 51. maddenin değişimi "toplumsal cinsiyet eşitsizliğini

[16] Ayrıntılı bilgi için bkz: https://www.eurofound.europa.eu/publications/article/2002/new-legislation-regulates-immigration, Erişim Tarihi: 25.04.2019
[17] Ayrıntılı fazla bilgi için bkz: https://www.eurofound.europa.eu/publications/article/2002/new-legislation-regulates-immigration, Erişim Tarihi: 22.07.2019

dengelemek amacı ile değiştirildi fakat hem kamusal hem özel alanda tarihsel olarak sınırlayan önemli eşitsizliği ortadan kaldırmadı" (Formato, 2019, 7).

Berlusconi'nin ikinci hükümetinin geneline bakıldığında, bu dönemde toplumsal cinsiyet eşitliği adına başarılan tek şey Avrupa Parlamentosu seçimleri için getirilen cinsiyet kotasına uyumdur. AB'yi ve üye ülkeleri ilgilendiren bu yasa ulusüstü merciden çıkması sebebiyle üye ülkeler yasalarına geçirmek zorunda kalmışlardır. Yasaya göre, her iki cinsiyetten biri seçim listelerinde üçte ikiden fazla olamaz şeklindedir ve 2004 yılında karar alınmıştır. (Guadagnini M. , 2005).

3.1.2. Günümüzde İtalya'da Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Tarihsel süreç boyunca kadınların siyasi katılımında yetersiz olan İtalya, günümüzde de tam eşitliğe kavuşamamıştır. Özellikle son yıllarda kadın ve erkek bakan oranları incelendiği (Tablo 2) dengesizlik görülmektedir. Sol Koalisyonun son dönemi olan, 20002001 Amato II hükümeti ile %5,6 oranına düşen kadın bakan sayısı, 2014-2016 yıllarında Renzi hükümeti ile İtalya tarihinde ilk defa eşitliğe ulaşmıştır fakat sonraki Gentiloni hükümeti ile %27,2 oranı ile tekrar düşmüştür. En son 2018 yılında kurulan popülist hükümet ile beraber, "5 kadın (ve 13 erkek) bakan olarak atanmıştır: Giulia Bongiorno (Kamu İdaresi), Erika Stefani (Bölgesel İşler ve Özerk Bölgeler), Barbara Lezzi (Mezzogiorno, Güney İtalya anlamına gelen bir isim) Elisabetta Trenta (Savunma) ve Giulia Grillo (Sağlık)" (Formato, 2019, 11-12).

Tablo 2: İtalya'da 1996'dan Günümüze Hükümetlerde Kadın-Erkek Bakan Dağılımı

	Kadın Bakanlar		Erkek Bakanlar		Toplam	
Hükümetler	S	%	S	%	S	%
1996-1998 Prodi I	*3*	*15*	*17*	*85*	*20*	*100*
1998-1999 D'Alema I	*6*	*24*	*19*	*76*	*25*	*100*
1999-2000 D'Alema II	*5*	*23,9*	*16*	*76,1*	*21*	*100*
2000-2001 Amato II	*1*	*5,6*	*17*	*94,4*	*18*	*100*
2001-2005 Berlusconi II	*2*	*8,2*	*21*	*91,3*	*23*	*100*
2005-2006 Berlusconi III	*2*	*8,4*	*22*	*91,6*	*24*	*100*
2006-2008 Prodi II	*6*	*24*	*19*	*76*	*25*	*100*
2008-2011 Berlusconi IV	*6*	*25*	*18*	*75*	*24*	*100*
2011-2013 Monti	*3*	*23,1*	*10*	*76,9*	*13*	*100*
2013-2014 Letta	*7*	*34,4*	*14*	*66,6*	*21*	*100*
2014-2016 Renzi	*7*	*50*	*7*	*50*	*14*	*100*
2016-2018 Gentiloni	*5*	*27,2*	*13*	*72,2*	*18*	*100*
2018-Şimdi	*5*	*27,2*	*13*	*72,2*	*18*	*100*

Kaynak: Federica Formato, Gender Discourse and Ideology in Italian

İki kamaradan oluşan İtalya parlamentosu, Milletvekilleri Kamarası ve Cumhuriyet Senatasonu bünyesinde barındırmaktadır. En son yapılan 2018 seçiminde, milletvekilleri çoğunlukçu ve orantılı seçim sistemine dayanan %3 eşiğe ulaşıldığı takdirde iki turlu bir seçim sistemi üzerinden seçilmektedir. Ettore Rosato tarafından 2017'de sunulan Rosatellum seçim sisteminin sadeleştirilmiş şeklidir. Ayrıca milletvekili olarak seçilmek için yaş sınırı da vardır: Milletvekili Kamarası için 25 ve Cumhuriyet Senatosu için 40 yaşını doldurmak gerekliliği belirtilmiştir. Formato'ya (2019) göre bu yaş sınırı da kadınların katılımını etkilemekte, kadınlar yaşlarından dolayı sadece bir odayı tercih etmek zorunda kalabilmektedir.

Tablo 3: İtalyan Parlamentosunda kadın ve erkek milletvekilleri oranları

PARLAMENTO	KADIN MİLLETVEKİLLERİ				ERKEK MİLLETVEKİLLERİ				TOPLAM	
	Milletvekilleri Kamarası		Cumhuriyet Senatosu		Milletvekilleri Kamarası		Cumhuriyet Senatosu			
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
XIV (2001-2006)	71	12,53	26	7,69	541	87,47	312	92,3	950	100
XV (2006-2008)	109	17,3	45	13,43	521	82,7	290	86,56	965	100
XVI (2008-2013)	134	21,26	62	17,91	496	78,74	284	82,08	976	100
XVII (2013-2018)	195	30,95	91	28,43	435	69,04	229	71,56	950	100
XVIII (2018-Şimdi)	225	35,71	111	34,69	405	64,28	209	65,31	950	100

Kaynak: Federica Formato, Gender Discourse and Ideology in Italian

Tablo 3'te gösterildiği üzere, son 20 yılda her iki kamarada da kadın temsilci sayısı düzenli olarak artmaktadır. 2000 yılında %12,53'ten %35,71 oranına çıkan kadın milletvekili oranı önemli bir artış olsa da erkek egemen meclisin devam ettiğini göstermektedir.

Haziran 2018'de yapılan ulusal seçimlerle iki partiden oluşan koalisyon hükümeti (Beş Yıldız Hareketi ve Lig), popülist ve aşırı sağdan oluşması sonucu Giuseppe Conte hükümet başkanı olmuştur. Koalisyon hükümetini oluşturan partilerden biri olan Lig (League) seçim kampanyalarında dahi kadınları anne ve ev merkezli rolü ile çerçevelendirmiştir. Bunun yanında Beş Yıldız Hareketi (Five Stars Movement) kadınların işgücü olması ve istihdama katılmaları için seçim kampanyaları yürütse de iki partinin de iktidardayken toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya dair herhangi bir girişimde bulunmamıştır.

3.1.3. İtalya'da Toplumsal Cinsiyet Kotaları ve Toplumsal Cinsiyet Politikalarında AB Etkisi

Cinsiyet kotaları demokrasilerde her kesimden temsilcinin politikaya dahil edilmesi adına yapılan düzenlemelerdir. Kotaların en yaygını olarak, cinsiyet kotalarının olmasının sebebi kadın ve erkek temsiliyetinin asimetrik olmasından kaynaklıdır. Cinsiyet kotaları İtalya için düzenli bir şekilde ilerlememiştir. Tam anlamıyla, 1990'lı yılların başında konulan kotalar 1995 yılında anayasal bir değişimle sağ iktidar tarafından kaldırılmıştır. Berlusconi

hükümetlerinde cinsiyet kotalarının durumu açık olarak belirtilmemiş, sadece AB ekseninde ve istihdam alanında kotalara ılımlı yaklaşılmıştır (Guadagnini A. M., 2005). Hükümetin başına gelen merkez sol koalisyonlarında kotalara sıcak bakılmıştır.

Siyasi yolsuzluk vakasından dolayı siyasilere duyulan güvenin sarsılması sonrasında 1993-1995 yılları arasında yerel ve ulusal temsilcilerin atanması adına Dona (2018) üç kanunu ele almıştır. İlk olarak, 25 Mart 1993 tarihinde kabul edilen 81 sayılı kanun ile il ve belediye seçimlerini düzenleyen yasa kabul edilmiştir. Bu yasaya göre, listelenen adayların 2/3'ünden fazlasının aynı cinsiyette olmayacağı belirtilerek kota uygulanmıştır. Kadınların temsili için alınan bu önlem liste yöntemi kapsamında uygulandığı için kadınların temsilini arttırıcı bir etkisi görülmemiştir. İkinci olarak, 4 Ağustos 1993 tarihli 277 sayılı kanun, seçim için Temsilciler Meclisi'ni düzenlemek amacıyla kabul edilmiştir. Bu kanuna göre oy çokluğu sisteminin %75 ve orantılı seçim sisteminin %25 oranıyla görevlendirileceği ve aday listelerinin her iki cinsiyetten oluşması gerekliliği vurgulanmıştır. Dona son olarak, 43 sayılı kanun ile 1995 yılında 81 sayılı kanunun bölge meclislerinde kullanılması kanununu sınıflandırmasına dahil etmiştir.

Kanunlar doğrultusunda kadınların siyasetteki temsilini iyileştirmek adına önlemler alınmıştır. Parti içinde yerel düzeyde (%30) ve ulusal düzeyde kadın ve erkeklerin seçim listelerine eşit temsili için kadın politika ajansları baskı yapmıştır. Hristiyan Demokrat Parti milletvekili ve o zamanının Eşit Fırsatlar Komisyon Başkanı Tina Anselmi ve Sol Demokrat Parti'den (eski PCI) feminist Livia Turco, yeni seçim yasasının kadın katılımını azaltabileceği yönündeki düşüncelerinden dolayı AB yönergelerini de kullanarak orantılı seçim sistemlerini cinsiyet dengesini sağlayacak önlemler kullanmayı önermişlerdir ve önermeleri kısmen de olsa kabul edilmiştir (Dona, 2018; Palici di Suni, 2012). Cinsiyet kotaları sol hareketin gündemi içerisindeydi fakat çözüm yolları konusunda yaşanan ayrılıklar nedeniyle kapsamlı bir kadın hareketi ve kamuoyu oluşturulamamıştır. Bu nedenle kadınların temsil sorunu toplumsal bir sorun olmaktan çok femokratların sorunu olarak kalmıştır.

1995 yılında Anayasa mahkemesi, 3. ve 51. maddeleri gerekçe göstererek; siyasi alanda kotaların eşitlikçi yapıyı bozması ve cinsiyet bazında özel muamelenin yapılamayacağı gerekçesi ile cinsiyet kotaları kaldırılmıştır (Paola, Scoppa, ve Benedetto, 2012; Baltrunaite, Bello, Casarico, ve Profeta, 2012; Palici di Suni, 2012; Dona, 2018). Partiler, sendikalar ve dernekler gönüllü olarak kotaları devam ettirebilmekte ayrıca mahkeme kotalarının ve olumlu eylemlerin kaldırılması ekonomi alanında değil sadece siyasi alanda söz konusudur.

İtalya'nın toplumsal cinsiyet politikaları devlet tarafından içselleştirilmediği için hükümetlerin ideolojileri doğrultusunda şekillenmiştir. Siyasi alanda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için kotalara verilen öncelik her hükümet açısından eşit derecede önem arz etmemektedir. 1994 yılında merkez sağ koalisyonu ile hükümete gelen Berlusconi liderliğindeki Forza Italia'da sağcı gelenek nedeniyle feminist hareketle bağlantısı olmayan kadınlara yer verilmiş ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin öncelikli bir politika olarak benimsenmemiştir. Bu nedenle Forza Italia'da kadınların siyasete teşvik edilmesi söz konusu değildi. Kotaların kaldırılmasından sonraki seçimde (1996) merkez sol partinin iktidara gelmesiyle siyasetteki kadın sayısı düşmüştür (Celis ve Childs, 2014). Fakat bunun yanında bu dönemde "[e]şit Fırsatlar Bakanlığı'nın kurulması ve atanan bakanların kadın hareketi içinden olması (1996'da Anna Finocchiaro ve 1998'de Laura Balbo gibi)" kadın politika ajanslarını görünür kılmıştır ve toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmiştir (Dona, 2018, 192). Uluslararası alanda toplumsal cinsiyet eşitliği alanında farkındalığın artması İtalya'yı da olumlu etkilemiştir. Özellikle 1995 Pekin Konferansı ve ardından olumlu eylemleri destekleyen 1997 Amsterdam Antlaşması ile İtalyan Anayasasınca olumlu eylemlerin yasal olarak kabul edilmesini mümkün kılmıştır (Dona, 2018). Bu etkenler ile İtalya siyasi alanda toplumsal cinsiyet eşitliği için teşvik edici

önlemlere sıcak bakmaya başlamıştır. Bunun en önemli kanıtı 2001 yılında yapılan madde değişikliğidir: 3/2001 sayılı yasa 117.maddeye göre kadın ve erkeklerin sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamdaki tam eşitliği; kadın ve erkeklerin seçmeli makamlara eşit erişimini teşvik etmek olarak merkez sol hükümet tarafından ileri sürülmüştür fakat merkez sağ muhalefeti nedeniyle kabul edilmemiştir. Ancak yasa ikinci Berlusconi hükümeti (2001) döneminde halk referandumu sonucu kabul edilmiştir. 2019 yılı itibari ile merkez sağ koalisyonun muhalefetine rağmen eşitlik teşvik eden 117. madde[18] İtalya anayasasındadır.

Anayasanın 51. Maddesi,2003 yılında çoğunluk tarafından Cumhuriyet kadın ve erkek eşitliği için özel önlemler alabilir şeklinde genişletilmiştir (Bonomi *vd* 2013). Kotalara dair 2001 ve 2003'te yapılan değişikliklere rağmen kota karşıtlığı özellikle sağ partilerce devam etmektedir. Kota karşıtlığının devam etmesini yanında, İtalya'da o dönem iki şekilde kota yasaları mevcuttur. İlk olarak, 2004 yılında yapılan Avrupa Parlamento seçimlerinde, AB'nin adayların 2/3'ünden fazlasının aynı cinsiyette olamayacağını belirten kanun (90/2004), İtalya tarafından uygulanmak zorunda bırakılmıştır. Dona'ya (2018) göre bu durum Avrupa

[18] İtalya Cumhuriyet Senatosu Resmî websitesi, https://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione_inglese.pdf, Erişim Tarihi: 05.05.2019.

Parlamentosu'nun sandalyesi ulusal parlamentodan daha güçsüz olması ve Avrupa Parlamentosu seçimlerininikinci derece olması cinsiyet kotalarının kabul edilmesini kolaylaştırmıştır. İkinci olarak ise "[b]ölgesel seçimlerde kota uygulamalarını öngören 2 Temmuz 2004 tarih ve 165/2004 sayılı eyalet kanunu kabul görmesine rağmen bazı bölgelerde 2/3'ünden fazla aynı cinsiyette olamayacağını" (Palici di Suni, 2012,386) belirten kanunun 2004-2005 yılları arasına kabul edilmiş olmasıdır.

2001 yılı revizyonu ışığında 3/2001 sayılı kanun, 117. madde,7. paragrafa göre "yirmi bölgenin neredeyse tamamında (Basilicata, Liguria, Molise ve Piemonte hariç) cinsiyet kotalarını uygulanmasına" anayasa karar vermiştir(Dona, 2014; Dona, 2018, 197). Bu bölgelerde, %30 ve %40 oranlarında kota uygulayan bölgelerin yanında çift cinsiyet sistemi de (seçmen farklı cinsiyetteki adaylar için iki tercihte bulunabilmektedir) tercih edilmiştir. Merkez sağ koalisyon tarafından karşı çıkılan (3. ve 51. maddelere aykırı olması gerekçesi ile) bu bölgesel kota değişikliğiAnayasa Mahkemesi tarafından bölgelerin haklı görülmesini sağlamıştır. Ne var ki Üçüncü Berlusconi hükümeti (2006-2011) döneminde Campania Bölgesinde çift cinsiyet tercihli seçim sistemi yürütülmüştür. Yine sağ kanat hükümet tarafından yapılan itirazlar sonucunda, 4/2010 sayılı kanunla,Anayasa mahkemesi daha fazla seçenek sunarak ve eşit temsil için yapıldığını ileri sürerek sistemin meşruluğunu kabul etmiştir.

Avrupa Parlamentosu seçimleri (2014) öncesinde İtalya'nın siyasette kadın temsili AB ortalamasının altındadır. Bu nedenle 90/2004 sayılı yasa gereği İtalya'nın toplumsal cinsiyet politikalarını gözden geçirmesi, yenilemesi ve teşvik edici unsurları eklemesi beklenmiştir(Dona, 2014). Aynı zamanda Parlamento, seçim öncesinde birtakım önlemlerin alınmasını beklemiştir: İlk olarak, parti listelerindeki adayların yarısından fazlasının aynı cinsiyette olmaması; ikinci olarak, listedeki ilk iki adayın farklı cinsiyette olması gerekliliği; son olarak ise seçmenlerin farklı cinsiyetteki adaylar için olması gereken üç tercihin belirlenmesi ve bu tercihlerin en fazla ikisinin aynı cinsiyette olması gerekliliği belirtilmiştir (Dona, 2018). Alınan bütün önlemler, liste yöntemindeki cinsiyet eşitsizliğini gidermek, eşitlikçi bir çerçevede seçimlerin yapılması amacıyla alınmıştır. Bu durum maalesef ulusal sistemde benzer değildir, zira 2019 seçimleri için yürürlüğe girecek %50 cinsiyet kotalarının, Renzi ve Berlusconi tarafından yapılan, Italicum olarak da adlandırılan, antlaşma gereğince ertelenmiştir. 2014 yılında yapılan seçimlerde ise "[s]eçim kotalarının 2019 yılına ertelenmesine rağmen kadın temsil oranı iki katına çıkmıştır" (Dona, 2014, 5).

İtalya'da kadınlar için politika mekanizmaları, toplumsal cinsiyet eşitliğini uygulamak

adına her alanda çalışmalar yapmak üzere kurulmuştur. Bu mekanizmalar AB etkisi ve İtalya'nın hukuki bağlantısı nedeniyle toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için çıkarılan yönergelerin uygulama ve denetleme görevini üstlenmiştir. AB'nin yaratmaya çalıştığı fırsat eşitliği İtalya'nın sahip olduğu mekanizmalarla inisiyatif alabileceği yeni alanlar açmaktadır (Dona, 2004).

AB, her üye devlet gibi İtalya'nın da toplumsal cinsiyet politikalarını etkilemiştir. En önemlisi yasal olarak toplumsal cinsiyet politikalarını mevcut İtalya yasasına aktarmıştır ve AB'nin çıkardığı bütün toplumsal cinsiyet yasaları asgari düzeyde bile olsa İtalya tarafından yasal olarak kabul edilmiştir. Geleneksel toplumsal cinsiyet modeline sahip olan İtalya için kadın-anne merkezli politikada, AB yasaları toplumsal kod haline gelen rollerin kırılmasına belirli ölçüde yardımcı olmuştur. Örneğin; ebeveyn izninin getirilmesi ile sadece annenin değil anne ve babanın çocuk bakımında eşit derecede sorumlu olduğu vurgulanmıştır. Ancak çıkarılan yasalar her zaman pratikte başarıya ulaşamamaktadır. Bu durum "[f]ırsat eşitliği politikalarının AB'den yeterli siyasi taahhüt olmadan ve uygun bir destekleyici kültür olmadan nasıl ithal edildiğini göstermektedir". (Guadagnini A. M., 2005, 15).

AB ve BM etkisi ile kadın politika ajansları İtalya'da toplumsal cinsiyet eşitliğinin gelişmesi için yürütülen politikalar merkez sol koalisyonlar tarafından benimsenmiştir fakat feminist hareket ile bağlantılı olan sol kanadın politikaların uygulanması için yeterli olmaması nedeniyle merkez sağ koalisyon hükümetler tarafından durdurulmuştur (Pansardi, 2016). AB tarafından oluşturulan politikalar her ne kadar bağlayıcı olsa da İtalya'nın siyasi yapısı nedeniyle politikalar askıya alınabilmektedir. Aynı şekilde CNPPO'nun sol hareket tarafından benimsenmesi nedeniyle toplumsal cinsiyet eşitliği açısından sınırlı derecede başarılı olunmuştur.

İtalya'nın devlet feminizmi oluşturmak amacıyla oluşturulan özellikle AB tarafından da kurulması teşvik edilen CNPPO ve kadın politika ajansları gibi mekanizmaların başarıya ulaşamamasının bir diğer nedeni ise, toplumsal kültürle bağdaşmamasıdır. Bahsedilen mekanizmalar, toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının Avrupalılaştırılmasına destek vermektedir.Fakat genel çerçeveye bakıldığında İtalya'nın muhafazakâr ve geleneksel aile değerleri CNPPO ve özellikle kültürel etkileşime destek veren kadın politika ajanslarının kamuoyundan destek bulamamasını ve güçsüz kalmasını açıklamaktadır. Bu duruma alternatif olarak, AB özellikle de sivil toplum kuruluşlarının yaptığı toplumsal cinsiyet eşitliği projelerini yapısal veya sosyal fonlarla da desteklemiştir. Yerel düzeyde birçok

ajansın kurulması için fon sağlayan AB, aynı zamanda fon bulabilmek için rekabete giren kadın hareketlerinin parçalanmasına da sebep olmuştur (Guadagnini A. M., 2005). Verilen fonlarla ulusal düzeyde politika yapılmasından ziyade, kadın ajanslarının kurulması ya da varlıklarının sürdürülmesine katkıda bulunulmuştur.

3.2. Slovenya ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

1991 yılında Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyetinin dağılmasıyla birlikte bağımsızlığını kazanan Slovenya, demokratik bir cumhuriyet olarak siyasi arenada yerini almıştır. Sosyalizm sonrası dönüşüme ve yeni siyasi düzene diğer Yugoslav ülkelerine kıyasla daha sıkıntısız geçen Slovenya, Yugoslavya'nın bölünmesinden önce yürüttüğü doğru diplomatik hamleler ile AB'ye, diğer ülkelere kıyasla, daha rahat adapte olmuştur (Azarkan, 2016). Ne var ki liberal ekonomiye geçiş, demokrasinin pekişmesi gibi başlıkları öncelikli sıraya koyan Slovenya, AB üyelik kriterleri arasında olan toplumsal cinsiyet eşitliği konusuna yeteri kadar eğilmemiştir (Sloat, 2004). Kadın erkek eşitliğinin belirgin olduğu sosyalist düzendeki Yugoslavya döneminde elde ettikleri haklarının Liberal sisteme entegre dönemde devam etmemesi, 1990'lı yıllarda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında sancılar yaratmıştır.

Bu süreçte, Slovenya Cumhuriyeti'ni 1992 yılında tanıyan AB, 1993 yılında İşbirliği Antlaşması yaparak Slovenya'yı yanına çekmiş; 1996 yılında ise AB üyeliği başvuru yolu açıldığında "[i]talya ile yaşadığı toprak krizi nedeniyle İtalya'dan 1999 yılında üyelik için veto almıştır" (European Commission, 2015, 300). Ne var ki ilerleyen müzakerelerin sonuçlanması ile, 2002 yılında AB'ye katılımı kabul edilmiş ve 1 Mayıs 2004'te AB üyesi olmuştur. Slovenya aynı zamanda bağımsızlığını kazandıktan sonra sadece AB üyesi değil Avrupa Konseyi ve NATO üyesi de olmuştur. Slovenya'da 1990'lı yıllarda toplumsal cinsiyet eşitliğine dair sınırlı politik uygulamalar ve hukuki düzenlemeler olmuştur.Yakın zaman içerisinde Slovenya toplumsal cinsiyet eşitliğini tam eşitliğe kavuşturamasa da dünyada iyi temsil eden ülkelerden biri olmayı başarmıştır. Dünya Ekonomi Forumu'nun 2018 araştırmalarına göre Slovenya genel toplumsal cinsiyet eşitliği sırlamasında 149 ülke içinde 11. sırada yer almakta; kadınların siyasi gücü açısından 22. sırada; eğitime katılımda 29.; ekonomik katılımda 15. ve sağlık konusunda 1. sırada yer almaktadır[19]. Ayrıca OECD' nin 2018 verilerine göre dünya sıralamasında 8. sırada yer almaktadır[20]. Bu sıralamayla

[19] Ayrıntılı bilgi için bkz: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2018.pdf, Erişim Tarihi: 25.07.2019.
[20] Ayrıntılı bilgi için bkz: https://english.sta.si/2613714/oecd-ranks-slovenia-8th-on-gender-equality, Erişim

Slovenya, Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında birçok ülkeyi geride bırakmaktadır.

Bu duruma genel olarak bakıldığında, esasen Slovenya'nın toplumsal cinsiyet eşitliği grafiği inişli çıkışlı olmuştur. Öncelikle Yugoslavya döneminde toplumsal cinsiyet eşitliği dönem içinde kıyaslandığında başarılı görülmektedir fakat bağımsızlık sonrası düşüşe geçen eşitlik politikalarının gözden geçirilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur (Sloat, 2004). AB'ye katılma sürecinde ise 'yeni Slovenya imajını' başarılı bir Avrupa ülkesi olarak tanıtmak için toplumsal cinsiyet eşitliğinin iyileştirilmesi adına politikalar üretilmeye başlanmıştır .

Bu açıdan bu bölümde,ilk olarak Yugoslavya'nın dağılmadan önce Merkez ve Doğu Avrupa ülkelerinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin nasıl işlediği ve devlet feminizminin ne bağlamda ele alındığı araştırılacaktır. Devamında ise, önce geçiş dönemindeki çalkantılı süreç ve sonrasında Slovenya'nın toplumsal cinsiyet politikalarını hangi alanlarda ana akımlaştırma girişimlerinde bulunduğu, AB yönergelerinin toplumsal cinsiyet eşitliğinin inşasında ve kadın kotaları konusunda ne derece önemli olduğu incelenecektir. Böylelikle, kadın kotalarında önemli adımlar atılması/atılmaması; toplumsal cinsiyete dair politikalar üretilip üretilmediği, ülkenin siyasi kültürü ve AB'nin normatif etkisi üzerinden incelenecektir.

3.2.1. Merkez ve Doğu Avrupa Ülkelerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Sosyalist Federal Yugoslavya Cumhuriyeti[21], Batı Balkanlarda bulunan; Slovenya, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Karadağ, Sırbistan, Makedonya ve Kosova'dan oluşan özyönetim sistemine sahipti. Sosyalist özyönetim (Yugoslavya'nın dağılmasına yakın zamanda kırılgan bir yapıya dönüşmüştür) sistemi sayesinde başlangıçta ülkede ekonomik ve sosyal dinamikler canlanmış ve gelişimi teşvik edilmiştir. Sosyalist özyönetim sistemi, toplumu temsil etmek adına kolektif bir yapı olan Delege sisteminin kurulması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

> [d]elege sistemi, toplum, il, cumhuriyetçi ve federal düzeylerde toplanan, ilgili iş örgütleri, yerel topluluklar ve sosyo-politik örgütlerin kolektif delegasyonlarını içeren temel yapıdır ve normatif ilkelere göre, delege sistemi çalışanların doğrudan mecliste var olmalarını sağlar (Rener, 1985, 347).

Yugoslavya'nın siyasi yapısını açıklayan özyönetim ile delege sistemi, devlet ve toplum arasında bir köprü görevi gören sosyo-politik bir araç olarak görülebilmektedir.

Tarihi: 25.07.2019.

[21] Tezin devamında Yugoslavya olarak anılacaktır.

Yugoslavya'nın 1974'te siyasi bir parçası haline gelen delege sisteminde Rener'in (1985) araştırmasına göre, delegelerdeki kadın ve erkek sayısında eşitlik sağlanmıştır ancak delege yapısının mevki olarak yükselmesine bağlı olarak kadın oranının da düştüğü gözlemlemiştir.

Yugoslavya'da Batı Avrupa ya da İskandinav ülkelerinde olduğu gibi eşit fırsatlar adı altında politikalar olmasa da sistemin temeli eşitlik ilkesi üzerine kurulduğu için fırsatların eşitlenmesi adına sağlanan sosyal haklar bulunmaktadır. Yugoslavya'nın dağılmasından sonra Vlastajalusic ve Antic'e (2001) göre eski Yugoslavya ülkeleri bu hakların çoğunu kaybetmiştir. Bu nedenledir ki Yugoslavya'nın dağılmasından sonra kadınların siyasi alan katılım oranı hem yasa temelli sağlayıcılar hem de dönüşüm süreci içinde yaşanan siyasi ve ekonomik sebepler nedeniyle düşmüştür.

Yugoslavya, Josip Broz Tito döneminde feminist bakış açısı ile bakıldığında parlak bir dönem geçirmiştir. Bu dönemde kadınların durumu, Marksist ve sosyalist doktrinlere dayanarak kadınlara geniş siyasi ve ekonomik haklarla üretme hakkı sağlıyordu (Kralj ve Rener, 2015).

Yugoslavya'nın dağılmasından önceki 1980'li yıllarda, komünist parti etkisi ile kadınların parti içinde temsil oranları yüksektir(Sloat, 2004). Bu dönemde komünist parti yönetiminde, sistemin doğası gereği kadınların, istihdam ve siyasete katılımlarını arttırmak amacıyla çeşitli politikalar üretmiş ve siyasi çevre etrafında kadın örgütlenmeleri de oluşmaya başlamıştır (Kralj ve Rener, 2015). Esasında Sosyalist rejimde, toplumsal cinsiyet eşitliğine önem veriliyor gibi görülse de kültürel olarak ataerkil düşünce yapısın varlığını devam ettirdiği, mutlak bir toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanamamasından anlaşılmaktadır. Liberal demokrasilerden tek farkı, ekonomik alanda cinsiyetsiz bir yapının sağlanması sayesinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin toplumun her alanına daha kolay yayılması ve ekonomi politikalarının kadınların siyasi alanda varlığını destekleyici nitelikte olmasıdır.

Merkez ve Doğu Avrupa ülkelerinde kadınların parlamentoda temsili için 1980-1990 yıllarıiçinde belirli bir oranda devam ettiği Tablo 4'te görülmektedir. Tabloya göre 1980'li yıllarda kadınlar parlamentonun en az %20'sini oluştururken, Letonya ve Litvanya ortalama %35 oranına sahiptir. Her ne kadar burada tam eşitlik sağlanamasa da kapitalist ülkeler ile kıyaslandığında Merkez ve Doğu Avrupa ülkelerin siyasi alanda toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda daha ileri olduğu görülebilmektedir. 1989 yılı sonrasında Merkez ve Doğu Avrupa'nın bağımsızlığını kazanmaya başlaması ile kadın parlamenterlerin sayısındaki düşüş aynı şekilde ilerlemiştir.

Tablo 4: Merkez ve Doğu Avrupa Ulusal Parlamentolarında Kadın Temsili

	1980	1990	Dönüşüm Sürecinde Ortaya Çıkan Fark
Bulgaristan	21.7 (1981)	8.5	-13.2
Çekya	29.0 (1981)	11.0	-18
Estonya	20.7 (1985)	5.7	-15
Macaristan	30.1	7.3	-22.8
Letonya	34.8	5.5	-29.3
Litvanya	36.0	8.1	-27.9
Polonya	23.0	9.5 (1991)	-13.5
Romanya	33.1	3.6	-29.5
Slovakya	29.0 (1981)	8.7	-20.3
Slovenya	26.0 (1982)	11.2	-14.8
Ortalama	26.9	7.7	-19.2

Kaynak: Amanda Sloat (2004) , The Political Participation of Women in an Enlarged Europe, 4.

Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleri arasındaki oranlara bakıldığında, Slovenya'da kadınların siyasetteki oranı 1978 yılında %15,4 olarak görülmektedir. Bu oran 1982 yılında %26, 1986 yılında %11,5 ve onu takiben bağımsızlık döneminde ise %7,4civarındadır. Ne var ki demokrasiye ve liberal sisteme geçiş sürecinin içselleştirilmesinden sonra tekrar yükselmeye başlamıştır (Sloat, 2004).Kadınların ara dönemde parlamentoya katılımlarının düşmüş olması birkaç sebep ile açıklanabilir. İlk olarak sosyalist dönemde var olan kotaların kaldırılması en etkin sebeptir. Kotaların olmamasından kaynaklı parti adayları arasında kadın oranlarının düşmesine neden olmuştur. Ayrıca bağımsızlık sonrası kurulan liberal partilerde, kotaların komünist partilerle ilişkilendirilmesi nedeniyle, ilgi gösterilmemiştir (Brunnbauer, 2000; Lokar, 2004). İkinci olarak, siyasi kurumların 'gerçek' güce ulaşması nedeniyle kadın adaylar göz ardı etmiştir (Sloat, 2004). Üçüncü olarak kalıplaşmış geleneksel toplumsal cinsiyet rolüne atfen siyasetin erkeklerin yapacağı bir iş gibi bakılmasından kaynaklandığını belirtmiştir(Toth, 1994; Kiss, 1999).

3.2.2. Sosyalist Dönemde Slovenya'da Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Gelişimi

Yugoslavya'dan bağımsızlığını ilk kazanan devlet olan Slovenya'da kadınlar ilk kez oy hakkını 1945 yılında kazanmışlardır. Aynı yıl dünyada ilklerden biri olarak Sosyal Politika bakanı kadın olan Yugoslavya'da bu mevkide Vida Tomsic bulunmaktadır (Antoncic, Ceplak, ve Ule, 2018). Sınıf eşitliği ilkesi esas olan Yugoslavya'da; her bireyin cinsiyete

bakılmaksızın istihdama katılması gerekliliği neticesinde aynı sosyal ve siyasi haklara sahip olduğu görülmektedir. Gaber ve Selisnik'e göre (2018) Marshall'ın 1950 yılında tanımladığı vatandaşlık modelleri[22] ile kıyaslandığında Sloven vatandaşların bu vatandaşlık tiplerinin bir parçası olduğu ancak sivil ve siyasi vatandaşlıktan ziyade sosyal vatandaşlık modelinin daha uygun olduğu belirtilmiştir. Sosyal vatandaşlık modeli toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından ele alındığında, Batı kökenli 'bread-winner' kavramının erkek olması gerekliliğinin aksine, sosyalist sistemde hem kadının hem de erkeğin üretime katılması beklenmektedir.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra kadınların anti-faşist yapılamanın karşısında durmaları, devlet çapında kadın örgütlenmelerine yol açmıştır. Bu örgütlenme sonucu Komünist Parti'deki kadınların desteği ile kadınların haklarını da gözeten devlet feminizmi doğmuştur (Gaber ve Selisnik, 2018). Yugoslav anayasası tarafından 1946 yılında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sisteminin oluşturulması devlet feminizmini destekler niteliktedir. Bu sürecin doğal bir sonucu olarak kadın hakları gelişme göstermiştir: Özellikle bekar anneler için sağlanan sosyal hakların yanında evli veya beraber yaşayan evli olmayan çiftlere eşit muamele sunan ilk ülkelerden biridir ve ayrıca kadınların ‘annelik’ merkezli politikalar yürüten iktidarlarca uygulanan kürtaj karşıtı politikaların Yugoslavya'da olmaması ve aksine üreme konusunda kürtajın sadece tıbbi nedenlerden değil ebeveynlerin isteğine bağlanması; 1977 yılında da doğum kontrolünün ve kürtajın ücretsiz olmasına sebep olmuştur (Antoncic vd, 2018). Bu politikalar Yugoslavya'nın kadın haklarının sağlanması açısından 'eşitlik' ilkesini temel aldığını ve bu ilkeyi anayasaya ekleyerek, kadın-dostu devlet feminizminin kurguladığını göstermektedir.

Öyle ki, BM Genel Kurulu'nun 1952 yılında kabul ettiği ve 1954 yılında yürürlüğe giren Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Sözleşme’sini Yugoslavya 1953 yılında imzalamış ve 1954 yılında onaylamıştır. Bu sözleşmeyi Slovenya bağımsızlığını kazandıktan hemen sonra 1992 yılında imzalamıştır. Buradan da anlaşılacağı gibi Yugoslavya'da kadın ve erkek eşitliği öncelikli konular arasında yer almakla birlikte 1970'li ve 1980'li yıllarda "toplumsal cinsiyet eşitliğinin yasal olarak garanti altına alınması ve kurumsal ayrıcalığın ortadan kaldırılması sonucunda İskandinav ülkeleriyle Yugoslavya'yı kıyaslanabilir seviyeye

[22] Marshall (1950) , sivil, siyasal ve sosyal olmak üzere 3 şekilde vatandaşlık modeli belirlemiştir. İlk olarak sivil vatandaşlık; kişinin bireysel özgürlüğü, ifade özgürlüğü ve mülkiyete sahip olma haklarını barındırmaktadır. İkinci olarak siyasi vatandaşlık modeli; siyasi otoriteye katkıda bulunan (katılım sağlayan ya da bunu seçen) vatandaşların bulunduğu yapılarda görülmektedir. Marshall katılımda bulunan siyasi otoriteleri parlamento ve yerel yönetim konseyleri olarak belirtmiştir. Son olarak ise; sosyal vatandaşlık yöneliminde, toplumda hüküm süren standartlara göre ekonomik refah ve güvenlik hakkından faydalanarak medeni bir eşiğe ulaşma arasındaki yelpazeyi kastetmektedir.

getirmiştir" (Gaber ve Selisnik, 2017, 338). Bu dönemde ayrıca Yugoslavya'da önemli komünist kadın liderler BM'nin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için yaptığı konferanslarda yer alarak Yugoslavya'yı temsil etmişlerdir. (Lokar, 2004).

Sosyalist Slovenya özelinde ise, kadınların istihdama katılımı beklenirken, bu sürece hazırlanmaları için erkeklerle aynı kaliteli eğitim ve haklar devlet tarafından sağlanmıştır (Massey vd, 1995). İskandinav ülkelerle karşılaştırılması benzer sistemlere sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Örneğin, kadınların tam zamanlı istihdama katılmaları sağlanırken anne olanlar için devlet destekli kreşler yapılmıştır ki bugün hala okul öncesi ve ilköğretim öğrencileri için okul sonrasında bakım ve yemek hizmetleri sürdürülmektedir (Antoncic vd, 2018); bunun yanısıra erkek ve kadın arasındaki ücret farklılığı azalmıştır (Gaber ve Selisnik, 2018). Genel olarak bakıldığında Slovenya'da sosyalist dönemde 1980'lerin ortalarına kadar kadınlar, sosyal olarak korunan işgücünün %46'sını oluşturmanın yanında aynı dönem içerisinde ortaokul mezunlarının ve yeni üniversite mezunlarının %50'sinden fazlasını oluşturmaktadır(Lokar, 2004). Yugoslavya'nın 19451990 yılları arasında tek yasal partisi olan Yugoslavya Komünistler Birliği'nin Slovenya kolu olan Slovenya Komünistler Birliği'nin üyelerinin %40'ı kadındır. Ayrıca sendika üyeliklerinin neredeyse yarısı ve her kademedeki yasama organlarına gönderilen delegelerin %30'u kadınlardan oluşmaktadır (Lokar, 2004).Sosyalist Slovenya'da sosyal devlet anlayışının iyi işlediği görülmektedir. Kadınlar için eğitim, istihdama teşvik, kürtaj hakkı ve boşanma prosedürlerinin kolaylaştırılması gibi sağlanan sosyal hakların varlığının kamusal ve özel alandaki geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini kırdığını söylemek mümkündür. Devlet feminizmini hayata geçirmeye çalışan Yugoslavya'daki kadın aktivistlerin,Kadınların Sosyo-Siyasi Faaliyet Konseyi, Slovenya Çalışan Halkların Sosyalist İttifakı gibi komünist şemsiye altında olan kadın örgütlerinin etkisi ile gerçekleşmiştir.

3.2.3. Bağımsızlık Sonrası Slovenya'da Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Sloven Baharı'nın ardından Yugoslavya'dan ayrılan Slovenya, 1991 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir[23]. Bağımsızlık öncesi Yugoslavya'nın en gelişmiş ülkesi olarak görülen Slovenya, bu gelişmişliği sayesinde AB'ye girdikten sonra şok terapisine ihtiyaç duymamıştır ve ekonomik olarak en problemsiz dönüşümü sağlayan ülke olmuştur (Lambroni, 2009; Prijon, 2012) Slovenya Cumhuriyeti Yugoslavya'dan ayrıldıktan sonra

[23] Ayrıntılı bilgi için bkz: Slovenya Cumhuriyeti Resmî Websitesi http://www.vlada.si/en/about slovenia/, Erişim Tarihi:15.05.2019.

toplumsal cinsiyet eşitliğinin toplumun her alanına yayılması amacıyla devlet mekanizmaları kurmaya başlamıştır. İlk olarak, kadın-erkek eşitlik anlayışının devamı için oluşturulan, Kadın Politikaları Komisyonu kadın haklarını korumak, iyileştirmek amacıyla ortaya çıkmıştır. İskandinav ve Batı Avrupa ülkeleri ile kıyaslanan Slovenya bağımsızlık sonrası özellikle kadınların siyasi yaşama katılımı açısından ele alındığında Slovenya'da düşüş olduğu görülmektedir. (Antic ve Gortnar, 2005, 73). Örneğin; "1986 yılında %26 oranında milletvekili var iken 1990 yılında bağımsızlık sonrası yapılan ilk seçimde Ulusal Parlamentoda %11,2 oranın da milletvekili bulunmaktadır" (Gaber ve Selisnik, 2017, 337). Sosyalist bir düzenden serbest piyasa ekonomisine ve demokrasiye geçmenin var olan yapının tamamen değişmesi sonucunda kadınların siyasi alanda görünürlüğünün ikinci plana atıldığını göstermektedir.

Yugoslavya'da olduğu gibi eşlerin eşit siyasi ve ekonomik haklara sahip olduğu ve doğum kontrolünün ücretsiz olarak erişebilirliği devam etmiştir (Robnik, 2016). Yasal düzeyde Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme'yi Yugoslavya'nın varisi olarak imzalamıştır. Ayrıca Yugoslavya'nın 1979'da Sosyal Çocuk Bakım yasasının yerini alacak olan Aile Yardım yasasına Slovenya'nın anayasasında yer vermesi Yugoslavya'nın toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının yansıması şeklindedir (Earles vd, 2009). Kadın Politikaları Komisyonu'nun kurulmasından sonra 1992 yılında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sosyal ve iş yaşamında devam edebilmesi, kadın haklarının sürdürülmesi, yasal düzenlenmelerin yapılması ve kadınların her alana aktif katılımını teşvik etmek amacıyla Kadın Politikaları Ofisi kurulmuştur (Robnik, 2016). Slovenya'da 1990-1992 yılları toplumsal cinsiyet eşitliğinin kurumsallaşması, devlet politikalarında yer edinmesi ve kadınların çıkarlarının göz önünde bulundurulması açısından önemlidir.

Bağımsızlığın ardından Slovenya'da anayasal düzeyde olmasa da Yugoslavya'da temel alınan eşitlik kavramının devam ettirilmesi gerektiğini siyasi partiler ve kadın hareketi göstermiştir. Öncelikle 1992 yılında "[i]lk parti statüsüne sahip olan Liberal - Demokrat Parti tüzüğünde her iki cinsiyetin de en az %30 oranında temsil edilmesi gerekliliğini belirtmiştir" (Robnik, 2016). Yeni kurulan Slovenya'da kotaların kaldırılması kadınların siyasete katılımını büyük oranda düşürmüştür. Bağımsızlık sonrasında kadınların ulusal mecliste oranı %13.3 ve 1996 yılında bir sonraki seçimde %7.8 gibi çok düşük bir oranda olduğugörülmektedir(Ples *vd,* 2013). Görüldüğü üzere 1993 Kopenhag

> Zirvesi'nde AB Slovenya'yı aday ülke olarak ilan etse dahi üyelikten sonra da kadınların siyasi katılımında tam eşitlik sağlanamamıştır.

Slovenya adaylık sürecinde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak adına temel yasalar çıkarmıştır. En başta Anayasanın 43. maddesinde kadın ve erkeklerin seçimlerde eşit fırsatlar içinde varolmalarını garanti altına almıştır.[24] Oluşturulan yasalar ve yönergeler, devlet içinde toplumsal cinsiyetin işleyebileceği mekanizmalar yaratmıştır. Ayrımcılık ilkesi taşıyan yasalarda, AB'nin etkisi vardır. Örneğin, 2002'de çıkarılan Erkek ve Kadın için Eşit Fırsat yasası Eşit Fırsatlar Ofisi'nin temel politikalarından biri olmuştur (Humer *vd*, 2016). Yasanın amacı toplumun her alanında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve sürdürülmesidir. Ayrıca yasa dolaylı ayrımcılık nedeniyle oluşan eşitsizliklerin kaldırılması için yapılacak eylemlere izin vermektedir.

Bununla beraber, Eşit Muamele ilkesi kapsamında Eşit Fırsatlar Avukatları adında 2004 yılında bir kurum kuruldu ve bu kuruma ayrımcılıkla ilgili davaların izlenmesi konusunda bağımsız oldukları belirtilerek yetki verilmiştir (Robnik, 2016) . Avukatların davaları izleme, yardımcı olma, rapor tutma ve yayınlama, araştırma yapma gibi yetkilerini bağımsız olarak yerine getirmeleri ayrımcılığa karşı birebir mücadele etme yetkisi verebilmektedir. Ayrıca "2008 yılından itibaren toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık davalarını resmi olarak gözlemlemektedir ve bu kurumdaki avukatlar Eşit Fırsatlar Bakanlığı'nda Fırsat Eşitliği Dairesi'nde kamu görevlisi olarak görev almaktadır" (Humer, *vd*, 2016, 10-11). Ne var ki, avukatların kamu görevlisi olarak görev almaları davalardaki bağımsız olma ilkesini tehlikeye atabilmektedir ve yine Humer ve arkadaşlarının (2016) verdiği örneğe göre; 2011 ve 2012 dava raporlarındaki azalma, avukatların görüşüne göre rapor verebileceği ya da davaların raporlarında eksik bilgilerin olabileceği düşüncesi yaratmaktadır. Güvensizlik ortamının oluşması üzerine AB Komisyonu ayrımcılığı korumaya karşı yasal düzenlemeler getirmiştir: Irka ve cinsiyete bakılmaksızın ayrımcılığa karşı yönerge 2000/43/EC[25]; mal ve hizmetlere ulaşım kapsamında cinsiyet ayrımcılığı ile ilgili yönerge 2004/113/EC[26]; istihdam ve mesleki konularda cinsiyet ayrımcılığı ile ilgili yönerge 2006/54/EC[27] eşitliğin sağlanması adına belirlenmiştir (Humer, *vd*, 2016; Salamon, 2016). Sonraki dönemde, 2012 yılında Slovenya hükümeti Devlet İdare Kanunu ile Eşit Fırsatlar Ofisini kapatarak yerine Çalışma,

[24]Ayrıntılı bilgi için bkz: https://www.us-rs.si/media/constitution.-.2016.-.precisceni.dokument.dodan.70a.clen.pdf
[25]Ayrıntılı bilgi için bkz: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32000L0043&from=en, Erişim Tarihi: 18.05.2019.
[26] Ayrıntılı bilgi için bkz: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004L0113&from=GA, Erişim Tarihi: 18.05.2019.
[27] Ayrıntılı bilgi için bkz: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006L0054&from=EN, Erişim Tarihi: 18.05.2019.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınıkurmuştur.Fakat 2013 yılında adını tekrar değiştirerek günümüzdeki adı olan Çalışma, Aile, Sosyal Hizmetler ve Eşit Fırsatlar Bakanlığı adını alarak toplumsal cinsiyet eşitliğini devlet mekanizmasına taşımıştır.

Genel olarak bu üç kanun etrafında Slovenya'nın eşit fırsat ilkesi ve işleyişi şekillenmiştir. Önce 2002 yılında Eşit Fırsatlar Ofisi ve Kadın ve Erkekler için Eşit Fırsatları Avukatları mekanizmasında; siyasi, ekonomik ve sosyal alanda kadın-erkek eşitliğinin sağlanması, teşvik edilmesi ve izlenmesi ayrıca dolaylı veya dolaysız ayrımcılığın yasaklandığı belirtilmiştir (Humer, *vd,* 2016). Bu yasada önemli olan bir diğer madde hükümetin kadın ve erkekler için eşit fırsatları teşvik etmek adına programlar başlatmasıdır. İkinci önemli madde ise 2004 yılında kabul edilen Eşit Muamele İlkesinin Uygulanması yasasıdır. Ayrımcılığı geniş bir yelpazede ele almış ve her alanda ayrımcılığa karşı olarak düzenlenmiştir fakat AB'nin eşit muamele ilkesinden gelen bu yönerge tıpkı AB'de olduğu gibi istihdam alanına ağırlık vermiştir.Üçüncü olarak ise, 2012 yılında kabul edilen Devlet İdare Yasası ile kadın-erkek fırsat eşitliğini elinde tutan Ofisin kapanmasıyla bakanlığa geçmesidir. Günümüzde de bakanlık tarafından toplumsal cinsiyet politikaları yürütülmektedir.

Slovenya'da toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana akımlaşması için düzenlediği aktiviteler genel olarak AB'nin mali yardımları ile gerçekleşmektedir (Ples *vd,* 2013) . Önde gelen programlarından biri olan 2007 yılında Eşit Fırsatlar Ofisi tarafından yapılan Yerel Kalkınmada Toplumsal Cinsiyet Eşitliği projesidir. Projede yerel düzeyden başlayarak toplumsal cinsiyetin yaygınlaştırılması için eğitimler verilmiştir. Ayrıca Eşit Fırsatlar Ofisi içerisinde de toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana akımlaşması için eğitimler ve atölyeler düzenlenmiştir.

Günümüzde Slovenya'nın toplumsal cinsiyet eşitliğini ana akımlaştırma çabaları devam etmektedir. Esas olarak, 2020 yılına kadar "Pekin Eylem Platformu'na tam uygunluk ve eşitliği sağlamak adına taahhüt eden Slovenya, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemini kadınların yararlanması için bütün eşitlikleri içine dahil etmek" (Birleşmiş
Milletler Raporu, 2016, 1) amacı ile hareket etmektedir.Slovenya'nrn bazı siyasi elitlerinde gelişen anlayışa göre erkekler de toplumsal cinsiyet eşitliğinin taraftarı olmuş ve eşitlik için sadece kadınların değil erkeklerin de mücadele etmesi gerekliliği üzerine BM'nin HeForShe

kampanyasına katılmışlardır[28].

Bununla beraber, Uluslararası bir sorun olan kadına şiddet için Avrupa Konseyi tarafından 2011 yılında yapılan İstanbul Sözleşmesinin BM (2016) raporuna göre, Sözleşmenin uygulanması için "[h]ükümetlerarası çalışma grubu kurmuştur ve bu grup politikaların uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesinden sorumlu tutulmuştur" (2). Böylelikle, Slovenya'nın 2015-2020 yılları arasında Ulusal Program dahilinde (Slovenya Çalışma, Aile, Sosyal İşler ve Eşit Fırsatlar Bakanlığ, 2016), toplumsal cinsiyeti toplumun her alanına yayma politikası taahhüdü bulunmaktadır.Toplum tarafından kadınlara yüklenen klişelerin ortadan kalkması, kadına yönelik şiddetin önlenmesi, istihdam alanında kadın-erkek eşitliğinin sağlanması, sosyal alanda ve karar verme mekanizmalarında kadının temsilinin cinsiyet eşitliğine uygun olması hedefleri koyulmuştur.

3.2.4. Slovenya ve Cinsiyet Kotaları

Slovenya siyasi sisteminde üç kategoride seçim yapılmaktadır; ulusal, yerel ve Avrupa Birliği düzeyindedir. Slovenya Ulusal Parlamentosu iki kamaralı olmak üzere Ulusal Meclis (alt meclis) ve Ulusal Konsey'den (üst meclis) oluşmaktadır. Ulusal Parlamento 90 koltuğun bulunduğu ve azınlıkların da temsil edildiği (Macar ve İtalyan azınlıkların bulunduğu rezerve koltuklar mevcuttur ayrıca adaylar için %4 seçim barajı bulunmaktadır) meclistir. Ulusal Konsey ise 40 koltuktan oluşur ve dolaylı seçim uygulanır (Gaber ve Selisnik, 2017). Ulusal meclis için orantılı seçim sistemi kullanılmaktadır. Alınan oy oranına göre en iyi adaylar meclise girmektedir. Yerel düzeyde ise, iki şekilde seçim yapılmaktadır. Büyükşehirler için orantılı seçim yapılırken; küçük şehirler için çoğunluk sistemi kullanılmaktadır. Küçük yerleşim yerlerinde seçmenler bireyleri seçmektedirler (Gaber ve Selisnik, 2017). Avrupa düzeyinde tek bir seçim bölgesiyleilk defa 2004 yılında Avrupa Birliği Parlamentosu seçimlerine Slovenya'da seçim yarı-kapalı ve orantılı bir şekilde yapılmaktadır.

Slovenya Cumhuriyetinde yapılan ilk seçimde yeni kurulan partiler tarafından kotalar önemsenmemiş, hatta Sosyal Demokrat Parti tarafından dahi komünist icadı olarak betimlendirilmiştir (Lokar, 2004). Bunun yanında Liberal Demokratlar kota kullanmasa da toplumsal cinsiyet temelli bir politika yürüteceklerini belirtmişlerdir(Gaber, 2004). Böylelikle 1990 yılında yapılan Slovenya'nın ilk seçiminde kota uygulanmamıştır. Belirtildiği üzere,

[28] Sloveyna Cumhuriyeti Resmi Web sitesi, http://www.vlada.si/en/media_room/newsletter/slovenia_weekly/news/article/the_prime_minister_and_cabinet_ministers_join_the_heforshe_campaign_51747/, Erişim Tarihi:25.07.2019.

"1990'ların başında, siyasi çoğulculuğun doğmasıyla birlikte siyasi partiler, kadınların siyasete katılım sürecini hızlandıran veya yavaşlatan önemli bir aktör olarak tanımlandı"(Gaber ve Selisnik, 2017, 341). İlk seçimlerde merkez-sağ koalisyon (DEMOS) hükümetinin iktidar olması zaten kota uygulamalarına sıcak bakmayan sağ kanat partilerin politikalarına dair ipuçları vermiştir. Bağımsızlığın ardından sol partili kadınlar toplumsal cinsiyet eşitliğinin uygulanması adına kota teklif etmişlerdir. Ancak teklif edilen kotaların kabul edilmemesi kurumların başındaki ataerkil yapı devam ettiğinin göstergesidir..

Partiler, siyasette kadın temsilini arttırmak amacıyla kadınlar tarafından örgütlenmek için en stratejik ve sağlam yol olarak görülmektedir. Bunun için Liberal Demokrat Parti (Liberalno demokratska stranka (LDS)) ve Sosyal Demokratlar (Socialni demokrati (SD)), daha önce Birleşik Liste (Zdruzena lista (ZL)) ve Zdruzena lista social demokratov- (ZLSD)) kadın üyelerinden oluşan gruplar, partilerde gönüllü kota uygulanması için faaliyette bulunmuşlardır (Gaber ve Selisnik, 2017). Slovenya'nın kadın örgütlenmesinde önemli bir role sahip olan Kadınlar Forumu (Zenski forum) ise ZLSD tarafından kurulmuştur. ZLSD parti içinde toplumsal cinsiyetin sağlanması için yapılan düzenlemeler açısından başarılı olmuştur.

Kotalar hükme bağlanmadığı sürece kadın temsili eksikliğinin devam edeceği düşüncesi nedeni ile birkaç girişimde bulunulmuştur (Gaber ve Selisnik, 2017). İlk olarak farklı partilerden kadınlar ve az sayıda erkek kota uygulaması için çalışmıştır. Esasında her ne kadar 1994 yılında her iki cinsiyetin en az %40 oranında temsil edilmesi önerisi Ulusal Meclis tarafından reddedilmiş olsa da her adayın kendini temsil etmede fırsat eşitliğinin gerekliliğini Ulusal Meclis kabul etmiştir. Bu nedenle de özellikle sol görüşlü partilerde fırsat eşitliğine dair teklifler devam etmiştir. Örneğin 1996 yılında, her iki cinsiyetin eşit temsili için mali teşviklerin yapılması teklifi kabul edilmiştir.

Bağımsızlık sonrasında Slovenya'nın yönetim sisteminin tamamen değişmesi ile birlikte Slovenya'nın demokrasiye ve liberal ekonomiye adapte olabilmesi için toplumsal cinsiyet politikalarını ikinci plana atılmıştır.Bu nedenle kadınların siyasi alanda varlığı da azalmıştır. Kadın temsil oranı gittikçe düşmüştür. Ulusal Meclis'te ilk başlarda siyasette toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması adına yapılan tekliflerin kabul edilmemesinin arkasında birçok argüman vardır. Lokar'a (2004) göre, önceden de belirtildiği üzere kotaların komünistlerin icadı olduğu algısından dolayı, özellikle sağ partiler, kotaların yasal olmasını engellemektedir.Ayrıca bir diğer argüman ise partilerin üye listelerini ya da aday listelerini belirlerken özgür olmalarıdır. Partiler seçtikleri adayları cinsiyetlerinden dolayı kabul etmek ya da elemek istemediklerini

belirtmiştir. Genel olarak sağ partilerin ürettiği bu argümanlarda, kadınların ev-iş arasında çalıştıkları ve siyasete katılmak için yeterli sosyal koşulların olmadığı belirtilmiş; ayrıca bir başka görüş olarak kotaların olmaması rekabeti arttırdığı düşüncesi ortaya atılmıştır (Kralj ve Rener, 2015) . Son olarak, İtalya'da da bir benzeri argüman olarak ortaya çıkan kotaların anayasanın ihlaline sebepiyet verdiği düşüncesidir.

Genellikle sağcı politikacıların karşı çıktığı kotaların, güçlü bir koalisyon olmadan kabul edilmediği görülmektedir. Bu sebeple 2001 yılında Slovenya'da fikir birliği içinde bulunan bir kısım aktivist, politikacı, akademisyen ve oluşturulan kamuoyu sayesinde kadınların eşit temsil hakkı için Kadınların ve Erkeklerin Kamusal Yaşamda Dengeli Temsili Koalisyonunu kurmuştur. Kurulan Komisyon sayesinde yapılan çalışmalar ve farklı alanlarda katılımlarla sektörel genişleme yaşanması ile kotalara karşı oluşan önyargılar kırılmaya başlamıştır. Kamuoyunun oluşturulması yani halkın desteğinin alınması siyasiler için dikkat çekicidir. Slovenya'dahalkın kotaların gerekliliğine inanması sayesinde2001 yılında farklı alanlarda insanların birleşmesi ve halk desteğinin etkisi ile kotalar kabul edilmiştir (Lokar, 2004).

AB ile entegrasyon süreci başlamış olan Slovenya'nın bu kararında müzakere sürecinde olduğu AB'nin etkisinden söz etmek pek mümkün değildir. Esasında adaylık sürecinde görülmektedir ki AB'nin devletlerin seçim sistemlerine ve ülke içinde kota düzenlemelerine etkisi yoktur ve o dönemde böyle bir beklentisi de yoktur. Fakat AB'nin tavsiye niteliğindeki kararları ile siyasiler kota düzenlemelerini stratejik olarak avantaja çevirmişlerdir ayrıca Slovenya bu stratejiyi kullanırken, Avrupalı imajı çizme hedefi de vardır (Gaber ve Selisnik, 2017).

Bağımsızlık sonrasında demokratik bir cumhuriyet olan Slovenya'nın, AB'nin de 1990'lı yıllarda önem vermeye başladığı toplumsal cinsiyet eşitliği normunu ana akımlaştırmaya çalışması, Slovenya'nın önünde bir örnek teşkil etmiştir. Bu nedenle toplumsal cinsiyetin eşitliğini ana akımlaştırmak isteyen Slovenler arasında bütünleşme sürecinin bir parçası olmasının da verdiği güçle Slovenya'nın Avrupalı bir ülke olduğu, aksi takdirde başarısız bir Slovenya tablosunun ortaya çıkacağı düşüncesi vardır. Bu açıdan AB'nin doğrudan bir etkisi olduğunu söylemek güçtür; sadece toplumsal cinsiyet eşitliğinin yaygınlaşması için çalışan Slovenler tarafından bir strateji ve kampanya aracı olarak kullanılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda cinsiyet kotalarının incelenmesine karar verilmiştir. Anayasa ihlali üzerine yapılan tartışmalar sonucunda (Palici di Suni, 2012) Avrupa'daki örnekler analiz edilmiştir. İtalya, Fransa ve Belçika'da da kotaların anayasaya karşı geldiğini, eşitlik ilkesini bozulduğu iddia

edilmiştir. Fakat İtalya örneğinde olduğu gibi yasalarda değişiklik yapılarak anayasanın kotalara uygun hale getirilebilmesi Slovenleri Fransa örneği üzerinden hareket ettirmiştir. Fransa'nın daha uygun bir örnek teşkil edeceği düşüncesi ile "[fjransız Anayasası'nın olumlu eylemlere izin verecek şekilde değiştirilmesinin ardından açıldığını belirtmişlerdir" ve siyasi elitler Sloven Anayasasının düzenlenmesini kabul etmişlerdir. (Gaber ve Selisnik, 2018, 111). Böylelikle Slovenya 2004 yılında anayasasına maddeyi eklemiştir:

> [y]asa, devlet yetkilileri ve yerel topluluk yetkililerine seçimde bulunma konusunda kadın ve erkeklerin eşit fırsatlarını teşvik etmek için önlemler sağlayacaktır. Ekolarak, anayasa böyle bir pozitif ayrımcılığın Kanun önünde eşitliği düzenleyenAnayasanın 14. maddesine aykırı olmadığını belirtir(Gaber ve Selisnik , 2017, 344).

Slovenya'nın 2004 yılında AB'ye katılması ile birlikte cinsiyet kotaları yasasını uyguladığı ilk seçim Avrupa Parlamento seçimleri olmuştur. Bu yasaya göre, aday listelerinde her iki cinsiyetin en az %40 oranında temsil edilmesini gerektirir. Cinsiyet kotası, kanununun AB'de uygulanmasından sonra 2005 yılında yerel seçimlerde uygulanmıştır. Yerel seçim için cinsiyet kotaları kademeli olarak artmıştır. İlk olarak 2006 seçimleri için çok düşük bir oran olan %20 cinsiyet kotası, 2010 yılında %30 oranına yükseltilmiştir. Günümüzde ise %40 oranındadır. Ulusal meclis için de aynı şekilde ilk olarak %25 oranıyla başlamış daha sonra %35 oranına yükseltilmiştir.

Cinsiyet kotalarının ulusal ve yerel seçimler için kademeli olarak ilerlemesi Slovenya'nın cinsiyet kotalarına alışmasının vakit aldığını veya isteksizliğini göstermektedir. Ne var ki yine de Slovenya'nın 2004 yılında ilk kez katıldığı AB Parlamentosu seçimlerinde parlamentoya giren milletvekillerinin %42,8'i kadındır. Cinsiyet kotalarının ulusal ve yerel düzeyde incelemelerine bakıldığında 2006 yılında kabul edilen kotaların öncesindeki seçimde yerel düzeyde kadın temsil oranı %13 iken kota sonrası %21,5'e yükselmiştir; ulusal düzeyde ise kadın temsilinin artışı yerel düzeye göre daha uzun sürmüştür. Örneğin, 2006 öncesinde %12,3'ten %13'e yükselmiştir; 2011 yılında tanınan %30'luk cinsiyet kotasından sonraki seçimde ise oran %32,2'ye yükselmiştir.

Parti cinsiyet kotaları da diğer kotalar kadar siyasi hayatı belirlemektedir. 1990'ların başından beri genel olarak sol partiler cinsiyet kotalarını desteklemektedirler. Özellikle LDS ve ZLSD çevresinde cinsiyet kotaları gündemdeydi. LDS tarafından kurulan Sosyalist Gençlik Örgütü, eğitimli genç kadın ve erkeklerden oluşmaktaydı ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin destekçisi olan bu kitle 1990 yılında partiye %30 oranında cinsiyet kotası uygulatmıştır (Gaber ve Selisnik, 2018). Anayasal olarak cinsiyet kotaları düzenleninceye kadar parti içinde

anlaşmazlıklardan dolayı cinsiyet kota oranı %25 oranına düşmüştür ancak anayasal düzenleme ile cinsiyet kotası %40 oranına yükselmiştir. ZLSD kadın örgütlenmesi açısından daha güçlü bir partidir. Sol görüşlü bir parti olan ZLSD küçük partileri ve Kadın Forumu'yla (Zenski Forum) birlikte hareket ederek cinsiyet kotaları için girişimde bulunmuştur. Ulusal Meclis seçimleri için %40'lık cinsiyet kotası ile kadınların seçim listelerinde yerlerini almaları sağlanmıştır (Lokar, 2004). Bu açıdan bakıldığında partilerin seçimlerde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak adına önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Parti ideolojisi, geleneksel olarak yalnızca kadın milletvekili sayısı açısından değil, aynı zamanda bakanlık pozisyonlarında kadınların varlığı, devlet düzeyinde yürütme makamları ve parlamentodaki komiteler açısından politikadaki toplumsal cinsiyet eşitliğini belirleyici kilit bir rol oynamaktadır (Santana ve Aguilar, 2018). Sadece partilerin değil aynı zamanda kadın örgütleri ve kadın hareketi toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için temel baskı araçlarından biridir .

Bu veriler ışığında cinsiyet kotalarının kabul edilmesinden sonra ani bir şekilde kadın temsil oranının yükseldiği görülmektedir. Daha önceden belirtildiği gibi cinsiyet kotaları kadınların siyasette varlığını arttırmak için en hızlı yol olarak görülmektedir; fakat uzun vadede işe yaradığı kesin değildir. Örneğin Slovenya cinsiyet kotasını arttırsa dahi, 2018 seçimlerinde parlamentodaki kadın oranı %24,4'e düşmüştür.

3.2.5. Slovenya'nın Toplumsal Cinsiyet Politikalarında Avrupa Birliği Etkisi

Slovenya bağımsızlığını kazandıktan sonra liberal ekonomiye ve demokrasiye geçiş yapmıştır. AB'nin toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları katılım öncesi ve katılım sonrası olmak üzere iki periyotta gerçekleşmiştir. Genel olarak AB'nin toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarını bağlayıcı yasalar etrafında yapmaması üye ülkeler üzerinde tam bir etkiye sahip olmadığını göstermektedir. Slovenya, 2002 yılında AB'nin eşit muamelesini öngören, Kadın ve Erkek Fırsat Eşitliği yasasını; işyerinde ayrımcılığı ve cinsel tacizi önlemek için eşit işe eşit ücret yönergelerini İstihdam İlişkileri Yasası altında kabul etmiştir (Robnik, 2016; Sedelmeier, 2010). Bu yasaya göre siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda kadınlar ve erkekler için eşit fırsatların yaratılması öngörülmüştür. Buna ek olarak, 2004 yılında ise Eşit Muamele İlkesinin Uygulanması Yasası kabul edilmiştir. AB'nin kuruluşunda olduğu gibi toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarında da ilk olarak emek piyasasında eşit fırsatlar üzerine durulduğu ama siyasal ve sosyal olguları gözeten yönergeler sunulmadığı gözlemlenmiştir.

Slovenya bağımsızlık sonrası ekonomisinin zayıflaması neticesinde ikinci plana almak durumunda olduğu toplumsal cinsiyet eşitliği ana akımlaştırma politikalarını, çoğunlukla

AB'nin mali yardımları ile ilerletmiştir. Örneğin; "2010 ve 2012 yılları arasında Eşit Fırsatlar Ofisi ve Eşit Fırsatlar ve Avrupa Koordinasyon Hizmeti AB sponsorluğundaToplumsal Cinsiyet Eşitliği İlkesinin Entegrasyonu" (Humer, Panic, ve Institute, 2016, 15)konulu program düzenlemiştir. Programın amacı toplumsal cinsiyet eşitliğinin yaygınlaştırılması için atölyelerin düzenlenmesi ve bunun sonucunda kalkınma programları ve kılavuz oluşturmaktır. Ne var ki, AB'nin finansal olarak toplumsal cinsiyetin ana akımlaşmasını desteklemesi yeterli değildir, toplumsal cinsiyetin ana akım bir politika haline gelmesi için yasal düzenlemelere ihtiyaç vardır.

Siyasi katılım alanında Slovenya'da AB'ye girişine yakın tarihte cinsiyet kotaları anayasal düzeye gelmiştir. Bu durum, yeni kurulan bir ülke olan Slovenya'nın başarısız olarak görünmek istememesi ile de ilgilidir. Yine de, AB'ye 2004 yılında katılan Slovenya'nın Avrupa Parlamentosu kanununu kabul etmesiyle AB'nin politikalarına etkisi kısmi olarak görülmüştür. Aslında Slovenya'nın AB'ye katıldığı süreçten beri toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarında AB etkisi tam anlamıyla görülmemektedir. Genel bir değerlendirme olarak Slovenya'da kadınların siyasi gücü AB ortalamasının üstünde olsa da Dünya'da da genel bir sorun olarak karşımıza çıkan kadınların siyasetteki düşük temsili, siyasi kurumların erkekler tarafından kurulmuş olmasından kaynaklanmaktadır. Slovenya'da da temelde eşitlik anlayışının olmasının yanında ataerkil zihniyetin etkisi hissedilebilmektedir. Slovenya'da toplumsal cinsiyet eşitliğinin sosyalist bir geleneğin sonucu olarak ortaya çıkması ataerkil yapının ortadan kalkmasına engel olamamış, eşitliğin tam anlamı ile sağlanamadığını OECD'nin 2019 yılı araştırmasına göre ayrımcılık oranı çok düşük kategoride ele alınsa da %13 oranındadır[29]. Ayrıca bu süreçte geliştirilmeye çalışılan toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarında AB'nin etkisinden ziyade eşitlik anlayışına aşina olan toplumun etkisinin daha fazla olduğu görülmektedir.

Slovenya AB'ye yeni katılan bir ülke olmasına rağmen EIGE'nin son yapılan 2015 raporlarına göre; toplumsal cinsiyet indeksinde %68,4 oranıyla 28 AB ülkesi (2015 yılı olduğu için Birleşik Krallık dahildir) içinde 10. sıradadır. Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleri arasında en yüksek seviyede olan Slovenya AB ortalamasının (%66,2) da üstündedir[30]. Slovenya sadece genel ortalama da değil; istihdam, ekonomik konum, bakım ve sosyal

[29] Ayrıntılı bilgi için bkz: https://www.genderindex.org/wp-content/uploads/files/datasheets/2019/SI.pdf , Erişim Tarihi: 25.07.2019.
[30] Ayrıntılı bilgi için bkz: https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2015/countries-comparison/index/bar, Erişim Tarihi: 18.05.2019.

aktivitelere ayrılan zaman, güç (siyasi, ekonomik ve sosyal) ve sağlık konularında AB ortalamasının üstündedir (EIGE,2015). Ayrıca kadın hakları gibi insan hakları olan LGBTI bireylerinin hakları konusunda ILGA-Europe'un 2019 yılı araştırması çerçevesinde Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleri arasında görece iyi bir konumdadır.[31]

3.3. Bölüm Sonucu

Toplumsal cinsiyet eşitliği normu, ülkelerin farklı değişkenlere sahip olmalarından kaynaklı olarak kendini farklı seviyelerde göstermektedir. Yapılan karşılaştırmalı analizde, iki AB üyesi ülkenin aynı müktesebata tabi olması fakat farklı iç dinamiklere sahip olması bu ülkelerdeki toplumsal cinsiyet eşitliği algısını da değiştirmektedir. Yapılan analizde, ülkelerin toplumsal cinsiyet eşitliğini etkileyen iç dinamiklere ve AB etkisinin kısıtlılığına yer verilmiştir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için en temel araçlardan biri olan kadın hareketi, İtalya'da genel olarak bütünlük sağlayamamıştır. İtalya siyasi hayatı son 20 yıldır sağ ve sol kanat olmak üzere iki uçlu bir görünüm çizmiştir. Sağ hükümetlerin,Berlusconi hükümetlerinde olduğu gibi, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda geride durdukları ve kadın-anne merkezli bir politika ürettiklerinden dolayı kadınların siyasi alanda var olmaları zorlaşmıştır. Sadece sağ hükümet ideolojisinden değil, aynı zamanda Güney Avrupa refah modelinin etkisi ile kilise ve aile merkezli bir sosyal yaşamın hüküm sürdüğü İtalya'da, siyasi yaşamda bu doğrultuda şekillenmiştir. Bir bakıma Güney Avrupa refah modelinin oluşturduğu muhafazakar yapı nedeniyle de halk sağ kanata eğilimli olabilmektedir.

AB ve BM etkisi ile toplumsal cinsiyetin ana akımlaşmaya başlaması ve AB üye ülkelerinde toplumsal cinsiyet politikasını yaygınlaştırılması, farkındalığın artmasına sebep olmuştur. AB çıkardığı yasalarla üye devletlerin mevzuatlarına toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarını yerleştirmiştir. İtalya bu yaptırımlar doğrultusunda özellikle Prodi hükümetinde yasaları destekleyecek ve takibini yapacak, aynı zamanda Avrupa Birliği ile görüşmeleri yürütecek devlet mekanizmaları üreterek devlet feminizminin oluşması için kurumlar kurmuştur. Özellikle 1991'den bu yana yapılan yasal değişiklikler toplumsal cinsiyet eşitliğini siyasi alanda ve

[31] Ayrıntılı bilgi için bkz: https://rainbow-europe.org/country-ranking, Erişim Tarihi: 17.07.2019.

istihdamda teşvik etmek amacı ile yapılmıştır. Özellikle 1995 yılında kotaların kaldırılmasından sonra düşüş yaşayan kadın siyasi katılımı, 2001 ve 2003 yıllarında yapılan anayasal değişiklikle beraber devlet ve bölgesel düzeyde toplumsal cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesi açısından bir dönüm noktasıdır. Kamuoyu desteği alamayan bu önlemler siyasi elitler tarafından yönetilmiştir.Sonuç olarak, İtalya'nın toplumsal cinsiyet politikalarına AB etkisi yok denilemez fakat fiili olarak yeterli değildir. AB yönergeleri ile eşit fırsat alanı politikalarının göz önünde bulundurulması önemli bir adımdır. Bunun yanısıra,her ne kadar İtalya tarihi, kültürü ve toplumsal kodları nedeni ile kadınların siyasi olarak temsilini tam olarak içselleştirememişse de,Avrupa Parlamentosu için konulan kotalar İtalya'nın ulusal seçim sistemine de örnek teşkil etmektedir.

Yugoslavya'dan bağımsızlığını kazanan Slovenya Cumhuriyeti, demokratik ve liberal ekonomi ile devlet politikalarında dönüşüme gitmiştir. Toplumsal cinsiyet politikaları bu dönüşüm sürecinde ikinci planda kalmıştır. Yugoslavya'da kadın ve erkek eşitliğinin garanti altına alınması özellikle istihdam alanının cinsiyetsizleşmesinde görülmektedir, zira Sosyalist kurumun gerekliliği olarak her bireyin çalışarak sisteme katkıda bulunması gerekmektedir. Kadınların sosyal yaşamını kolaylaştıracak doğum kontrol, kürtajın hakkının olması, bekar anneler için yapılan düzenlemeler ve evli anneler için çocuklarını bırakacakları kreşlerin yapılması bir bakıma işgücünden mahrum olmamak düşüncesi ile yapılmıştır. Böylelikle Güney Avrupa refah modelinden farklı olarak kadınlar özel alanlarına hapsedilmemiştir.

Siyasi alanda kadın-erkek eşitliğinin tam olarak sağlandığını söylemek mümkün değildir fakat Yugoslavya döneminde İskandinav ülkelerle kıyaslanabilir durumda kadın temsili vardır (Gaber ve Selisnik, 2017). Bağımsızlık sonrası Slovenya'da fırsat eşitliğinin sağlanması için kurumların kurulmasına rağmen, kadın temsil oranlarının düşmesinin sebebi Yugoslavya döneminde var olan cinsiyet kotalarının kaldırılmasıdır. AB'ye katılım sürecine girmesiyle beraber Slovenya'nın Avrupa Parlamentosu için cinsiyet kotalarını yasal hale getirmesi Slovenya üzerinde AB etkisini göstermektedir fakat AB'nin ulusal ve yerel seçimlerde yasal yaptırımının olmaması ulusal ve yerel seçimlerde "kadın temsili" Slovenya'nın kendi siyasi kültüründen kaynaklanan başarısı veya başarısızlığıdır. Ulusal, yerel ve hatta Avrupa Parlamentosu için yapılan kota düzenlemelerinde siyasilerin ve yeni kurulan Slovenya'nın Avrupalı imajını korumak (özellikle Avrupa Parlamentosu seçimleri için) Slovenya için öncelikli hedeftir. Ülke içindeki cinsiyet kotalarında ise kadın örgütleri ve cinsiyet kotalarını destekleyen partilerin etkisi görülmektedir.

Böylelikle özetle söylenebilir ki, Slovenya'da toplumsal cinsiyet eşitliğinin gelişmesi 1990'lı yıllarda yani bağımsızlığını kazandıktan hemen sonra Kadın Politikaları Komisyonu'nun kurulmasıyla başlamaktadır. Komisyon sayesinde kadın politikalarının üretilmesi ve denetlenmesi yapılmıştır. Ayrıca Yugoslavya'nın yasal varisi olarak BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ni kabul ederek uluslararası alanda ilk defa toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı bir sözleşmenin parçası olmuştur. AB katılım sürecinde çoğunlukla istihdam alanında olan yönergeleri yasasına katmıştır.Uluslararası alanda toplumsal cinsiyet eşitliği yüksek olan Slovenya henüz tam eşitliğe ulaşamamış olsa da AB içerisinde özellikle Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında ortalamanın üzerindedir.

Sonuç olarak yapılan karşılaştırmalı vaka analizinde;AB etkisinden ziyade ülkelerin siyasi geçmişleri, refah devlet tipolojileri ve hükümetlerin ideolojileri kadınların siyasi katılımında etken olduğu görülmüştür. İtalya'da hakim olan muhafazakar anlayış nedeniyle 'ailenin kutsallığı' ve kilise etkisi kadınları özel alana mahkum etmiştir. Bunun yanında, Slovenya'nın sosyalist dönemden kalan 'eşitlik' anlayışı toplumsal cinsiyet eşitliğine yansımıştır.

SONUÇ

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği günümüzde yapısal, siyasi ve sosyal bir sorun olarak devam etmektedir. Bu sorunun sirayet ettiği en belirgin alanlardan biri de politik alandır. Kadınların siyasi karar alma mekanizmalarına katılımındaki yetersizlik, kadın ve erkeğin eşit haklara sahip olmalarına dair politikalar oluşturulamamasına neden olmuştur. Uluslararası bağlamda her ne kadar bu alanda çalışmalar yapılmış ve devletleri bağlayan sözleşmeler üretilmiş olsa da kadınlar hala siyasi alanda aktif olarak yer alamamaktadır. Benzer durum toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda politikalar üretme kaygısı taşıyan AB ve üye ülkeler için de geçerlidir. Toplumsal cinsiyet eşitliğini; insan hakları değeri ve uygulanması gereken bir norm olarak birçok belgede resmileştiren AB, toplumsal cinsiyet eşitliğinin anaakımlaşmasını bağlayıcı *(hard law)* ve bağlayıcı olmayan *(soft law)* hukuk ile bağlantılı politika araçlarıbağlamında ele almıştır. Fakat AB kademeli olarak ulusüstü noktaya taşıdığı toplumsal cinsiyet eşitliği normunu, sadece kadınların emek piyasasına katılımı ve fırsat eşitliğinin yaratılması alanını bağlayıcı hukuk kapsamında ele almış, diğer konu başlıklarında ise kendi iç politik düzenlemelerinden ve üye devletlerin siyasi kültürlerinden dolayı sınırlı kalmıştır.

Bu tez çalışmasında; AB'nin kadınların siyasi gücünü arttırmak için yeterli derecede yasal düzenleme ve politika üretip üretmediği incelenmiş ve üye devletlerde toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırılmasında AB'nin ne kadar etkin olduğu karşılaştırmalı vaka analizi ile irdelenmiştir. AB tarafından toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak adına üretilen politikaların etkinliğini anlayabilmek için yapılan karşılaştırmalı vaka çalışmasında seçilen Slovenya ve İtalya, coğrafi olarak birbirine yakın ama siyasi tarih ve sosyal refah rejimi yapıları bakımından birbirinden farklı iki ülkedir. Diğer taraftan örnek olarak bu ülkelerin seçilme nedeni, İtalya'nın Avrupa entegrasyonunun oluşumundan itibaren aşamalı olarak Topluluğun toplumsal cinsiyet eşitliği normları ile muhatap olması; Slovenya'nın ise hem sonradan katılmışhem de eski bir sosyalist ülke olması nedeniyle AB menşeli toplumsal cinsiyet eşitliği normu ile geç tanışmış bir ülke olmasıdır.AB'nin bu ülkelerdeki etkileşiminin saptanması için AB, İtalya ve Slovenya'nın toplumsal cinsiyet normlarına dair birincil kaynaklar ve bunun yanında akademik literatür, raporlar ve istatistiki veriler taranmıştır.

Entegrasyon sürecinin ilk yıllarında, savaş ekonomisinden kurtulmak için 'eşit işe eşit ücret' ve 'eşit muamele' ilkeleri ile istihdam alanında kadın-erkek eşitliğini sağlayıcı yönergeler çıkarılmıştır. Üye devletler kadın-erkek eşitliği konusunda, AB tarafından bağlayıcı hukuk olarak yer verilen yönergeleri iç hukuklarına aktarmış ve uygulamaya sokmuştur. İlerleyen zamanlarda da Avrupa Birliği, tüm politikalarında toplumsal cinsiyet temelli bir bakış açısıyla

hareket etmeyihedeflemiş, bu konuda evrensel tartışmaların bir parçası olmuştur. Kadın ve erkeğe eşit fırsatlar verilmesi demokrasinin de temellerinden biri olarak ele alındığı için, Birliğin gelecekte ekonomik ve sosyal olarak başarı sağlayabilmesi adına önemli bir unsur olarak görülmüştür.

Yapılan bu çalışmada, AB demokrasinin en temel dayanaklarından biri olan temsil etme ve edilmenin, toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında gerek Avrupa Parlamentosu'nda gerekse politikalarında yeteri kadar öncelikli olmadığı görülmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması meselesinde iktisadi alanda eşitliğe öncelik veren AB, kadınların siyasete katılımı açısından bağlayıcı olmayan hukuk kapsamında politikalar üretmiştir.Eşit fırsatların eşit sonuçlar doğurması adına kadınların lehine üretilen olumlu eylemler 1980'li yıllarda AB'nin hayatına girmiştir. Cinsiyet kotaları ile özdeşleşen olumlu eylemler, AB Komisyonu tarafından 2000 yılında Avrupa Parlamentosu'nda her iki cinsiyetin en az %40 oranında temsil edilmesi ile AB'nin gündemine gelmiştir. Fakat ülkelerin tamamı, bu kararın gereklerini yeteri kadar yerine getirememektedir. Ataerkil bir yapıya sahip olan siyaset, bağlayıcı politikalar olmadığı sürece kadınları siyasi alandan mahrum bırakmıştır. Bu tez çalışmasında da görülmektedir ki, AB'nin kadınları siyasete teşvik etmek amacı ile oluşturduğu plan ve programlar bağlayıcı olmamakla beraber 1990'lı yıllara kadar yeterli düzeyde de değildir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin AB'nin ana akım politikası haline bürünmesi, kadınların siyasette daha fazla var olma beklentisini beraberinde getirmiştir. Bunun için en önemli adımlardan biri olan Avrupa Kadın Lobisi'nin (European Women's Lobby) kurulması ile kadınların her alanda eşit olması için bir baskı mekanizması kurulmuştur. Fakat ne yazık ki, AB'nin kadınların siyasi gücünü arttırmak adına bağlayıcı ve belirgin bir ana politikası hala daha yoktur. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana akımlaşma sürecinde de AB, BM'nin düzenlediği dünya konferanslarının etkisi ile harekete geçmiştir. Amsterdam ve Lizbon Antlaşmaları ile birlikte toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorunu AB tarafından sadece kadınların sorunu olmaktan çıkmış; AB'nin sosyo-ekonomik gücüne zarar veren bir etken olarak tanımlanmıştır. Bu nedenle AB, bu antlaşmalar sonrasında 2006 yılında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Avrupa Paktı'nı ilan etmiştir. Kadınları ekonomik ve siyasi yaşama teşvik etmek amacı ile ilan edilen Pakt'ın, 2011 yılında yenilenerek 2011-2020 yılları arasında da devamlılığına karar verilmiştir. Ayrıca BM Pekin Konferansı'nın 15. yıl dönümünde AB, Kadın Şartı'nı da imzalamıştır. Bu Şarta göre, kadınların işgücü piyasasında eşitliğini sağlamak ve ekonomik alanda varlığını arttırmak; karar verici mekanizmalarda kadın katılımını teşvik etmek; eşit iş için eşit ücret ilkesini benimsemek; insanlık onurunu korumak, kadına yönelik şiddeti ortadan kaldırmak vetoplumsal cinsiyet

eşitliği politikasını dış politika aracı haline getirmek kapsamında politikaların üretilmesi sonucuna varılmıştır. Fakat yine iktisadi politikaların üretilmesine öncelik verilmiştir. Böylelikle erkek egemen kurumların bakış açısıyla AB kuruluşundan itibaren toplumsal cinsiyet eşitliği hassasiyeti taşımaktan ziyade ekonomik şartlar doğrultusunda da 'en kazançlı' yolu tercih etmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliğine dair belirtilen tüm metinler ise AB'nin kadına duyarlı imajı açısından önem taşımıştır.

Her üye devlet için eşit derecede geçerli olan faaliyetler sonuçlar açısından eşitlik içermemektedir. Uygulanan politikanın aynı fakat sonuçların farklı olduğu gözlemlenmiştir. Başka bir ifadeyle; her ülkenin koşullarının,siyasi kültürünün ve ekonomik yapısının farklı olması ;uygulanan politikanın yöntemine ve derecesine göre değişkenlik göstermiştir. Diğer bir sorun; ülkelerin mücadele ettiği farklı eşitsizliklerin varlığıdır. Örneğin; Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleri, AB'ye katılımları sürecinde geçirdikleri dönüşüm nedeni ile ekonomik eşitsizlikleri ortadan kaldırma politikalarını önceliklendirmiş, demokrasinin ve liberal ekonominin yerleşme aşamasında toplumsal cinsiyet politikalarını göz ardı etmişlerdir. Bunun yanı sıra her ülkenin sahip olduğu refah devlet modellerine göre de toplumsal cinsiyet eşitliğini normunun anaakımlaşması veya kendi devlet feminizmi değişmektedir. İskandinav refah modelinde eşitlikçi bir sosyal ve siyasi kültür görülürken, Güney Avrupa modelinde kadınların 'annelik rolü' ile özel alana sıkıştığı ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin bu refah tipolojilerine sahip olan ülkelerde daha düşük seviyelerde olduğu görülmüştür.

Karşılaştırmalı vaka analizinin ilk ülkesi ve Güney Avrupa refah modeline sahip İtalya'da kilise etkisinin yüksek olması; aile merkezli muhafazakâr bir yapının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Geleneksel olarak adlandırabileceğimiz bu ataerkil yapı, kadınların bakım hizmetlerinden sorumlu bir birey olarak algılanmasından dolayı siyasette temsil edilmeleri için elverişli bir ortam sunmamaktadır. Kadınların siyasette var olabilmesi için mücadele eden ve bunu sağlayan kadın hareketinin İtalya'da tam anlamıyla dayanışma sağlayamaması da kadınların siyasi temsilini zorlaştırmıştır.

BM ve AB'nin 1990'lı yıllarda toplumsal cinsiyet eşitliğini ana akımlaştırma çalışmaları başladığında, İtalya da üye bir devlet olarak çoğu ekonomik bazlıolmak üzere toplumsal cinsiyet eşitliği yasalarında değişikliğe gitmiş ve devlet feminizminin gelişmesi açısından kurumlar kurmaya başlamıştır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için çalışmaların yapılması ve desteklenmesi merkez-sol Prodi Hükümeti zamanında gerçekleşmiştir. Başka bir ifadeyle, son 20 yıl içerisinde İtalya'nın sağ-sol kanat partileri tarafından oluşturulan hükümet yapılanmaları,

toplumsal cinsiyet eşitliğinin ilerleyip gerilemesine paralel olarak gerçekleşmiştir. Sol partilerin yönetiminde İtalya'nın toplumsal cinsiyet politikaları göz önündeyken, sağ iktidarların-özellikle Berlusconi Hükümeti döneminde/yönetiminde ise toplumsal cinsiyet eşitliği için üretilen politikaların ikinci plana düştüğü görülmüştür. Berlusconi hükümeti sahip olduğu medya gücü ile kadını 'annelik' üzerinden kutsayıp medya araçlarıyla metalaştırarak topluma yön vermeye çalışmıştır. Bu pratiğin, kadınların siyasete katılımı yönünde bir engel teşkil ettiği düşünülmektedir.

Diğer taraftan, kadınların siyasi yaşama katılması açısından en etkili olumlu eylemlerden biri olan cinsiyet kotaları, İtalya'da 1990'lı yılların başında hayata geçmiş ve 1995 yılında kaldırılmıştır. Kotaların kaldırılmasının en büyük nedeni; kadınların siyasi temsilinin olmamasının toplumsal bir sorun olmaktan ziyade kadınların ve femokratların sorunu olarak ele alınmasından kaynaklıdır. AB'nin Parlamentosu için getirdiği %40'lık kota kanunu ile birlikte İtalya'da AB eksenli kota kanunu gelişmiştir. Fakat bu gelişmede İtalya'nın Avrupa Parlamentosu'nu ikinci derecede önemsemesinin de katkısı olmuştur. Ayrıca AB, fırsat eşitliğini sağlamak adına çıkardığı ve İtalya'nın mevzuatına giren bu yönergelerle ekonomik bazlı da olsa etkiyaratmıştır. Böylelikle, İtalya'nın toplumsal cinsiyet politikalarında AB'nin dolaylı yoldan ama sınırlı bir etkisi olmuştur.

Bir diğer ülke olan Slovenya örneğine bakıldığında ise ülkelerin siyasi geçmişlerinin toplumsal cinsiyet politikalarının üretilmesinde önemli olduğu görülmektedir. Slovenya'nın sosyalist dönemde sahip olduğu kadın-erkek eşitliği anlayışı demokrasiye geçiş döneminde sekteye uğraşmış olsa da Slovenya'nın AB'ye kendini Avrupalı bir ülke olarak tanıtması güdümüyle geçmişinde sahip olduğu eşitlik anlayışını canlandırma girişiminde bulunmuştur. Öyle ki, Slovenya'nın geçmişte sahip olduğu sosyalist düzenin beraberinde getirdiği eşitlikçi anlayış toplumsal cinsiyet normunu daha kolay içselleştirmesini sağlamıştır. Slovenya'nın Yugoslavya zamanında en gelişmiş bölge olmasının da, bu kolay geçiş üzerinde etkisi vardır.

Sosyalist bir yönetime sahip olan Yugoslavya, özellikle istihdam alanında kadın-erkek eşitliği konusunda ileri bir seviyededir. Sosyalizmin temelinde yatan herkesin eşit olduğu anlayışı neticesinde mutlak bir eşitlik olmasa da toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusunda sosyalist rejim politikaları önemlidir. Örneğin, kadınların kürtaj hakkı, doğum kontrol ve annelerin istihdama katılmaları için düzenlenen yasalar Yugoslavya'da kadın haklarının gelişmiş olduğunu göstermiştir. Yugoslavya döneminde kadınların siyasi katılımında tam anlamıyla eşitlik ilkesi işlemese de; bu konuda gelişmiş ülkeler olan

İskandinavlarla kıyaslanabilir bir seviyeye gelmişlerdir. Fakat bağımsızlık sonrası geçiş döneminde kadınların gerek istihdama gerekse siyasi hayata katılımlarında düşüş yaşanmıştır. Bu dönemde toplumsal cinsiyet politikalarının ana politika olmadığı görülmüştür. Slovenya AB katılım sürecinde Avrupalı kimliğinin altını çizmek motivasyonu ile toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayıcı politikalar üretmeye çalışmış ve kurumlar kurmaya başlamıştır. Cinsiyet kotalarının düzenlenmesi hakkında Avrupa Parlamentosu'nun baskısı önemlidir fakat Slovenya'da var olan ulusal ve yerel cinsiyet kotaları AB yaptırımı olmadan düzenlenmiştir. Bu durum bir anlamda da ülkelerin tekelindedir. Böylelikle, Slovenya'nın toplumsal cinsiyet eşitliğinde AB ortalamasının üstünde yer almasının siyasi geçmişle bağlantılı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü eşitlikçi bir yapıdan gelmesi Slovenya'da bu devlet düzeni olmasa da düşünce yapısı olarak eşitliğin devamını kolaylaştırmıştır. AB'nin ekonomik bazlı yönergeleri süreci etkilese de kadınların siyasi yaşama katılmaları için AB menşeli özel bir önlem almadığı görülmektedir.

Sonuç olarak; AB, kadın-erkek eşitliğini her zaman savunmuş bir kurumdur. İlk olarak istihdam alanında başlayan eşitliğin, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana akımlaşma sürecinde diğer alanlara da yayılması amaçlanmıştır. AB'nin toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarını bağlayıcı olmayan hukuk bağlamında ele alması ile toplumsal cinsiyet eşitliğine yeteri kadar önem vermediğini de göstermiştir. Özellikle bireylerin yaşamı hakkında karar verilen siyasi alanda, kadınların katılım oranlarının düşük olması hem demokratik-açık tartışmaları hem de kadın haklarının ulusüstü düzeyde sınırlı olması açısından önemli bir ayrıntıdır. Avrupa Kadın Lobisi ile 2019 Avrupa Parlamentosu için özellikle sosyal medyada kadınları siyasete katılım konusunda teşvik etmek için yapılan kampanyalarla kadın dayanışmasının önemini ortaya çıkarmış ve Avrupa Parlamentosu tarihinde en yüksek kadın parlamenter oranına sahip olmuştur. AB gibi eşitliği temel alan kurumlar da dahil siyasi alanda eril bir yapılanma olmasından dolayı kadınların siyasi katılımları ana sorun olarak görülmemektedir. Ne var ki, kadınların siyasi katılımını arttırmak için kadın hareketi de önemli bir katalizördür. Bunun yanında ülkelerin, sahip olduğu refah rejimleri doğrultusunda hareket etmesinden dolayı toplumsal cinsiyet politikaları da bu yönde ilerlemektedir. Aynı zamanda Slovenya'da olduğu gibi ülkelerin siyasi geçmişleri; gelecekteki yasaların düzenlenmesi, politikaların üretilmesi ve onları uygulama yöntemleri hususunda belirleyicidir.

KAYNAKÇA

Abels, G., & Mushaben, J. M. (2012). *Gendering the European Union: New Approaches to OldDemocratric Deficits.* Hampshire: Palgrave Macmillan.

Aldemir, C., & Budak, C. (2018). Cam Tavanı Kırmak: Parlamentoda Cinsiyet Kotası. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi* , 37-64.

Andall, J. (2000). *Gender, Migration andDomestic Service. The Politics of Black Women in Italy.* Aldershote: Ashgate.

Antic, M. G., & Gortnar, M. (2005). Gender quotas in Slovenia: A short analysis of failures and hopes. *European Political Science* , 73-79.

Antoncic, E., Ceplak, M. M., & Ule, M. (2018). Struggles for equality: Feminism in Slovenia. *Dialogi/Eurozine* , 1-17.

Antonelli, V. (2010). Federalizing Italy: The Challenges Ahead . *The Forum of Federations,* (s. 1-12). Ottowa.

Authorities, N. L. (1998, Mart 6). *Italy: Law No. 40 of 1998, Provisions Governing Immigration andRegulations Concerning the Status of Foreigners.* Nisan 25, 2019 tarihinde refworld: https://www.refworld.org/docid/3fd9cc5e4.html adresinden alındı

Azarkan, E. (2016). " Slovenya, Hırvatistan ve Bosna-Hersek Devletlerinin Tanınmasında Siyaset ve Hukukun Etkisi", Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 21(35), s. 39-78

Bain, J., & Masseloti, A. (2012). Gender Equality Law and Identity Building for Europe. *Canterbury Law Review, 18,* 97-117.

Balbo, L. (2004). Making a European Quilt. 'Doing Gender' in the European Social Sciences. *The Ursula Hirshmann Annual Lecture Series on Gender and Europe* .

Baltrunaite, A., Bello, P., Casarico, A., & Profeta, P. (2012). Gender Quotas and the Quality of Politicians. *WorkingPaper:Public Choice* (3734).

Bardi, L. (2002). Italian Parties: Change and Functionality . P. Webb, D. Farrell, & I. H. (eds.) içinde, *Political Parties in Advanced Industrial Democracies* (s. 46-76). Oxford: Oxford University Press.

Baş, M. M. (2011). Avrupa Birliği'nde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Ana Plan ve Politikalara Yerleştirilmesi: Romanya,Hollan ve Türkiye Örneklerinin İrdelenmesi. Ankara, Türkiye: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

Baş, M. M. (2011). *Avrupa Birliği'nde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Ana Planı ve Politikalara Yerleştirilmesi: Hollanda, Romanya ve Türkiye Örneklerinin İrdelenmesi.* Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

Beccalli, B. (1996). The Modern Women's Movement in Italy. M. Threlfall içinde, *Mapping the Women'sMovement* (s. 152-183). London-New York: Verso.

Beckwith, K. (1985). Feminism and leftist politics in Italy: The case of UDI-PCI relations. *West European Politics* , 19-37.

Berktay, F. (2004). Kadının İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye. *Sivil Toplum ve Demokrasi Konferens Yazıları.*

Berktay, F. (2003). *Tarihin Cinsiyeti.* İstanbul: Metis.

Bodrunova, S. S. (2013). Fragmentation and Polarization of the Public Sphere in the 2000s:

Evidence from Italy and Russia. *GlobalMedia Journal (German Edition), 3* (1), 1-35.

Bonomi, G., Brosio, G., & Tommaso, M. L. (2013). The Impact of Gender Quotas on Votes for Women Candidates: Evidence from Italy. *Feminist Economics, 19* (4), 48-75.

Brunnbauer, U. (2000). From equality without democracy to democracy without equality? Women and transition in southeast Europe. *South-East Europe Review* , 151 - 168 .

Butler, J. (2018). *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi.* (B. Ertür, Çev.) İstanbul: Metis.

Carroll, S. (1979). Women Candidates and Support for Women's Issues: Closet Feminists. *Midwest Political Science Association.* Chicago.

Celis, K., & Childs, S. (2014). *Gender, Conservatism and Political Representation.* UK: ECPR.

Chamberlayne, P. (1993). Women and the State: Changes in Roles and Rights in France, West Germany, Italy and Britain,1970-1990. J. L. (ed.) içinde, *Women and SocialPolicy in Europe: Work, Family and the State* (s. 170-193). Cheltenham: Edward Elgar.

Chiva, C. (2009). he Limits of Europeanisation: EU accession and gender equality in Bulgaria and Romania. *Perspectives on European Politics andSociety* , 195-209.

Cleave, R. A. (2013). Luogo e Spazio, Place and Space: Gender Quotas and Democracy in Italy. *University of Baltimore Law Review, 42* (2).

Commission, E. (tarih yok). *EUR-Lex.* Nisan 5, 2019 tarihinde https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52010DC0078 adresinden alındı

Commission, E. (2015). *Evaluation of PHARE financial assistance to Bulgaria (BG), Cyprus (CY), Czech Republic(CZ), Estonia (EE), Hungary (HU), Latvia (LV), Lithuania (LT), Malta (MT), Poland (PL),Romania (RO), Slovakia (SK), Slovenia (S): Final Report.* European Union.

Communities, C. o. (2006). *A Roadmap for equality between women and men* . Brussels: Commission of the European Communities.

Corbetta, P., & Cavazza, N. (2008). From the parish to the polling booth: Evolution and interpretation of the political gender gap in Italy, 1968-2006. *Science Direct-Electoral Studies* , 272-284.

Cranny-Francis, A., Waring, W., Stavropoulos, P., & Kirkby, J. (2003). *Gender Studies: Terms and Debates.* Londra: Palgrave Macmillan.

Çakır, S. (2013). *Erkek Kulübünde Siyaset Kadın Parlamenterlerle Sözlü Tarih.* İstanbul: Versus Kitap.

Danna, D. (2004). Italy: the Never-ending Debate. J. O. (ed.) içinde, *The Politics of Prostitution. Women's Movements, Democratic States and the Globalisation of Sex Commerce* (s. 165-84). Cambridge: Cambridge University Press.

David, M., & Guerrina, R. (2012). Gender and European external relations: Dominant discourses and unintended consequences of gender mainstreaming. *Women's Studies International Forum* , 53-62.

Diamond, I., & Hartsock, N. (1981). Beyond Interests in Politics: A Comment on Virginia

Sapiro's 'When are Interests Interesting?'. *American Political Science Review* .

Dona, A. (2018). Eppur si Muove: The Tortuous Adoption and Implementation of Gender Quotas in Conservative Italy. E. Lepinard, & R. Rubio-Marin içinde, *Transforming Gender Citizenship: The Irresistible Rise of Gender Quotas in Europe* (s. 186-215). UK: Cambridge University Press.

Dona, A. (2014). Fact Sheet on Italy. *Fact Sheet on Italy* .

Dona, A. (2008). Itally and equality policy Italy in the European Union: Redefining National Interest in a Compound Policy. 107-129.

Donovan, J. (2014). *Feminist Teori.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Dovi, S. (2007). *The GoodRepresentative.* Blackwell Publishing.

Dyson, K., & Featherstone, K. (1999). *The Road to Maastricht.* Oxford: Oxford University Press.

Elvert, J. (2004). A Fool's Game or A Comedy of Errors? EU Enlargements in Comparative Perspective. J. Elvert, & W. K. (eds.) içinde, *European Union Enlargement: A Comparative History.* UK: Routledge Publishing.

Emanuela Lombardo, L. M. (2013). Gender Mainstreaming and Resistance to Gender Training: A Framework for Studying Implementation. *NORA-Nordic Journal of Feminist and Gender Research, 21* (2), 296-311.

Ergas, Y. (1982). 1968-79 Feminism and the Italian Party System: Women's Politics in a Decade of Turmoil. *Comparative Politics, 14* (3), 253-279.

Ersava, F. (tarih yok). *Avrupa Toplulukları Adalet Divanı ve Temel Haklar.* Mart 17, 2019 tarihinde Ankara Üniversitesi Dergiler: http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/480/5566.pdf adresinden alındı

European Parliament(2014). *The Policy on Gender Equality in Italy.* Temmuz 22, 2019 tarihinde http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2014/493052/IPOL-FEMM_NT(2014)493052_EN.pdf adresinden alındı

European Women's Lobby (2015, Haziran 12). *European Women'sLobby.* Nisan 9, 2019 tarihinde 25 years of European Women's Lobby: https://womenlobby.org/25-years-of-European-Women-s-Lobby?lang=en adresinden alındı

Formato, F. (2019). *Gender, Discourse andIdeology In Italian.* UK: Palgrave Macmillan.
Gaber, M. A. (2014). "Limited effects of gender quota in politics in Slovenia". konferans tebliği, ECPR General Conference, Glasgow, September 3-6, 2014

Gaber, M. A., & Selisnik, I. (2018). The Slovene Context: Continuities and Discontinuities of Women's Movement History From The Right to Vote to The Democratic Transition. E. Lepinard, & R. Rubio-Marin içinde, *Transforming Gender Citizenship: The Irresistible Rise of Gender Quotas in Europe* (s. 94-125). Cambridge: Cambridge University Press.

Gaber, M. A., & Selisnik, I. (2017). The Slovene Version of a "Fast Track" to Political Equality. *Teorija In Praksa* , 337-354.

Galligan, Y., & Clavero, S. (2012). Gendering Enlargement of the EU. G. A. (eds) içinde,

Gendering the European Union: New Approaches to OldDemocratic Deficits. New York: Palgrave Macmillan.

Ghailani, D. (2013). Gender Equality, From the Treaty of Rome to the Quota Debate: Between Myth and Reality. *Social developments in the European Union* , 161-190.

Göçmener, S. (2008). Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Kadın Erkek Eşitliği. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi.

Guadagnini, A. M. (2005). IState Feminism in Italy from the "Pentapartito" to Berlusconi: Few Achievements in a Changing Political Context. *Paper prepared for presentation in the Workshop: "State Feminism and Women's Movements: Assessing Change over the Last Decade in Europe* . Granada .

Guadagnini, M. (2005). Gendering the debate on political representation in Italy: a difficult challenge. J. Lovenduski içinde, *State Feminism and Political Respresentation* (s. 130-152). Cambridge: Cambridge University Press.

Guadagnini, M., & Dona, A. (2007). Women's Policy Machinery in Italy between European Pressure and Domestic Constraints. J. Outshoorn, & J. Kantola içinde, *Changing State Feminism* (s. 164-181). New York: Palgrave Macmillan.

Guerrina, R. (2005). *Mothering the Union: Gender Politics in the EU.* Manchester: Manchester University Press.

Gül, S. S., & Altındal, Y. (2015). Türkiye Siyasetinin Eril Anatomisi: 2015 SeçimleriniKota Uygulamaları Üzerinden Düşünmek. *Toplum ve Demokrasi* , 51-71.

Gülel, D. (2012). A Comparative Study to Show Resemblances in Gender Policies of the EU Member States that Derive From Acquis Communautaire Obligations and to Reflect Their Differences Which Arise From Diversified Political and Socio-Economic Conditions. *Yüksek Lisans Tezi* . Antalya/Hamburg: Akdeniz University / University of Hamburg.

Güvendi, M. A. (2018). Karşılaştırmalı Bir Perspektiften Türkiye'de Aile Politikaları. *İlke Politika Notu* .

Hantarais, L. (1995). *Social Policy in the European Union.* Basingstoke: Macmillan.

Harding, S. (1986). *The Science Question in Feminism.* New York: Cornell University Press.

Hassim, S. (2002). A Conspiracy of Women: The Women's Movement in South Africa's Transition to Democracy . *Social Research* , 693-732 .
Hedlund, M. (2017). *Gender equality andEUenlargement.* Lund University.

Horibayashi, T. (2006). The Social Dimension of European Integration and Enlargement: 'Social Europe' and Eastern Enlargement of the EU. *The Journal of Comparative Economic Studies* , 3-31.

Hoskyns, C. (1996). *Integrating Gender: Women, Law andPolitics in the European Union.* London: Verso.

Humer, Z., Panic, S., ve Institute, M. i. (2016). *Directorate GeneralFor InternalPolicies, Policy Department C: Citizens'Right and Constitutional Affairs, Women's rights&Gender EqualityThe Policy on Gender Equality in Slovenia.* Ljubljana: European Parliament.

Inter-Parliamentary Union. (tarih yok). Şubat 8, 2019 tarihinde Women in Parliament: Worl and Regional Averages: http://archive.ipu.org/wmn-e/world.htm adresinden alındı

Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Sözleşme. (tarih yok). Mart 27, 2019 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Resmi Web Sitesi: https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/133-135.pdf adresinden alındı

Kantola, J. (2010). *Gender and the European Union.* New York: Palgrave Macmilan.

Kantola, J. (2009). Women's Political Representation in the European Union. *The Journal of Legislative Studies, 4* (14), 379-400.

Koray, M. (2011). Avrupa Birliği ve Türkiye'de "Cinsiyet" Eşitliği Politikaları: Sol-Feminist Bir Eleştiri. *Çalışma ve Toplum* , 13-54.

Kralj, Ana, ve Tanja R. (2015). "Slovenia: From 'state feminism' to back vocals", kitap bölümü Christine M. Hassenstab, Sabrina P. Ramet *Gender (In) equality and Gender Politics in Southeastern Europe.* Palgrave Macmillan: London.

Krook, M. L. (2009). *Quotas for Women in Politics: Gender and Candidate Selection.* New York: Oxford University Press.

Lewis, J. (1992). Gender and the Development of Welfare Regimes. *Journal of European Social Policy, 2* (3), 159-173.

Lilyanova, V. (2018). *Women in the Western Balkans: Gender equality in the EUAccession Process.* Brussels: European Parliamentary Research Service.

Lister, M. R. (2006). Gender and European Union Development Policy. M. R. Lister, & M. Carbone içinde, *New Pathways in International Development: Gender and Civil Society in EU Policy.* Hampshire, UK: Ashgate Publishing.

Lister, M., & Carbone, M. (2006). *New Pathways in International Development: Gender and Civil Society in EU Policy.* Hampshire: Ashgate Publishing Limited.

Locher, B., & Prügl, E. (2008). Gender and European Integration. *Webpapers on Constitutionalism & Governance beyond the State* (2).

Lokar, S. (2004). A Short History of Quotas in Slovenia. I. I. Conference (Dü.), *The Implementation of Quotas: European Experiences* içinde, (s. 1-8). Budapeşte.
Lambroni, Mauro (2009). " The Emergent Member State of Slovenia and the Present EU: a" Two-Way European Context".", Il Politico, Vol. 74, No. 2 (221) (Maggio-Agosto 2009),sf. 129-156

Lovenduski, J. (2005). Introduction: State Feminism and The Political Representation of Women. J. Lovenduski içinde, *State Feminism and Political Representation* (s. 1-19). Cambridge: Cambridge University Press.

Lovenduski, J., & Noris, P. (1993). *Gender andParty Politics in Britian.* London: Sage.

Marshall, T. (1950). Citizenship and Social Class. T. Marshall içinde, *Citizenship andSocial Class* (s. 28-29). The Syndics of The Cambridge University Press.

Morlino, L. (1996). Crisis of Parties and Change of Party System in Italy. *Party Politics 2*,530.

Oakley, A. (1972). *Sex, Gender andSociety.* London: Temple Smith.

Orloff, A. S. (1993). Gender and Social Rights of Citizenship: State Policies and Gender Relations in Comparative Perspective. *American SociologicalReview* , 303-328.

Özaydın, M. M. (2013). Cinsiyete Dayalı Refah Sınıflandırmaları Temelinde İş ve Aile Yaşamının Uyumlaştırılması Sorunu. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3* (15), 47-72.

Özdemir, S. (2010). Sosyal Gelişim Düzeyleri Farklı Refah Devletlerinin Sınıflandırması Üzerine Bir İnceleme. *Journal of SocialPolicy Conferences* .

Özmen, Z. (2017). Refah Devleti Kavramı ve Refah Devleti Modellerine Göre Avrupa'da Bazı Ülkelerin Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Finansman Yönünden İncelenmesi. *International Journal of Academic Value Studies* , 370-387.

Öztürk, Z. A. (2012). Uluslararası Siyasette ve Karar Alma Mekanizmalarında Kadın. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi* , 7.

Pansardi, P. (2016). Women's representation in the Italian parliament and the role of parties: a. *ECPR General Conference.* Prague.

Paola, M. D., Scoppa, V., & Benedetto, M. A. (2012). The Impact of Gender Quotas on Electoral Participation: Evidence From Italian Municipalities. *WorkingPaper* (6), 1-18.

Pateman, C. (1988). *The Sexual Contract.* Stanford, California: Stanford University Press.

Pettman, J. J. (1996). *Worlding Women: A Feminist International Politics.* Londra: Routledge.

Phillips, A. (1998). *Democracy and Representation: Or, Why Should It Matter Who Our Representatives Are?* . Oxford: Oxford University Press.

Phillips, A. (1995). *Demokrasinin Cinsiyeti.* İstanbul: Metis Yayınları.

Pollack, M. A., & Hafner-Burton, E. (2000). Mainstreaming Gender in the European Union. *Journal of European Public Policy, 7* (3), 432-456.

Prijon, L. (2012). "Successfulness of Slovenian Economomic Transition?, Slovak Journal of Political Sciences, Volume 12, 2012, No. 3, sf. 210-223

Rees, T. (1998). *Mainstreaming Equality in the European Union: Education, Training,and Labor Market Policies.* New York: Routledge.

Rener, T. (1985). Yugoslav Women in Politics: Selected Issues. *International Political Science Review* , 347-354.

Robnik, S. (2016). *GENDER equality - the (still) unfinishedstory:review of developments in the field of gender equality in Slovenia 1991-2016.* (F. S. Ministry of Labour, Dü.) Mayıs 15, 2019 tarihinde http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti _ pdf/enake_moznosti/NFMPublikatijaZgodovinskiPregledAN.pdf adresinden alındı

Rohini Pande, D. F. (2011). *Gender Quotas andFemale Leadership: A Review Background Paper for the World Development Report on Gender.* World Development Report.

Roth, S. (2008). Introduction: Gender Politics in the Expanding European Union:Mobilization,

Inclusion, Exclusion. S. Roth içinde, *Gender Politics in the Expanding European Union* (s. 1-16.). Oxford, New York: Berghahn Books.

Roth, S. (2004). Opportunities and Obstacles - Screening the EUEnlargement Process from a Gender Perspective. *Loyola University Chicago International Law Review* .

Salamon, N. K. (2016). *Country Report Non-discrimination Slovenia.* Lüksemburg: European Commission.

Sapiro, V. (1981). Research Frontier Essay: When Are Interests Interesting The Problem of Political Representation of Women. *The American Political Science Review* , 701-716.

Sedelmeier, U. (2010). Post-accession compliance with EU gender equality legislation in post-communist new member states. *European integration online papers, 13* (2).

Selanec, G., & Senden, L. (2011). *Positive Action Measures to Ensure Full Equality in Practice Between Men and Women, Including on Company Boards* . European Commision.

Shreeves, R., Prpic, M., & Claros, E. (2019). *Women in politics in the EU:State of play.* European Parliamentary Research Service.

Sloat, A. (2004). Fixing An Old Divide:The Political Participation of Women in an Enlarged Europe. *Enlargement, Gender and Governance: the civic and political participation and representation of women in EU candidate countries.*

Stoller, R. J. (1968). *Sex and Gender: The Development of Masculinity andFemininity.* London: Karnac Books.

Sumbas, A. (2015). Kadının Politik Temsil Meselesi Üzeriene Bir Tartışma. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* , 103-121.

Suni, E. P. (2012). Gender Parity and Quotas in Italy: A Convoluted Reform Process. *West European Politics* , 380-394.
Taş, G. (2016). Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel .süreçleri ve Dönüşümleri. *Akademik Hassasiyetler* , 163-175.

Tatlıer Baş, M. M. (2011). *Avrupa Birliği'nde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ana Planı ve Politikalara Yerleştirilmesi: Hollanda, Romanya ve Türkiye Örneklerinin İrdelenmesi.* Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

Thomas, S. (1991). The Impact of Women on State Legislative Policies. *The Journals of Politics* , 958-976.

Tuz, A. N. (2010). Küreselleşme Sürecinde Refah Devletinin Dönüşümü ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü. *Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi* . Marmara Üniversitesi.

Valiente, C. (2005). The women's movement, gender equality agencies and central-state debates on political representation in Spain. J. Lovenduski, C. Baudino, M. Guadagnini, & P. M. (eds.) içinde, *State Feminism and Political Representation* . Cambridge: Cambridge University.

Vargas, V., & Wieringa, S. (1998). The Triangle of Empowerment:Processes an Actors in the Making of Public Policy for Women. G. A. Nijeholt, S. Wieringa, G. L. Nijeholt, & V. Vargas içinde, *Women's Movements and Public Policy in Europe, Latin America and the Caribbean*

(s. 3-23). New York: Garland Publishing.

Verzichelli, L., & Cotta, M. (2003). Italy: From "Constrained" Coalitions to Alternative Governments?'. W. Müller, & K. S. (eds) içinde, *Coalition Governments in Western Europe* (s. 433-97). Oxford : Oxford University Press.

Vlastajalusic, & Antic, M. G. (2001). *Women - Politics - Equal Opportunities: Prospects for Gender Equality Politics in Central andEastern Europe.* Peace Institute.

Vleuten, A. v. (2007). *The Price of Gender Equality. Member States and Governance in the European Union.* Aldershot: Ashgate.

Wienclaw, R. A. (2011). Gender Roles & Equality. S. Press içinde, *Feminist Theories of Gender Inequality* (s. 95-101). Pasedena: Salem Press.

Wolbrecht, C., & Campbell, D. E. (2007). Leading by Example: Female Members of Parliament as Political Role Models. *American Journal of Political Science, 51* (4), 921-939.

Yılmaz, B. O. (2009). Avrupa Birliği'nin Toplumsal Cinsiyet Politikalarının Değerlendirilmesi. *Doktora Tezi* . İstanbul.

Resmi Kaynaklar

Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Briliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma, Türkçe'ye çevirisi Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Erişim Tarihi: 06.06.2019

https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf,

Avrupa Birliği Parlamentosu Resmî Web sitesi, Seçim Verileri
http://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en/in-the-past/previous-elections

Avrupa Birliği Parlamentosu. (2006, Kasım 16). *European Parliament Resolution on Women in internationalpolitics* . Erişim Tarihi: 6.06.2019 Avrupa Parlamentosu Web Sitesi:
http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009 2014/documents/femm/dv/ep resoluti on /ep resolution en.pdf adresinden alındı

Avrupa Birliği Parlamentosu, Women in Politics, Erişim Tarihi: 06.06.2019
http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009 2014/documents/femm/dv/ep resoluti on /ep reso lution en.pdf

Avrupa Birliği Parlamentosu. (2006, Kasım 16). *European Parliament Resolution on Women in international politics* .Erişim Tarihi:6.06.2019
http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009 2014/documents/femm/dv/ep resoluti on /ep resolution en.pdf

Birleşmiş Milletler, (1976). *Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi*

Birleşmiş Milletler (2016). *Information of the Republic of Slovenia on implementation of Slovenian commitments made at 2015 Global Leaders' Meeting on Gender Equality and Women'sEmpowerment.* Birleşmiş Milletler.

European Commission, 2007. Commission Working Document. Turkey Progress Report 2007. SEC(2007) 1436, Erişim Tarihi: 25.05.2019 https://www.ab.gov.tr/files/AB Iliskileri/Tur En Realitons/Progress/turkey progress report 2007.pdf

European Commission, 2016a. Bosnia and Hercegovina 2016 Report. SWD(2016) 365 final, Erişim Tarihi:25.05.2019 https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key documents/2016/20161109 report bosnia and herzegovina.pdf

European Commission, 2016b. The Former Yugoslav Republic of Macedonia 2016 Report. SWD(2016) 362 final, Erişim Tarihi:25.05.2019 https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key documents/2016/20161109 report the former yugoslav republic of macedonia.pdf

European Union, (2007). *Treaty on the Functioning of the European Union.* Brussels.

European Institute for Gender Equality, Compare Countries 2015, , Erişim Tarihi: 18.05.2019 https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2015/countries-comparison/index/bar European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Erişim Tarihi: 22.07.2019 https://www.eurofound.europa.eu/publications/article/2002/new-legislation-regulates-immigration

İtalya Cumhuriyet Senatosu Resmî websitesi, Erişim Tarihi: 05.05.2019 https://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione inglese.pdf

Official Journal of the European Communities, Council Directive 2000/43/EC, , Erişim Tarihi: 18.05.2019. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32000L0043&from=en Official Journal of the European Communities, Council Directive 2004/113/EC , Erişim Tarihi: 18.05.2019 https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004L0113&from=GA

Official Journal of the European Communities, European Parliament and Council Directive 2006/54/EC, Erişim Tarihi: 18.05.2019 https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006L0054&from=EN.

Publications Office of the European Union. Council Resolution of 21 January 1974 concerning a social action programme, Erişim Tarihi: 06.06.2019

https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/e42d26f0-5fe6-4e26-be07-df0d7dcfc14c

Republic, C. o. (tarih yok). *Senato della Repubblica.* Nisan 23. 2019 tarihinde Constitution of the Italian Republic:

https://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione inglese.pdf

Robnik, S. (2016). *GENDER equality - the (still) unfinishedstory:review of developments in the fieldof gender equality in Slovenia 1991-2016.* (F. S. Ministry of Labour, Dü.) Erişim Tarihi:15.05.2019

http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti pdf/enake moznosti/NFMPublikacijaZgodovinskiPregledAN.pdf

Slovenya Cumhuriyeti Resmî Websitesi,Slovenya Hakkında Erişim Tarihi:15.05.2019 http://www.vlada.si/en/about slovenia/,

Slovenya Cumhuriyeti Anayasası, Erişim Tarihi:26.07.2019 https://www.us-rs.si/media/constitution.-.2016.-.precisceni.dokument.dodan.70a.clen.pdf Sloveyna Cumhuriyeti Resmi Web sitesi, Erişim Tarihi:25.07.2019

http://www.vlada.si/en/media room/newsletter/slovenia weekly/news/article/the prim e minister and cabinet ministers join the heforshe campaign 51747/

United Nations, Beijing Platform, Erişim Tarihi: 30.01.2019

http://www.un.org/womenwatch/daw/beiiing/platform/declar.htm

Internet Kaynakları

Amsterdam Antlaşması, Bütünleştirilmiş Haliyle Avrupa Birliği Kurucu Antlaşmalan,İKV : 162, İstanbul, Haziran2000, Erişim Tarihi:26.07.2019

https://www.ikv.org.tr/images/files/A6-tr.pdf Dünya Bankası, 2017 verileri, Erişim Tarihi: 08.02.2019

https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL.FE.ZS Dünya Bankası'nın 2017 verilerine göre ekonomi, çevre, eğitim, istihdam verileri, , Erişim Tarihi: 17.02.2019

http://wdi.worldbank.org/tables

ILGA-Europe, Country Ranking, Erişim Tarihi: 17.07.2019

https://rainbow-europe.org/country-ranking

Inter-Parlamentary Union, Women in Politics, Erişim Tarihi: 30.01.2019

http://archive.ipu.org/wmn-e/world.htm

Iner-Parliamentary Union, http://archive.ipu.org/wmn-e/classif.htm, Erişim Tarihi: 08.02.2019

https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/

OECD, Social Institution & Gender Index, Slovenia Data Sheet 2019, Erişim Tarihi: 25.07.2019

https://www.genderindex.org/wp-content/uploads/files/datasheets/2019/SI.pdf

STA, OECD Ranks Slovenia, Erişim Tarihi: 25.07.2019

https://english.sta.si/2613714/oecd-ranks-slovenia-8th-on-gender-equality

World Economic Forum, The Global Gender Gap Report 2018, Erişim Tarihi: 15.07.2019

http://www3.weforum.org/docs/WEF GGGR 2018.pdf

Yugoslavya Anayasası (1974), Erişim Tarihi: 06.06.2019

http://www.worldstatesmen.org/Yugoslavia-Constitution1974.pdf